

Rainis Rīgā 1894. gada 4. (16.) februārī

Augsti cienījamā jaunkundze!

Ar Jūsu laipnu atļauju šodien gribēju ievietot „D[ienas] L[apā]” kādus no Jūsu dzejoļiem, bet neiedrošinājos viņus parakstīt uz savu galvu. Ļoti lūdzu kādās rindiņās paziņot man Jūsu vēlējumu.

Saņemmat manu sirsnīgu pateicību par laipno atvēli; man būs sevišķi patīkams pienākums pateikties Jums arī vēl personiski un parunāt par mūsu veikalu.¹

Ar augstcienīšanu,

Jūsu Pliekšāns.

Rīgā II/4/94.

Vēstule (107206). Pirmpublicējums D, 1930, 8. nr., 930.lpp. (ar nepareizi atšifrētu datējumu – „Rīgā, 2. IV 94.”). Publicēta arī RuA, 23.lpp. (ar tādu pašu datējumu); RGGr, 1977, 6.lpp. (ar datējumu „[1894. gada] 4. februārī”); RKR, 19, 186.-187.lpp. (ar datējumu „1894. gada 4. (16.) februārī”).

¹ Aspazija šai sakarā paskaidrojusi: „Nebija jau tas nekāds saimniecisks veikals, tās bija parastās literāriskās darīšanas. Cik atceros, Āronu Matīss lūdza no manis kādas biogrāfiskas ziņas „Saimnieču un zelteņu kalendāram.”” (RuA, 23.lpp.).

„Saimnieču un zelteņu kalendārs” bija pirmais latviešu sievietei domātais kalendārs. Pirmos piecus gadus (1892–1896) to izdeva DL, vēlāk (līdz 1913) tam bijuši citi izdevēji. Par kalendāra sastādītāju 1894. un 1895. gada izdevumā norādīts Āronu Matīss, taču DL ievietotajos sludinājumos viņš minēts kā sastādītājs vai redaktors visām piecām avīzes izdotajām grāmatām. Āronu Matīss pats (Āronu Matīss. Manas dzīves atmiņu grāmata, 1938, 196.lpp.) par savējiem gan uzdod tikai divu pirmo gadu izdevumus. Atzīmējams, ka kalendāru 1893. gadam (t.i., pirmo, 1892. gadā izdoto grāmatu) DL izsniedza kā prēmiju (pielikumu) saviem 1892. gada pēdējā ceturkšņa abonentiem.

„Saimnieču un zelteņu kalendāra 1895. gadam” titullapā publicēts Aspazijas Vācijā gravēts fotoportrets un sniegta biogrāfiskas ziņas „Aspazija” (112.-115.lpp.). Vēlāk RuA atrodams Āronu Matīsa foto ar parakstu „Āronu Matīss, Raiņa un Aspazijas draugs, pirmais Aspazijas biogrāfs”, kas vedina domāt, ka viņš arī gatavojis biogrāfisko materiālu. Savukārt K. Dziļleja Aspazijas Kopotu rakstu (1.–10. sēj., 1920–1924) ievadapcerē „Aspazija un viņas dzeja” uz „pašas stāstītu” faktu pamata apgalvojis, ka „Saimnieču un zelteņu kalendārā” iespīestās publikācijas autors ir J. Jansons, resp., J. Jansons (Brauns). Un tā jau šajā pirmajā lasītājam pieejamajā Aspazijas biogrāfijā norādīts nepareizs dzejnieces dzimšanas gads – „1868. gada marta 4. d.”, tāpat 1868. gada 16. marts pēc jaunā stila. (Par citiem, vēlākajiem, Aspazijas personas dokumentos un dažādās biogrāfiju publikācijās atšķirīgajiem dzimšanas datiem sīkāk skat.: Zālītis J. Cik reizi dzimusi Aspazija? // K, 2008, 5. nr., 125.-128.lpp.)

Kalendārā neprecīzi nosaukts arī Aspazijas vārds un uzvārds – „Elza Rozenberg”. Elza nav dzejnieces īstais vārds – viņa saukta gan par Johannu Emīliju Elīzu (dokuments par Aspazijas un Makša Vilhelma Valtera laulības šķiršanu 1897. gada 21. februārī (5. martā); 17436), gan Elzu Johannu Emīliju Lizeti (tiesas sēdes protokola noraksts Aspazijas testamenta lietā 1944. gada 9. februārī; 79233). Kā liecina ieraksts Zaļās draudzes baznīcas grāmatā – Daukšu saimnieka Dāvja un viņa sievas Grietas meita Johanna Emīlija Lizete dzimusi 1865. gada 4. martā. Tikai Daukšu saimnieks tur dēvēts par Rozenvaldu. Ka Rozenbergs un Rozenvalds ir viena un tā pati persona, apliecina Daukšu pārdošanas līgums M. V. Valteram 1886. gada 31. maijā (12. jūnijā), kurā dzejnieces tēvs parakstās kā „Rozenbergs, arī Rozenvalds” (*Daw Rohsenberg alias Rosenwald*); 73430. (Sīkāk skat. S. Vieses komentāru: RGGr, 1977, 64.-66.lpp.) Cita starpā kalendārā pirmoreiz parādās arī apgalvojums par Aspazijas piespiedu laulībām ar „kādu Valteri”, kas „izrādījās par dzērāju un nolaidnieku, kurš izputināja visu sievas mantu un pēdēji vēl, no parādniekiem vajāts, aizbēdza bez pases. Sieva palika bez nevienas kapeikas, jo viņš bija apdzēris arī viņas drāmas, tāpat kā viņas vecāki caur viņu bija tapuši nabagi.” (Skat. arī: Zālītis J. „Aspazijas biogrāfijas liķis” // K, 1997, 2. nr., 174.-181.lpp.; Skujiņš Z. Sātana eņģelis // Raksti, 3. sēj., 2005, 115.-149.lpp.; Skujiņa I. Komentāri // Turpat, 506.-516.lpp.)

Aspazija Rīgā 1894. gadā, ap 4. februāri

Augsti cienījamais Redaktora kungs!

Ja Jūs kādu no maniem dzejoļiem atrodiat par vērtu Jūsu lapā ievietot,¹ tad rīkojaties vien, kā patīk, viņi tikai valodas ziņā nav priekš drukāšanas nogludināti, lūdzu, pārlabojat tad viņus, tikai nepārtaisat vien satīriski, to es gan negribu. Pilnīgi uz Jums paļaudamies, palieku

augstcieņībā

E. Rozenberg.

N.B. Man būs liels prieks Jūs pie sevis sagaidīt.² Šodien esmu līdz ½ 8 mājā, citas dienas varbūt pavisam, ja Jums patīkami, nākat rītu.³

Vēstule (15617). Pirmpublicējums D, 1930, 8. nr., 930.-931.lpp. (bez datējuma). Publicēta arī RuA, 24.lpp. (bez datējuma); RGG, 1977, 5.-6.lpp. (ar datējumu „[1894. gada] februāra sākumā”); RKR, 19, 544.lpp. (citēta komentāros).

¹ Aspazijas dzejoļi „Mūsu mīlestība” un „Nirvāna” (ar parakstu A.) DL publicēti 1894. gada 5. (17.) februārī.

² Aspazijas un Raiņa pirmā personiskā tikšanās notika 1894. gada 18. (30.) janvārī DL redakcijā sakarā ar Friča Garā recenziju par viņas lugu „Vaidelote”. Pēc Aspazijas liecības, autors savu apcerējumu uzrakstījis jau pirms lugas izrādes, – visai atzinīgajā vērtējumā nepieņemams viņai šķitis Mirdzas rakstura skaidrojums, tēls bijis pilnīgi pārprasts. „Es ieraudzīju sev sēdam priekšā jaunu cilvēku, pašu redaktoru, bālu, slaidu, pašaustās drēbēs, nervozi klausāmie, un mani pārņēma dziļa līdzjūtība. Viņš solījās visu pārlabot, un viņa acis manī raudzījās kā divi bezdibeņi. Viņš lūdza, vai drīkstot mani kādreiz apciemot. Es to atļāvu.” (AKR, 6, 346.lpp.)

19. (31.) janvārī Rainis noskatījās „Vaidelotes” pirmizrādi Rīgas Latviešu teātrī un tuvāk iepazīs ar vakara gaviļnieci. „... viņš taisni tad ienāca zālē, kad Dace Akmentiņa dziedāja:

Tur, kur gars ar garu

Jūtās sastopas utt.” (AKR, 6, 346.lpp.)

Nākamajā dienā DL (ar parakstu A.) lasāma Raiņa atsauksme, kuras ievaddaļā teikts: „Latviešu teātris vakardien bija pievilcis visai daudz publikas, kura ar lielāko ziņkārību un pievilcību noskatījās mūsu rakstnieces *Aspazijas* jaunajā lugā „Vaidelote”. Par šo lugu un vakarējo izrādi mums piesūtīts kāds raksts, kuru te papriekšu ievietojam, pirms par to no savas puses dodam spriedumu.” Tālāk atzīmēts, ka jaunās dzejnieces luga piesaista skatītāju ne ar savu ārējo spožumu un greznumu, bet dzejisko saturu un patieso dramatismu. Mīlestības tēma „apstrādāta tik dabiski valdzinoši un patīkami, ka rakstnieci var tikai apsveikt ar viņas darbu”, izcelti spilgtie, spēcīgie raksturi, bez parastās raudulības; secināts, ka „Vaidelote”, kaut arī tai dažviet pietrūkst vēsturiskuma, ir izcils darbs visā latviešu dramaturģijā un lugas autorei ir „nenoliedzamas brangas dzejnieces dāvanas.”

26. janvārī (7. februārī) „Vaidelote” spēlēta atkārtoti, un 27. janvārī (8. februārī) DL (atkal ar parakstu A.) sniegts izrādes vērtējums, recenzijas noslēgumā atzīmējot: „Starpā iepītais balets negāja ir šoreiz veicīgi. Viss iesākums gūts – jāzin, ka šis ir pirmais baleta mēģinājums no latviešu puses. Pašas beigas šoreiz bija drusku pārgrozītas: Laimons ar Asju pēc Mirdzas nonāvēšanās top izdzīti iz Lietavas, kamēr pagājušu reizi tie palika turpat. Mums šis pārgrozījums, ar kuru gribēts sasniegt dzejisko taisnību, vis tīri nepatīk. Tas izliekas, it kā šis pārtis par viņu tik cieto uzticību dabūtu sodu.”

Šajā pašā DL numurā iespiests arī O. Šepska apcerējums par izrādes muzikālo pusi.

³ Nodaļā „Nevaldāmā pavasara straume” (RuA, 71.lpp.), kurā stāstīts par notikumiem viņu attiecību sākumposmā, Aspazija norādījusi: „Dažas no pirmajām iepazīšanās vēstulēm ir gājušas zudumā, jo tās glabājās pie manas nelaiķes māmiņas, kam revolūcijas laikā arī bij jāpārcieš dažādas likstas.”

Rainis Rīgā 1894. gada 22. martā (3. aprīlī)

Augsti cienījamā Rozenberg jkdze!

Caur gadījumu man tika šodien zināms, ka Jūsu jaunākā drāma „Zaudētas tiesības” no dramatiskās cenzūras izlaista cauri visa, nostrīpotas tikai dažas „bībeles vārdu” vietas.¹ Ja Jums šī ziņa varbūt jau veca un neinteresanta, tad ceru, ka pasniedzu Jums ko jaunu, ja nosūtu tikko iznākušās Jansona „Domas”.² Jūsu „Vaideloti” jau tagad pieprasa pirkšanai!³

Visā augstcienībā

Jūsu Pliekšāns.

Vēstule (107207). Vēstules augšējā kreisajā stūrī ir tipogrāfiski iespiesta adrese ar datējumu Raiņa rokrakstā:

„Dienas Lapas” redakcija

Rīgā marta 22. d. 1894

Elizabetes ielā Nr. 16

Pirmpublicējums D, 1930, 8. nr., 930.lpp. Publicēta arī RuA, 21.-22. lpp.; RGGr, 1977, 7.lpp.; RKR, 19, 187.lpp.

¹ Dramatisko sacerējumu cenzors Pēterburgā atļauju izrādīt lugu devis 1894. gada 7. (19.) martā. „Zaudētu tiesību” pirmuzvedums – Rīgas Latviešu teātrī 1894. gada 3. (15.) aprīlī, pirmizdevums grāmatā – 1895. gadā (drukāta DL tipogrāfijā un nodota J. Brigaderam ģenerālkomisijā).

Ar H. Zūdermaņa lugas „Gods” un reizē arī Aspazijas „Zaudētu tiesību” uzvedumiem 1894. un vēlākos gados izraisījās plaša polemika, kas tālu pārsniedza recenziju ietvarus, pievērsās pat valstiskās iekārtas jautājumiem, ieņemot būtisku vietu sabiedriski politiskās domas vēsturē. (Sīkāk skat.: Latviešu literatūras kritika, 1. sēj., 1956, 266.-267., 405.-488.lpp.; Knope E. Latviešu literatūras kritika XIX gs. otrajā pusē, 1962, 169.-178.lpp.; Zelče V. Nezināmā: Latvijas sievietes 19. gadsimta otrajā pusē, 2002, 124.-137.lpp. u.c.)

² J. Jansona (Brauna) „Domas par jaunlaiku literatūru” [II], pirmiespiedums DL 1893. gadā 16 turpinājumos no septembra līdz decembrim. Cits apcerējums ar šādu pašu nosaukumu publicēts „Populāri zinātnisku rakstu krājumā” (DL apgādībā, 1892, 3.-27.lpp., ar parakstu: Jansons).

Kādu daļu no „Domām ..” [II] J. Jansons (Brauns) nolasījis Liepājas Latviešu biedrībā, bet negaidīti plašu atbalsi tās guvušas Jelgavā, kur referāts pieteikts ar virsrakstu „Par kultūridejām latvju jaunākā beletristikā” un autors to nolasījis 1893. gada 28. augustā (9. septembrī) „Kurzemes brīvvaldības svētku” priekšvakarā.

Grāmatā „Domas ..” [II] iznāca 1894. gada pavasarī (cenzūras atļauja 1894. gada 7. (19.) februārī) P. Bisnieka drukātavā ar virsrakstu „Domas par jaunlaiku literatūru. No stud. Jansona.” Pēc E. Peiles ziņām („Dienas Lapas” loma grāmatu izdošanā, 1970, 54.lpp.), grāmata izdota 500 eks. tirāžā.

³ Luga nāca klajā nākamajā mēnesī. 1894. gada 14. (26.) aprīlī DL ziņo: „Mūsu apgādībā iznāca un ar aprīļa 16. d. dabūjama pie mums Jelgavā un pie J. Brigadera Rīgā, Berga bazārā, šāda jauna grāmata: *Vaidelote*. Drāma iz leišu pagātnes 5 cēlienos no Aspazijas. (...) Apstellējuma adrese: *H. J. Draviņ-Dravnieka* grāmatu, muzikāliju un rakstāmu lietu pārdotava Jelgavā, Lielajā ielā Nr. 20.”

Aspazija Rīgā 1894. gada aprīļa sākumā

Cien. redaktora kungs!

Pateicos par ziņām, kaut gan man tās jau pazīstamas, tāpat arī par piesūtīto Jansona brošūru, kuru man jau pats autors iedeva,¹ bet vēl vairāk par to, ka neesat mani pavisam aizmirsuši, tas man vislabāk patika. Nākošās dienās taisīšu svētceļojumu uz Jūsu redakciju ar kādu lūgumu,² kurš šim brīžam vēl paliek salds noslēpums; ceru, ka neļausat man par velti pie Jūsu sirds durvīm klauvēt.

Augstcieņībā

E. Rozenberg.

Vēstule (15616). Pirmpublicējums D, 1930, 8. nr., 930.lpp. (bez datējuma). Publicēta arī RuA, 22.lpp. (bez datējuma); RGG, 1977, 7.-8.lpp. (ar datējumu „[1894. gada] marta beigās”).

¹ Autobiogrāfijā „Mana dzīve” Aspazija atzīmējusi: „Runājot par kritisko literatūru, te vēl jāpievieno J. Jansona „Domas par jaunlaiku literatūru”, kas iznāca 1894. gadā.

Grāmatiņu viņš pats man atnesa un uzdāvināja ar uzrakstu no kādas Šillera lugas („Vallenšteins”): „*Nacht muß es sein, wo deine Sterne leuchten.*” („Kur tava zvaigzne spīd, tur jābūt naktij.”) (AKR, 6, 343.-344.lpp.)

² Aspazija vēstules publikācijai (RuA, 23.lpp.) pievienojusi piezīmi: „Šis lūgums bij, lai „Dienas Lapas” redaktors, t.i., Rainis, ievietotu „Dienas Lapā” kādu no maniem liriskiem dzejoļiem. Līdz tam laikam biju rakstījusi „Tēvijā” un „Baltijas Vēstnesī”.”

Faktiski pirmais iespiestais Aspazijas dzejolis ar nosaukumu „Jaunā gadā” parādījās 1887. gada noslēgumā DLp 296. nr.

Rainis Rīgā 1894. gada 7. (19.) maijā

Augsti cienītā jaunkundze!

Jānudien, ne es esmu vainīgs, bet fotogrāfs, kas vēl nav pagatavojis Jūsu portreju.¹ Tā jaunkundze, kas sēd fotogrāfa kantorī, piedāvāja man glītāko [no] savām portrejām, bet, kad es ar to nebiju mierā, tad nosacīja, lai es nākot tikai svētdien. Tātad Jūs atkal piemeklēšu vēstulē, kas priekš manis no sevišķas int[e]reses, jo tad varu – kaut arī tikai iedomāties – daudz jaukākas situācijas nekā beidzamā nelaimīgā vakara piedzīvojums.

Vēlreiz – piedodat tam „vecam elles kraķim” alias fotogrāfam, viņš man dod gadījumu rakstīt Jums divas reizes vienas reizes vietā.

Visā cienībā Jūsu fotogrāfijas apgādīgais
Pliekšāns.

Rīgā ma[i]jā 7. d. 94. g.

Vēstule (107208). Pirmpublicējums D, 1930, 8. nr., 931.lpp. Publicēta arī RuA, 25.lpp.; RGGr, 1977, 8.lpp.; RKR, 19, 187.-188.lpp.

¹ Runa ir par „Saimnieču un zelteņu kalendāram 1895. gadam” paredzēto Aspazijas fotogrāfiju.

Aspazija Jelgavā 1894. gada 8. (20.) maijā

Augsti cienījamais Kungs!

Lūdzu, neļaujieties, ka Jums esmu uzlikuse tik daudz pūliņu ar fotogrāfiju apgādāšanu. Būšu Jums, mazākais, tanī ziņā pateicīga, ka neizrādīšu Jums nekad savus untumus, kā tas notika pēdējā reizē, un nedošu Jums arī nekad iemeslu sūdzēties par manu pārplūstoš[o] individuālismu. Ievērojiet tikai to, ka Jūs gan varat mani atturēt sniegties pēc laimes un baudījumiem, bet priekš mana „es” ciest un bojā iet, to man neviens nevar aizliegt, – un ar to lai šis temats mūsu starpā ir nobeigts uz visiem laikiem, jo ko tas arī līdžētu, „brīnums”, kurš mums reiz tik tuvu gāja garām, ka tas mūs ar saviem spārniem apēnoja un ar savu karsto elpu aiz[s]kāra, ka tas, rokas izstiepis, sauca: rau, še es esmu, sen gaidītais, cerētais, sailgotais brīnums! – es turu savā rokā visu paradīzes laimību un viņu neizsmeļamo līksmību, kas pārņem visu cilvēcīgo būti un katrai viņas cīpsliņai liek kaist un drebēt, kust un ugunīs viļņot, – šis brīnums nenāk nekad vairs atpakaļ, tas neļaujas vairs otrreiz saukties. Bet es beigšu savus jūtēlīgos izteicienus, citādi varētu man tas pats atgadīties, par ko Heine sūdzējies:

Diese Welt glaubt nicht an Flammen

*Und sie nimmt's für Poesie.*¹

Varbūt Jums vairāk patiks dzirdēt, ka es tagad sāku atkal kaut cik strādāt. Es pārstrādāju un saīsinu „Saules meitu” priekš Jūsu kalendera,² nākamam sestdien tai jābūt gatavai, tad to Jums uz Rīgu novedīšu un tā pēc 5-iem pēc pusdienas vai nu pate aiznesīšu, jeb nosūtīšu.

Visā cienībā Jūsu kalendera korespondente

Aspazija.

18 VIII/V 94. Mitau³

Vēstule (15618). Pirmpublicējums D, 1930, 8. nr., 931.-932.lpp. Publicēta arī RuA, 26.-27.lpp.; RGG, 1977, 9.-10.lpp.; AKR, 1, 477.lpp.

¹ Šī pasaule netic liesmām / Un notur to par dzeju. (Vācu val.) Rindas no Heinriha Heines dzejoļu cikla „Jaunais pavasaris”.

² Fantāzija sešos tēlojumos „Saules meita” – viens no pašiem pirmajiem Aspazijas lielajiem darbiem – „Saimnieču un zelteņu kalendārā” publicēta netika. Tā jau krietni agrāk iesūtīta žurnālam „Austrums”, kur noraidīta kā mākslinieciski nepilnīga. Tomēr pēc četriem gadiem, kad Aspazijas vārds guvis plašu ievērību ar „Prologu” Rīgas Latviešu biedrības 25 pastāvēšanas gadu sarīkojumam un lugas „Vaidelote” iestudējumu, tas pats „Austrums” to iespiež 1894. gada 7. un 8. numurā. Gada otrajā pusē Aspazijas darbs iznāk arī atsevišķā grāmatā H. J. Draviņ-Dravnieka apgādā Jelgavā.

³ Jelgavas vāciskais nosaukums. Vēstures avotos pilsētas vārds pirmoreiz minēts 1265. gadā, kad Livonijas ordenis Lielupes salā sāka celt nocietinātu pili Mītavu, ko izmantoja par atbalsta punktu Zemgales iekarošanai.

Rainis Rīgā 1894. gada 13. (25.) maijā

Ļoti cienītā Rozenberg jaunkundze!

Vakar, pat aizvakar varēju – fotogrāfijas dēļ – Jums rakstīt, un es rakstu tikai vēl šovakar. Es daudz pa to laiku pārdomāju un galā pavisam sajuku pats savos spriedumos un domās. Varbūt priekš manis būtu labāk bijis, ja būtu tūliņ rakstījis, neko nenogaidīdams, vismaz tad nebūtu stājies Jūsu priekšā tik nenoteikts, ar cietu, kaut ar nepareizu domu. Ko es tagad varu teikt; es nepūlēšos to izteikt sakarā. Jūs sakāt – viss pagājis, varbūt tā vislabāk priekš Jums. Es vienmēr esmu apbrīnojies un cienījis Jūsu stipro individualitāti. Jūs jūtat stipri un dedzinoši, tādas individualitātes var pašas iznīcināties, sadedzināties ašās liesmās, ja atrod sev līdzīgas, bet zvīlot un sulāt, pamazām sagruzdēt tās nevar. Viņu jūtu spēks ir pārāk stiprs, ir tik dzīvs, ka viņam vajag daudz, vienmēr jauna dedzināmā, viņu garam aizvien jauna, liela darba. Flegmatiska daba var gruzdēt, un nav aizdedzināma piepešās liesmās, viņa tikai var sarūgtināt kolerisko. Bet vai nevar arī tā filozofēt – ? Pagājušais nenāk atpakaļ, bet vai viņa vietā nenāk kas cits? Vai brīnums tiešām ir tas visaugstākais, vai ne dabiskais? Un vai tas visu augstākais tiešām iegūstams netīšām, nejauši, uz vienu rāvienu, vai viņš tiešām laimīga gadījuma un ne dzīves, grūtas cīņas panākums? Vai pagājušais bija īsts brīnums, vai Jūs nepārpratāt? Jūs agrāk tak ar meklējāt brīnumu. Vai jūs atradāt? vai ātri atradāt? vai apmierināja Jūs ilgi? – Un tad, vai acumirkļa laime atsver visu dzīvi? Vai nevajag vairāk tādu acumirkļu? Vai spēka gadi ar to apmierinājami? Vai nav noziegums ar to apmierināt, teikt – vairāk nevajag? Bet Jūs varbūt jau tā domājat – labāk būtu, ja man iemeties rakstāmais krampis, jo rakstīts tik daudz bleķa taisni par „aizliegto tematu”. Tomēr „vecas draudzības” vārdā vēl vienu acumirkli. Visā darbā un pienākumā jūties tomēr bezdievīgi vientuļš, – vai man ar vajadzīgs brīnums? – es meklēju dvēseles. Mans apmierinājums tagad, ka Jūs visādā ziņā rīt redzēšu. Es neticu Jūsu „brīnumam”, ja Jūs rīt nerādīties, es neticu Jūsu sirdij. Sveiki!

Rītdien Jūs redzēs

Jūsu Pliekšāns.

Rīgā

Ma[i]ja 13. d. 94 g.

Vēstule (107209). Pirmpublicējums D, 1930, 8. nr., 932.-933.lpp. Publicēta arī RuA, 27.-29.lpp.; RGGr, 1977, 10.-11.lpp.; RKR, 19, 188.-189.lpp.

Rīgā ma[i]ja 18. d. 1894. g.

Mana gaišā Saules meita!

Pie Tevis nāku ar savu tumsu, grēks gan nākt, bet ilgāk nevaru palikt. Kas tā par dienu – vakarējā un šodiena! Es nezinu nekur sev vietas atrast. Cik auksti ir pasaulē! Es nekad neesmu jutis pārāk siltuma, es varbūt bijis par lepnu pēc viņa meklēt un lūgties, bet es nevarēju iedomāties, ka ir tik auksts, ka dvēsele salst. Es manu, man mācas virsū sentimentālisms, *ich kann nichts dafür*¹ – vienu Tavu kaislīgu, dedzinošu un gudru skatienu, un pietiktu, man jādomā. Es vienmēr sapņoju to pašu jauko sapni par tagadni un nākotni un netieku nekad pie domāšanas. Tiešām, viss ir it kā brīnum jauks sapnis. Patiesa dzīve, tie brīži, kad Tu biji pie manis – un Tu esi pate dzīve – , kad es Tevi turēju savās rokās, elpoju Tavu karsto dvasu, – tas likās sapnis, sapnis. Un, kad es tagad mūžam sapņoju, dzīvoju sapni, ne dzīvi, tad man liekas, ka es atmodies no sapņa un iestāties atkal ikdienišķā, muļķiski mocošā, tik nevajadzīgā dzīvē. Jā, nevajadzīgā – Tava taisnība. Kāda viņai vērtība? Es to šodien dziļi jūtu – un šī dzīve manā varā kā nekas cits pasaulē. Par velti viņu dažs noņem, lai es viņu nemestu par acumirkli laimes, ko Tu man dod. Tukša jau viņa ir, šī dzīve, un nedzīva, kad Tu viņu neiekustini ar savu mazo rociņu. Tavas nelaimīgās lūpiņas, kuras es, negudrais, pārķodu, vairāk žēl nekā šīs zaudētās dzīves. Manās rokās, kuras Tevi apskāva, vēl palikusi salda jūta pāri, it kā smarža paliek ilgu laiku, es visu aizvakaru vēl staigāju ietīts Tavā atmosfērā kā Dzevs² zelta mākonī. Man pa prātu plivinājās Tavi vaļējie mati, kas bija izkaisījušies pa visu spilvenu, es viņus salasu kopā pa vienam matiņam, un tam laikam prātam nav cita darba. Ja es arī esmu paša ievadraksta dziļumos vai politikā, – pie katra vārda man iegādājas kāda jauka atmiņa, kura tur it nemaz un it nemaz nav vietā. Es nevaru rakstīt par jauno kabinetu Francijā³, man jāiedomājas mūsu laimīgā kabineta,⁴ un tad, zināms, nāk atmiņā arī visas citas labās, klusās istabas. Iz rindiņām, kur prātojums par Bismarku⁵, uzreiz skatās laukā divas zilpelēkas acis un sajauc pamatīgi visu prātojumu, par dienas jautājumu – ungāra Vekerles civillaulības likumu⁶ – jau ir runāt nevar. Muļķis vien paliec cilvēks, bet es ar prātīgu šoreiz nemītu. Ak, bet, ja nāk mana mūžīgā filozofija, tad paliek nelaba dūša, tad es daru īstas muļķības, lai to padzītu, un mama tad ironizē par nelaikā mājās nākšanu. Labāk caur to nekas netiek. Mana nelaimīgā filozofija, tā stāv man ceļā, mūsu starpā; mēs vēl ne visur saprotamies, mēs vēl visu nesakāmies, es Tevi vēl bēgu. Tu man vēl neesi devusi savu dvēseli. Bet vai tad ar nav par daudz prasīts, vai tā nav ὕβρις⁷, vai nav jābaidās dievu skaudības kā Paula Heizes „Pasaules bērniem”⁸? Šī pilnīgā, aplamā laime – miesa un dvēsele mana –, vai tā ir iespējama, vai tā neizzudīs kā sapnis. Ja būtu pārgalvim jākož „atzīšanas ābolā”⁹, tas būtu ne vien rūgts, bet pilns pelnu. Vai šī maldīšanās būtu panesama? Bet tomēr – lai ar dievi skauž, lai ar būtu sapnis, kaut tik bijis! Dievi skaudīs ne vairāk, kā es skaužu Hinci un Kunci,¹⁰ agrāko un nākamo, un pašu nikno onkuli¹¹. *Впрочем*¹², mīt es ar viņiem nemītu. Es nupat atrodu vēl kādu nomaldījušos matiņu, un domas iet savu ceļu. Vai nav ērmota šī vēstule? Nekad nebiju rakstījis mīlestības vēstuli, šī pavisam izskatās pēc tādas, kaut es ar cik pūlējies prātīgi rakstīt. Bet vai Tu ar biji gaidījusi prātīgu vēstuli? Tu nemaz nezini, cik muļķis cilvēks dažreiz var būt. Ja Tu gribēji ko prātīgu, Tev bija jāpagaida ilgāk uz vēstuli, Tu pate atļāvi, pate gribēji, lai rakstu tūliņ, šē

Tev nu ir – nevar beigt ne četrās lapas pusēs, kas man savu mūžu nav gadījies. Neļauņojies, *es war nicht böß gemeint*¹³. Nebūtu tikai es šodien tik desperāts¹⁴. Raksti, raksti kaut rindiņu, Tu nezini, cik ļoti man tas vajadzīgs par zālēm pret *taedium vitae*¹⁵, pret šo tohu-va-bohu¹⁶, šo tukšumu dzīvē. Tu mans glābiņš, pie Tevis es turos, ar katru vārdu, ar katru mutīti, ar rokas aizskārumu. Tu dod man gabalu dzīves. Kad būs nākamā nedēļa, cik tāli vēl? Tavs, tavs.¹⁷

Vēstule (15601 un 15602). Pirmpublicējums D, 1930, 11. nr., 1324.lpp. (vēstules beigu daļa, sākot ar vārdu „Neļauņojies”, kas publicēta kā patstāvīga vēstule, domājams, tāpēc, ka tā sākas jaunā lapā). Publicēta arī RuA, 30.-33.lpp. (bez vēstules beigu daļas); RGGGr, 1977, 12.-14.lpp.; RKR, 19, 189.-191.lpp.

¹ Es tur neko nevaru darīt. (Vācu val.)

² Dzevs, resp., Zevs – augstākā dievība grieķu mitoloģijā. Pārvērties par zelta mākonī, viņš iekļuvis pie cietumā ieslodzītās valdnieka meitas Danajas.

³ Materiāls rubrikā „Ārzemju kronika” publicēts DL 1894. gada 20. maijā (1. jūnijā).

⁴ Piezīmēs vēstules publikācijai RuA (34.lpp.) Aspazija skaidrojusi, ka Rainis te runā par „to viesnīcas istabiņu (Bellevue, tagad Raiņa bulvārī 33, stacijas tuvumā), kur toreiz notika mūsu satikšanās”.

⁵ DL 1894. gada 18. (30.) maijā šai sakarā teikts: „Vācijā. Visi Bismarka, „vecās, bet gudrās galvas” draugi un pielūdzejī varēs gaviļēt; ķeizars Vilums atļāvis celt pieminekli dzelzkancleram pašā Vācijas galvas pilsētā Berlīnē. Šo prieka vēsti pasniedz pirmais gan franču laikraksts „Temps”, bet tas jau nemazinās prieku. „Temps” piezīmē arī, ka nodrošinājuši pieminekli tūliņ celt vislabākā vietā pie jaunā reihstāga un ķeizara pilīm.”

⁶ Materiāls DL 1894. gada 20. maija (1. jūnija) un vēlākās publikācijās.

⁷ Nekaunība, rupjība, ņirgāšanās. (Grieķu val.)

⁸ Rainis te atsaucas uz vācu rakstnieka, vēlākā Nobela prēmijas laureāta (1910) Paula Heizes romānu „Pasaules bērni”.

⁹ Paradīzes ābols, t.i., laba un ļauna atzīšanas koka auglis ir kārdināšanas un iedzimtā grēka simbols.

¹⁰ Šādi tādi. (No vācu val. frazeoloģisma *Hinz und Kunz*.)

¹¹ Aspazijas piezīmēs RuA (34.-35.lpp.) teikts: „Par Onkuli mēs toreiz saucām maģistri un droģistu Birzmani. Viņš bij arī teātru komisijas loceklis un man ļoti labvēlīgi noskaņots. Viņš pirmais man atrakstīja uz Vidzemi un aicināja mani pārnākt uz Rīgu pie Latviešu Biedrības teātra. Tāpat viņš daudz darīja, lai dabūtu uz skatuves manas lugas, ziedodams tam nolūkam arī daudz savu materiālo līdzekļu. Bet, tā kā viņš bij toreiz daudz vecāks par mums (apm. 45 gadi), tad mēs viņu saucām par Onkuli. Par viņu esmu rakstījusi savā romānā „Rudens lakstīgala”, to apzīmēdama ar vārdu Bērmanis. Romānā par viņu rakstītais viss saskan ar īstenību.”

Farmakoloģijas maģistrs Birzmanis, kurš ar sajūsmu runā par Teātra komisijai iesūtīto Aspazijas lugu „Vaidelote”, attēlots arī Augusta Deglava romānā „Rīga” (3. sēj., 1983, 341.lpp.)

Ernests Birzmanis studējis Tērbatas Universitātē, 1892. gadā ieguvis maģistra grādu, aptiekas („drogu veikala”) īpašnieks Rīgā. Publicējis „Materiālus latviešu tautas medicīnai” (1895) un brošūru „Latvijas ārstniecības stādi. Krāti un izstrādāti no mag. E. Birzmaņa aptieku preču tirgotavas” (1896, papildināts izdevums 1897).

Viņa vārds pavīd arī Dāvida Grīntāla atmiņās: „Mag. pharm. Ernests Birzmanis uz sava nama stūra Mazā Grēcinieku ielā Nr. 3 bija uzlicis latvisku ielas nosaukumu, kas tapa liegts un pēcāk no pilsētas valdes noņemts.” (Dāvida Grīntāla atmiņas par Krišjāni Valdemāru / V. Zelčā zin. red., 2008, 87.lpp.)

E. Birzmanis dzimis 1860. gadā, tāpat tolaik viņam bija 35 gadi un viņš bija tikai piecus gadus vecāks par Aspaziju un Raini.

¹² Starp citu. (Krievu val.)

¹³ Tas nebija ļauni domāts. (Vācu val.)

¹⁴ Izmisis. (No latīņu val. *desperatus*.)

¹⁵ Izmisis. (No latīņu val. *desperatus*.)

¹⁶ No ivrita. Ar šo raksturojumu un zemsvēitras paskaidrojumu „Pa latviski: neiztaisīts un tukšs” Rainis „Mazajos dunduros” sācis arī „Mūsu šāgada literatūras apskatu”.

¹⁷ Vēstules publikācijai (RuA, 33.-34.lpp.) Aspazija pievienojusi piezīmi: „Šī vēstule runā par mūsu domu starpībām ar Raini dažādos būtiskos mīlas jautājumos. Manas domas bij, ka ieguvums mīlā ir arī zaudējums. Pēc mīlas augstākā kāpinājuma nāk atkal lejupslīdēšana un krišana. Viss top ikdienišķs un pelēks. Iestājas nevēlamā ikdienība.

Rainis bij citādās domās. Viņš runā par mīlas brīnumu. Es šo viņa uzskatu apstrīdēju. Šis mans uzskats, starp citu, arī izpaužas kādā dzejolī, kas ievietots krājumā „Ziedu klēpis” (158.lpp.):

„Tas nava nekad un nevar būt,
Ka divi spētu par vienu kļūt.”

Manas domas bij tās, ka tādiem cilvēkiem kā mums ar Raini labāk vajadzēja palikt tikai draugiem. Bet dzīves apstākļi tomēr piespieda rīkoties citādi. Raini arestēja, un viņu vajadzēja glābt. Tagad sākās tā lielā mīla, kas līdzīga mātes mīlai un kas prasa uzpurēšanos un sevis ziedošanu.”

Ak, mīļākais, mīļākais!

Divas vēstules jau saplosīju, kuras Tev gribēju rakstīt, un arī trešā nemaz neiznāk, kādu īsti gribētu rakstīt. Es nevaru un nevaru šodien atsvabināties no sentimentālisma, kurš man gan nāk retāk virsū, bet totiesu jo briesmīgāki. Es nevaru vairs bez Tevis dzīvot, glāb mani, aiznes mani prom no visas šās pasaules un šiem ļaudīm, kādēļ mums jādzīvo šķirti, kādēļ es nevaru būt pie Tevim, tikai pie Tevim! (te jau es atkal gribu plēst kopā trešo vēstuli, bet lai paliek, citādi neiznāks nekāda) Visas šās nelaimīgās reakcijas cēlons ir šaubas. Vai ir patiesi mīlestība, vai nav tikai fiziska kaislība? Kamdēļ Tu mani mīli un ne citu? Varbūt Tu biji tādā jūtu stāvoklī, kur Tu būtu mīlējis kaut kuru, kas tikai sieviete? Varbūt Tu aiz pārmaiņas gribi iesākt kādu mazu romānīti, tad labi, es esmu mierā, mēs to spēlēsim kādu laiku, kamēr abi atkal apņiksīm. Apdomā visu labi, pārbaudi sevi un tad saki man to tikpat atklāti, kā es ar Tevi runāju. Neņem man ļaunā šīs šaubas, man jātiek par visu skaidrībā. Tu prasi manu dvēseli, vai Tev nepietiks ar manu miesu? Apžēlojies, atbildi, atbildi man uz šo jautājumu, neapmelo sevi un mani. Manu dvēseli – vai Tu arī zini, ko Tu ar to prasi? Man nemaz līdz šim viņas nav bijis, jutekļi, fiziska kaislība,¹ dzenulis pēc romantikas ir manas būtes sastāvs, mīlestību, pēc kuras līdz šim ilgojos, par kuru rakstu, to es pate līdz šim vēl neesmu sajūtuse. Dvēsele? Es domāju un domāju, un nespēju viņu saprast. Kas gan ir dvēsele? Varbūt tikai mīlestībai iespējams viņu modināt it kā pie Undīnes². Vai Tu arī zini, ko Tu no manis prasi? Tad arī Tev man viss jādod, visa Tava dzīvība, visa nākamība, katra jūta, katra doma, katris upuris, ko vien tikai prasu, ka Tev nav tiesības uz savu pašu dzīvi, ka Tu mani nedrīksti nekad atstāt, jo citādi – –

Bet vai tā ir dvēsele, kad es tā runāju, ne, ne! Kāds tumšs, naidīgs daimons vēl iekš manis karo ar šo uzaustošo dvēseli – tas ir egoisms. Nē, mīļākais, nē. Es no Tevis nekā neprasu, it nekā, bet Tev atdodos sevi visu. – Es Tevi mīlēšu, kamēr Tu mani mīlēsi, es Tevi mīlēšu arī tad, kad Tu mani vairs nemīlēsi, tad es gan tālāk vairs nespēšu dzīvot, bet es Tev nedusmošu, mana dzīvība lūzīs, bet es Tevi mīlēšu... Vai tā ir dvēsele?

Ich sah eine schwarze Wolke aufstürzen, Flammen, Blitz und Erdbeben, aber Jehova war nicht darin, dann [viens nesalasāms vārds] ich ein sanfter Saeusen und – da war Jehova.³

Ak, apmierini mani, atrodi Tu to īsto vārdu priekš manis, es gribu patiesību. Manā galvā vesels haoss, es nespēju ne strādāt nekā, un man taču ir jāraksta novele⁴ un diezin kas vēl. Es tagad apņēmos 3 nedēļas ar Tevim nemaz netikties, citādi nekas neiznāk no strādāšanas. Labāki būtu, ka Tu tikai tad ietu uz Dubultiem⁵, tad es arī ietu ar Zēfeld jkdzēm⁶ turpu un mēs kādas pāri nedēļas varētu ik dienas tikties, ko tas līdz, kad es tagad uz kādu dienu aizbraucu, grūti vien atkal šķirties. Ja vari, tad ierīko tā. Esi tik labs, aizej pie Zēfeld[ēm], apprasies, vai viņas jau korteli⁷ dabūjušas, aptaujājies arī par nejauko onkuli, vai tas pie viņ[ā]m bijis, un tad raksti man par visu, bet drīz un garu, garu vēstulī. Es tagad arī esmu miesīgi slima, laikam saaukstējusēs. Ja Tu mani sauc, kaut kuru brīdi, tad es metīšu visu pie malas un būšu ar spārniem pie Tevis prom! – dvēs[ele]

Vēstule (15619). Vēstules oriģinālā svītrojumi ar zilu tinti. Pirmpublicējums D, 1930, 11. nr., 1323.-1324.lpp. (ar redakcionālām atšķirībām). Publicēta arī RuA, 35.-38.lpp.; RGGr, 1977, 15.-17.lpp.; AKR, 1, 478.-479.lpp. (ar izlaidumiem).

¹ Nākamais vārds „koķetērija” svītrots.

² Undīne – Eiropas tautu (galvenokārt ģermāņu) mitoloģijā ūdensmeita (dažkārt ar zivs asti), kas ar dziesmām un savu skaistumu ievilina ceļiniekus dzelmē un pazudina. Undīne varēja iemantot nemirstīgu cilvēka dvēseli, ja iemīlēja zemes cilvēku un dzemdēja bērnu. Šeit acīmredzot Undīne domāta kā vācu romantiķa Frīdriha Fukē pasakas varone.

³ Es redzēju melnu mākonī uzskāpjam: liesmas, zibenis un zemes trīce, bet Jehova nebij viņā. Tad es sadzirdēju vieglu žūžošanu, un tur – bij Jehova – – (Vācu val.; teksta tulkojums atbilstoši publicējumam RuA.)

Jehova jeb Jahve – Vecajā Derībā lietotais Dieva vārds, atbilstoši senebreju valodas rakstībai atveidots ar līdzskaņiem YHVH. Jūdaismā valda pārliecība, ka Jehovas vārds ir pārāk svēts, lai to izrunātu. Lai Dievs nebūtu jāsauc vārdā, lietoja arī tādus viņa vārda aizstājējus kā Adonai (Kungs), Elohim (Dievs), Hašem (Tas Vārds).

⁴ Domājams, novele „Cīņa par nākamību”, ko 1894. gadā no 1. līdz 15. (13.–27.) oktobrim iespiež DL un tajā pašā rudenī laiž klajā P. Bisnieka drukātava.

⁵ 1894. (un arī nākamā) gada vasarā Rainis dzīvoja vasarnīcā Mellužos, 14. līnijā (tagad Pumpuri, Salacas iela 4), pie A. Štrauses.

⁶ Runa ir par aktrīsēm māsām Zēfeldēm, resp., Olgu Ezerlauku un Mariju Zēbergu, pie kurām Rīgā, Elizabetes ielā 26, tolaik bija apmetusies Aspazija.

Olgai Ezerlaukai rakstītas lomas vairāku dramaturgu lugās (to skaitā Eberhardīne Aspazijas „Zaudētās tiesībās”), kuras viņa arī pirmā atveidojusi uz skatuves. (Sīkāk skat.: A. B[ērziņš]. Olga Ezerlauk. (Viņas 25 gadu skatuves darbības jubilejas gadījumā.) // Saimniecību un zeltēņu kalendārs 1913. gadam, 11.-13.lpp.; Birkerts A. Olgai Ezerlaukai 80 gadu // Zeltene, 1938, 8. nr., 3.-5.lpp.)

1896. gada martā Rainis O. Ezerlaukai uz viņas dzīvokli nosūtījis glabāšanai 12 nelegālus izdevumus. „Jānis aizsūta grāmatas saglabāšanai, paslēp tās viņam un nesaki par to nevienam cilvēkam, tās ir aizliegtas lietas, pie Tevis tās būs drošībā.” (Aspazijas vēstule O. Ezerlaukai 1896. gada martā; 85009)

Aspazijas romānā „Rudens lakstīgala” Olga Ezerlauka un Marija Zēberga figurē kā Olita un Marlena Upenieces.

1920. gada 21. decembrī Raiņa dienasgrāmatā atzīmēts: „Ezerlauk bij atnākusi – lai izrakstot apliecību, ka bijusi aktrise. Viņai dara pāri – nepieņem teātrī un pavalstniecībā, jo esot vāciete.” (RKR, 25., 26.lpp.)

⁷ Dzīvokli. (No vācu val. *Quartier*.)

Rainis Rīgā 1894. gadā, starp 20. un 30. maiju (1. un 11. jūniju)

Cik Tu esi cietuse, mans nelaimīgais, slimais bērns! Tik daudz mīlestības, kā lai es to panesu, es neesmu to pelnījis. Es tikai šo vakaru dabūju Tavu vēstuli; un es, nelaimīgais, nevaru tikt pie Tevis ne šodien un ne rīt, nevaru apskaut Tavus ceļus un atdot sevi Tavās rokās. Es nevaru tikt vaļā un Tevi apmierināt. Ko lai muļķis papīrs Tev saka? Esi laba, mana dvēsele, taupi sevi, nedari mani nelaimīgu, nekas jau nav noticis, Tev jābūt man atkal mīļai un jautrai. Tiklīdz es esmu brīvs, es steidzos pie Tevis, es nevaru citād[ī]; ja es tā nedaru labi, tad raksti man un es palieku mājās, un rakstu Tev vēstuli. Esi laba, esi laba, mana sirds, nemoci sevi un mani, vai nav diezgan moku, ka mēs neredzējāmieš, un Tu vēl rūgtini sevi ar domām. Esi atkal mīļa, nekas ļauns Tevi nedrīkst aizskart, Tev vajaga būt manai saulei. Esi mīļa, esi mīļa, saki, kas man jādara, varbūt tomēr labāk jāraksta. Esi mīļa, mana dzīvība, mana dvēsele, Tev jābūt manai dvēselei.¹

Vēstule (15603). Pirmpublicējums D, 1930, 11. nr., 1326.lpp. (bez datējuma). Publicēta arī RuA, 44.-45.lpp. (bez datējuma); RGG, 1977, 18.lpp. (ar datējumu „[1894. gada] maijā”); RKR, 19, 191.lpp. (ar datējumu „1894. gadā, starp 20. un 30. maiju (1. un 11. jūniju)”).

¹ Vēstules publikācijai grāmatā Aspazija pievienojusi šādu paskaidrojumu: „To vēstuli Rainis rakstījis pēc tam, kad tam biju izstāstījusi savu neapskaužamo pagātņi, savas dzīves traģiski tumšos brīžus, arī savas dvēseles ļaunās īpašības un tādus dvēseles noslēpumus, ko reti cilvēks cilvēkam stāsta... Bet gribējās, lai Rainis zinātu visu, kas es esmu un kāda es esmu.

Pēc tam man šķita, ka Rainis katrā ziņā no manis aizies, ka es to zaudēšu uz visiem laikiem. Pārdzīvoju lielas ciešanas, pat izmisuma brīžus. Šinīs izmisuma brīžos arī radies mans dzejolis „Sapņu tālumā”.

Mana laime tiešām likās kā „dziestoša zvaigzne, nepielūdzama, neatsaucama!”

„Rokas izstiepju,
Gaužos, pielūdzu,
Atsaukt nespēju
To, ko zaudēju.”

Tāds bij mans gara stāvoklis sakarā ar augšā sacīto.

Bet Rainis no manis neaizgāja. Viņa mīla bija tikusi tikai vēl lielāka, dziļas līdzcietības apstarota, sakarā ar manām ciešanām.” (RuA, 45.-46.lpp.)

Aspazija Rīgā 1894. gada maijā

Sirdsmīļais!

Es Tev esmu solījusi visas savas jūtas atklāt. Arī savu dienasgrāmatu esmu atkal iesākusi. Nav taisnība, ka esmu stipra, – es taču raudu. Un jūtos tik vāja un nelaimīga. Es zinu, ka Tu mīli manī tikai stipro, tikai topošo ideālu un ne nabaga cilvēka bērnu, kurš var arī dažreiz kļūdīties. Es gan esmu viena no tām baltajām puķēm – ir smieklīgi, ka es pati to par sevi saku, – un arī kaut kas no Tava saules spožuma. Kaut kas, kas palicis neskarts, kaut arī dažas dzīves vētras man senāk ir pāri gājušas. Un jāsaka: es taču esmu stipra un spēju visu panest.

Loksne ir pilna – un ko lai es vēl teiktu? Varbūt es neesmu vis baltā puķe, bet kāda no apmulsinošām, nāvīgām sarkanām puķēm. Un es gribētu zināt – vai arī tad Tu mani vilktu sev pie sirds? Es gribētu beigt, bet man Tev gribētos pastāstīt manu pagājušās nakts sapni. Es redzēju Tavu slaido, lokano stāvu. Dzīvē Tu man nemaz tā nebiji paticis, tikai sapnī es Tevi labi apskatīju: Tava āda ir pavisam maiga kā zīda papīrs, tā ir tikai pārstiepta pār nervu un dvēseles saturu. Un Tavā sirdī ir tikai saules spožums. Un Tavas Pestītāja acis skatās tik maigi un dziedinoši. Tu skūpstīji, un apmums kļuva atkal pavasaris, un smaržoja vesels mežs baltu puķu. Sūti man vienu no Taviem zīda mīkstajiem matiņiem. Un, ja Tu nevari sūtīt, nes pats.

Tava

Vēstule. Oriģināls nav atrasts. Pirmpublicējums D, 1930, 11. nr., 1325.lpp. (bez datējuma, ar piezīmi „Rakstīta tumšā dienā”). Publicēta arī RuA, 42.-43.lpp. (bez datējuma); RGGr, 1977, 22.lpp. (ar datējumu „[1894. gada] maijā”).

Aspazija Rīgā 1894. gada maijā

Jūtas, kuras tagad mani pārņem, ir tādas, it kā krūtis būtu par šauru un psihe laužtos ar varu ārā un nomestu miesas smagumu, vai atkal visu manu miesu grib pārvērst par garu un dvēseli.

No pārplūstošas laimes es darīju, ko sen nebiju darījusi: es nometos ceļos sava Dieva priekšā, bet man nebija nekā viņam ko teikt. Viņš tikai redzēja asaras, spožas prieka asaras, – un viņš mani saprata, viņš noliecās un vilka mani pie savas tēva sirds.

Nelaimē – tad es esmu spītīga, cieta, stūrgalvīga. Tad es nekam neticu. Bet, kad esmu laimīga, tad man ir [tā], it kā kāds neizsakāmi mīļš tēvs mājotu virs zvaigznēm, kuram man jāpateicas, bezgalīgi jāpateicas.

Es jutos kā no jauna piedzimusi un iedomājos sevi kā svarīgu personu, gandrīz kā svētu. Tāds svinīgums, tāda harmonija tad mājo visā manā būtē!

Man taisni ir tā ap sirdi – bet tas nu gan ir muļķīgi, ka Tev to stāstu. Es vēl biju mazs meitēns. Tā ap 8-ņiem vai 9-ņiem gadiem. Biju no pilsētas skolas pārbraukusi uz laukiem. Tas bij taisni Vasaras svētku svētdienā. Visi koki ziedēja pilnos ziedos: ābeles, ieviņas, visi itin balti.

Vasaras svētku rītu, itin agri, kamēr es vēl gulēju aizmigusi, kalpones bij appuškojušas manu gultu ar meijām, un, kad es acis atvēru, ap mani smaržoja bērzi, ieviņas, oši. Un caur drusciņ pievērtām acīm es varēju dzirdēt, ka blakus istabā mamma un visa saime sapulcējušies dziedāja: „Kā spoži spīd mans Jēzuliņš”¹, – tik vienkārši un atkal tik aizgrābjoši.

Ilgs laiks pēc tam ir aizgājis, un tomēr man tagad ir tā ap sirdi, it kā būtu atkal dzimtenē, būtu kā bērns – jauna un nevainīga.

Vasarsvētku rīts, ziedonis, bērzi, ieviņas, oši smaržo ap mani, un es dzirdu atkal svinīgo: „Kā spoži spīd mans Jēzuliņš, kā rīta zvaigznes spožumiņš...”

Ak, mans mīļais, tā es mīlu Tevi.

Tava dvēsele

Vēstule. Oriģināls nav atrasts. Pirmpublicējums D, 1930, 11. nr., 1328.lpp. (bez datējuma). Publicēta arī RuA, 84.-86.lpp. (bez datējuma); RGG, 1977, 23.-25.lpp. (ar datējumu „[1894. gada] maijā”).

¹ Populāra garīga dziesma; sacerējis Filips Nikolais, latviski pazīstama Kristofora Fīrekera tulkojumā.

Rainis Rīgā 1894. gada maijā

Mana mīļā, dārgā dvēsele, mans saules stariņ, mana baltā puķu lapiņa! Nāc pie manas krūts, Tu mīlulīt, lai mēs kopā sildītos kā divi nosaluši bērni, es Tev rociņas skūpstīšu un sildīšu ar savu dvašu. Es Tevi viscauri ietīšu sarkanajā šallē, ka Tu viscaur kvēlot kvēlosi, un tad Tu mani atkal varēsi sasildīt.

Es tagad jūtos vēl ciešāki pie Tevis pievilkts. Mēs gan vairs nevarēsim ar spārniem uz priekšu tikt, bet arī rāpdamies mēs turpu nokļūsim, ja Tu to vispār gribi.

Mēs taču gribējām kopā attīstīties. No manis nekā daudz nav. Tu esi smalki stīgots instruments, kas izdod visskaistākās skaņas, un gribi atkal nodoties amatnieciskiem uzdevumiem.

Es nevaru visu izteikt, kā es domāju, mums jārunā personīgi, bet es skumstu, ka Tev jāpanes visas šīs neģēlības.¹

Tava dvēsele ir tik maiga kā balta puķu lapa. Tava sirds ir tik tīra un tik pilna siltas, lielas mīlestības. Un viņi Tev nāk ar tādiem rupjiem uzbrukumiem.

Es nevaru Tev visu rakstīt, es nākšu sestdien, mans mīlulīt.

Vēstule. Oriģināls nav atrasts. Pirmpublicējums D, 1930, 11. nr., 1324.-1325.lpp. (bez datējuma). Publicēta arī RuA, 40.-41.lpp. (bez datējuma); RGG, 1977, 19.-20.lpp. un RKR, 19, 194.-195.lpp. (ar datējumu „1894. gada maijā”).

¹ Vēstules publikācijai grāmatā Aspazija pievienojusi šādu paskaidrojumu: „Gribēju aizbraukt prom no Rīgas un pieņemt skolotājas vietu, tādēļ ka man nācās izciest rupjus uzbrukumus.

Šie uzbrukumi nāca man no dažādām pusēm. Gan pārmeta man satikšanos ar Raini un runāja visu visādas izdomātas un nejaukas lietas, gan sāka man uzbrukt arī senākie labvēļi, piem., jau agrāk minētais Onkulis. Kad „Pēterburgas Ārīgas dzied. biedrībā” lasīju priekšlasījumu par sieviešu jautājumu, viņš mani gribēja noraut no katedra. Bet, kad viņam tas neizdevās un policija to izraidīja laukā, tad viņš briesmīgā niknumā tūlīt bija skrējis uz Latviešu Biedrības namu un izplaukājis pirmo cilvēku, ko tas tur bij saticis. Pēc tam teātra komisijā bij sitis dūri uz galda un blāvis, ka Aspaziju vajagot dabūt no teātra prom. Viņa draudi arī piepildījās, un mani no Latviešu Biedrības teātra atlaida.

Tāpat man bruka virsū advokāts Kreicberģis, kas pret mani bij sarakstījis kādas pāris brošūras, Puriņu Klāvs, Kārkluvāls un citi. Bij tā, kā tauta saka: „Kad jau viens suns sāk riet, tad rej visi.””

Faktiski gan vairums no šeit minētajiem uzbrukumiem attiecas uz vēlāku laika posmu, piemēram, J. Kreicberga anonīmi publicētās brošūras „Aspazija un mūsu kritika” nāca klajā 1896. un 1897. gadā.

Aspazija Rīgā 1894. gada maijā

Mans ilgotais!

Es jau rakstu šodien, tādēļ ka mana sirds aiz ilgām pēc Tevis grib beigties. Laiks līdz tam, kad mēs atkal redzēsimies, man šķiet kā mūžība. Man šķiet, ka tikai jaunā valodā es varētu laimes vārdus sacīt. It kā man būtu apžilbinošas debess krāsas, lai to varētu tēlot.

Cik mēs varētu būt laimīgi, kad mēs to prastu, kāpēc laimei ir plīvuris priekšā, kad tā ir tuvumā? Un kāpēc tā aizplīvurojas savā apžilbinošā kailā dailē, kad tā ir projām? Kāpēc es jūtos neērti Tavā tuvumā? Es būstos, vai es Tev to jauno varu dot, tos lielos momentus. Vai es netopu ikdienišķa?

Tici man, mīļais, jaunais, ko es Tev varu dot, ir mana mīla, kas mani audzē savās asarās, un mans darbs, kas pie Tevis mani ved.

Es zinu, ka ilgas vērpi starp mums ciešus pavedienus. Cik laimīgi mēs būsim, kad atkal tiksimies. Augsti gaisos lēksim! Ir taču kaut kas pārvaroši liels tādā laimē!

Es pār Tevi izliešu visu savu dvēseli, savu elpu, savu dzīvību!

Vēstule. Oriģināls nav atrasts. Pirmpublicējums D, 1930, 11. nr., 1324.lpp. (bez datējuma). Publicēta arī RuA, 39.-40.lpp. (bez datējuma); RGG, 1977, 21.lpp. (ar datējumu „[1894. gada] maijā”).

Aspazija Rīgā 1894. gada maijā

Vakar, kad Tu no manis aizgāji, es atkal dabūju papildnam uzbrukumu.¹ Bet es biju pret to tik nejūtīga, ka es būtu varējusi saņemt vēl lielākas rupjības, un tās man būtu izklausījušās kā glāsti. Ko ār pasaule man var padarīt! Man krūtīs skan sudraba zvaniņš. Tas zvana augšāmcelšanos.

Šodien pat, kad es gāju uz redakciju, man bij, it kā mani kāds uz rokām nestu, tik viegla es sevī jutos. Un es ar tik muļķīgi laimīgu seju uzskatīju cilvēkus, kas man nāca pretī, it kā man būtu par kaut ko katram jāpateicas. Vai kaut kas jauns, nekad nedzirdēts jāpasludina.

Man jābeidz, citādi vēstulei nav nekādu beigu, jo es dzirdu atkal sudraba zvaniņu. Uzmini, kas tas ir!

Vēstule. Oriģināls nav atrasts. Pirmpublicējums D, 1930, 11. nr., 1326.lpp. (bez datējuma). Publicēta arī RuA, 46.lpp. (bez datējuma); RGG, 1977, 23.-25. lpp. (ar datējumu „[1894. gada] maijā”).

¹ Vēstules publikācijai RuA Aspazija pievienojusi paskaidrojumu: „Par te minētiem uzbrukumiem jāsaprot literāriskie.”

Rainis Rīgā 1894. gada maijā

Mein goldig, herzig Ding, bist Du heiter, arbeitest Du? Ich bin recht sehr müde und fühle es nicht. Mein Liebling, schicke mir, wenn Du was für mich hast. Ich möchte Dich lachen hören, es ware gut! Lebe [teikums nav pabeigts].

Manu mīļo zelta meitenīt, vai Tu esi priecīga, vai Tu strādā? Es patiesi esmu ļoti noguris un nejūtu to. Manu mīlulīt, ja Tev ir kas man domāts, tad atsūti to. Es gribētu dzirdēt Tevi smejamies, tas būtu labi! Dzīvo [teikums nav pabeigts]¹

Vēstule vācu valodā (108001). Rakstīta uz DL redakcijas veidlapas. Tulkojuma pirmpublicējums D, 1930, 11. nr., 1326.lpp. (bez datējuma, ar redakcionālām atšķirībām). Publicēts arī RuA, 47.lpp. (bez datējuma); RGGr, 1977, 20.lpp. (ar datējumu „[1894. gada] maijā”); RKR, 19, 194.lpp. (ar datējumu „1894. gada maijā”).

¹ Pirmpublicējumā un RuA vēstules tulkojums publicēts šādā redakcijā:

„Mans mīļais, saulainais daiktiņ! Labi, ka Tu atkal esi jautra. Vai Tu arī strādā? Es esmu ļoti noguris un sliktā sajūtā. Mīlulīt, ja Tev ir kas no darbiem priekš manis, tad atsūti. Es gribētu arī Tevi pašu redzēt un dzirdēt Tevi smejamies. Tas man darītu labi. Dzīvo sveika!”

Rainis Rīgā 1894. gada maijā

Iekams Tevi lūdzu, Tu jau izpildīji, ko vēlējies; man ir labi šodien, ak, cik labi, Tavu vēstuli, mana dvēsele – jā, mana dvēsele, tas īstais vārds –, dabūju, kad savu biju jau nosūtījis. Nelasi viņu, tā nav taisnība, es biju par daudz muļķis un nospiests, kad viņu rakstīju, es aiz egoisma un melanholijas neiedomāju, ka viņa Tev var darīt nepatīkamu brīdi. Iznīcīni viņu, es Tev solu labāk rakstīt tikai tad, kad neesmu sentimentāls. Tu mana dzīvība, kas man tagad kait? *Es muß doch alles gut werden!*¹ Un labi būs! Raksti, mana dvēsele, ka Tu neesi ļauna un noskumdināta, neaizmirst[i] savu „otro nabaga dvēseli”².

Vēstule (15606). Pirmpublicējums RuA, 80.-81.lpp. (ar norādi „(Bez datuma)”. Publicēta arī RGGr 1977, 19.lpp. (ar datējumu „[1894. gada] maijā”); RKR, 19, 194.lpp. (ar datējumu „1894. gada maijā”).

¹ Visam taču jābūt labi! (Vācu val.)

² Citējums no H. Heines dzejoļa „Bēdu leja” Raiņa tulkojumā. Pēc Raiņa paskaidrojuma A. Birkertam (DzD, 3, 540 lpp.), dzejolis tulkots jau ģimnāzijas laikā. Domājams, tas tapis vienlaikus ar H. Heines dzejoļiem „Pilsētā” un „Stāv jaunkundze pie jūras”, kuri iekļauti „Mazo Dunduru” pirmizdevumā.

Rainis Rīgā 1894. gada 30. maijā (11. jūnijā)

Kaut Tevi redzētu vienu acumirkli! Tu, mana zvaigzne, mana laime, pārnāci šodien mājās gavilējoša, starojoša uzvarā;¹ Tavs gars pacilāts, Tavs ģēnijs Tev atkal pievēršas, aizrauj Tevi debesīs, uz darbu – un te nu lai es būtu pirmais ar savām jūdžu garām vēstulēm, ar sentimentalitāti un savām dažādām dvēseles un gara vājībām! Tas būtu bijis grēks pret svēto garu, ģēniju, bet tomēr *hier stehe, ich kann nicht anders*². Mans iemeslis Tev rakstīt – dažas atbildes uz Taviem pieprasījumiem. Es zinu, man nevajadzētu nemaz Tavu garu traucēt ar savām drūmām un liekām domām, vismaz respektēt tās 3 nedēļas, kuras Tu man liki. Es Tevi nupat atkal sev tēlot iztēloju kā varoni, es redzu Tevi spožu kā Atēni³ un tomēr katrā pantā sievieti, no debesīm nokāpušu Saulesmeitu, Tavu skūpstīgo mutīti, slaiko stāvu un acis, acis, es skaužu tos, kas uzgavilē Tavam ģēnijam, es tik ilgi, tik ilgi Tevis neesmu redzējis, un viņi Tevi redz Tavā Zālamaņa⁴ godībā. – Jā, man nevajadzēja ģēniju traucēt; es zināju, ka man sasodīta taisnība, – tas, ko es Tev varu dot, ir nekas un aizdzen Tavu ģēniju, bet es nespēju vairs bēgt, un es tak to varēju. – Nelaime iesākās jau agrāk, viņa pirmā garā vēstule Tevi velti sarūgtināja. Pie visa vainīga mana nolādētā filozofija, sentimentalitāte, naivais egoisms, kas tikai savu personu visur bāž priekšā, meklē tik sev apmierinājuma, savām kaitēm dziedinājuma, ne iedomāties neiedomājas, ka citam tur nav daļas, ka cits tur garlaikojas. Bet Tev man tas nav jāņem ļaunā, *es soll auch nicht wieder geschehen*,⁵ tas ar notika pirmā aizgrābtībā, es citādi esmu prāta vīrs, tas muļķiskais glābiņa sauciens pasprucis tikai netīšām. Es būšu uz priekšu paijiņš, es būšu tā kā visi citi, es neprasišu tā, ko nevar dabūt, es nelūkošu iegūt ne ar varu, ne ar viltu to, ko nevar piespiest, *Gedanken sind frei*,⁶ un dvēsele ar brīva, nepiespiežama. Es būšu kā citi, un Tu par mani ar nevarēsi smieties. – Es jau ar vienmēr zināju, ka mīlestība ir fiziska, nav nekāda sevišķa, pārdabiska būtne, bet ir augstākais šē pasaulē, vienīgais laimes jēdziens. Tomēr glābt viņa neviena nevar, *hat's auch nicht nötig*,⁷ tas ar nav viņas uzdevums. Cilvēks ir mūžam viens, neviens cits viņa nevar saprast, neviens viņam līdzēt – Mīlestība dara egoistisku, mama uz Tevi greizsirdīga, ka Tu pie manis bijuse, ka es neesot vairs tik mīļš; es pats nespēju vairs pienācīgi atkāpties par labu visaugstākajam Tevī, Tavai nākotnei. Tam nebūs vairs būt, bet, ak, es Tevi tik ilgi, ilgi neredzējis. Es Tev varētu vēl ilgi filozofēt tā man manas [domas] par cilvēka vientulību un par „pārcilvēku” un diezin ko vēl, es varu sākt atbildēt uz Taviem jautājumiem un nebeigt, bet es esmu paijiņš, un tikšu vēl pilnīgi prātīgs, kā daždien godīgs cilvēks. *Grau ist alle Theorie*,⁸ vēl vajaga, un es gribu dzīvot. Es biju kā muļķa zēns, viņam iedod saldumus, un tas stāv un domā, vai tik ir morāliski ēst saldumus, ko teiks tēvs-māte, vai nesāpēs zobi, par ko man nedeļa vairāk saldumu. Ja man par daudz labi, tad es izmaitāju sev laimi ar filozofiju. Kad es visu teoriju galaiznākumu, *den Stein der Weisen*,⁹ visu cenšanos, pašas debesis varu apkampt Tavās siltās, ziedošās miesās, kam tad man mocīties ar teorijām un sentimentalitātēm. Ja vēl var būt kas pārāks, ja mīlestība var ne vien aizgrābt un mulsināt visu dvēseli, bet darīt viņu augstāku, dot viņai jaunu, nejaudātu spēku, tad tas var būt tikai nākotnē. Un tagadne ir tik brīnišķī, neizmērojami jauka, ka tikai nelga var viņu upurēt nākotnei. Vēstule nu atkal aizbrauc pār robežu pāri, jo nejaukāka viņa ir, jo garāka iznāk. Bet tomēr – ja viņa ar nejauki gara un dažs Tev izliekas sīvāki teikts, apdomā, ka man vienīgās, mūžīgās bailes, ka es Tevi varētu atkal pazaudēt un es nedrīkstu Tevis pazaudēt, jo es negribu sevis pazaudēt. Es neviena neesmu piesaucis, nevienam neesmu to teicis, ko es Tev

teicu, un tad Tev nav jāsver vārdi uz zelta svariem, kā Tu pate saki. Es visu laiku lūkoju Tev rakstīt jautrā, mierīgā, t.i., vienīgi prātīgā garā, bet nekas neiznāca, un ilgāk gaidīt nevarēju. Nav man tā jautrā un mierīgā gara. Es vienmēr domāju, kad atkal Tu būsi pie manis un es dzīvošu atkal pilnīgāku dzīvi, kad savu dzīvību spiedīšu sev pie krūts. Tik drūmā garā kā šodien nekad neesmu rakstījis vēstuli, neviena dzīva vārda nav teikta, bet es Tevi ilgi neesmu redzējis. Sen jau laiks beigt, un par „septēm”¹⁰ vēl ne vārds neminēts. Pie „Vaidelotes” tagad sēdu un lasu, rakstīšu, tiklīdz būs labāks prāts,¹¹ domāju – jūrmalā, uz kuriem laikam aiziešu šonedēļ. „D[ienas] L[apa]” izsūtīta Dravniekam. „B[altijas] V[ēstnesis]” nav vēl devis kritikas – jā, es nezinu, kādēļ Tu no mana rakstura tik ļaunu domā. Portrejas vēl nav gatavas, un man pašam, nabagam, ar nav nevienas, un man vajadzētu vismaz viņas, ja man nav Tevis pašas, manas laimes, manas gaismas. Es Tevi tik ilgi neredzēju, tik ilgi un tik ilgi vēl neredzēšu, cik ilgi, saki, cik ilgi? Un kad [lai] es sev ieskūpstu atkal jaunu dzīves prieku un spēku? Neaizmirsti manis – bet jābeidz, dzīvo vesela, mana dzīvība. Rīgā 30/V 94.

Vēstule (15604). Pirmpublicējums RuA, 47.-52.lpp. Publicēta arī RGGr, 1977, 25.-28.lpp.; RKR, 19, 191.-193.lpp.

¹ Runa ir par iepriekšējā dienā Liepājā notikušo „Zaudētu tiesību” izrādi.

Lai drīzāk saņemtu lugas eksemplāru, M. Valters personiski ieradies pie Aspazijas Rīgā. „... saucu sev atmiņā pirmo un, šķiet, vienīgo tikšanos ar Aspaziju. Lai ātrāk dabūtu Liepājā uz teātra skatuves *Zaudētas tiesības*, gribēju tikties ar Aspaziju. Apmeklēju to Rīgā, neatminos vairs, kādā dzīvoklī. Esot pie kādas aktrises dzīvojusi. Atminos šo tikšanos. *Zaudēto tiesību* skati pašās beigās tikai formējās. Kādu galīgu veidu tiem dot? Kā rakstniece to redz? Sākumā atklājās kautra dvēsele, nevarīga runā, ar tādu it kā šaubu pieskaņu.” (Valters M. Atmiņas un sapņi, I, 1969, 241.lpp.) „Zaudētu tiesību” izrādi Liepājas Palīdzības biedrībā noskatījusies arī autore.

² Šeit es stāvu un nevaru citādi. (Vācu val.). Šos vārdus teicis Mārtiņš Lutens 1521. gadā, aizstāvēdamies tiesā.

³ Atēna – kara, uzvaras, gudrības, zināšanu un mākslas dieviete sengrieķu mitoloģijā.

⁴ Zālamans – Vecajā Derībā ir trešais Izraēlas – Jūdejas valdnieks, Dāvida dēls, ko dzemdējusi Batšeba. Viņa valdīšanas laikā bija miers un viņu slavina par gudrību un noslēgto savienību ar Ēģipti un Fenīciju. Viņam tiek piedēvētas Bībeles grāmatas „Zālamana pamācības”, „Zālamans mācītājs” un „Augstā dziesma” („Dziesmu dziesma”), lai gan tās sarakstītas daudz vēlāk.

⁵ Tam vairs arī nav jānotiek. (Vācu val.)

⁶ Domas ir brīvas. (Vācu val.)

⁷ Nav arī vajadzīgs. (Vācu val.)

⁸ Visa teorija pelēka. (Vācu val.). Mefistofeļa replika J. V. Gētes traģēdijā „Fausts”.

⁹ Gudrības akmeni. (Vācu val.) Alķīmijā „gudrības jeb filozofijas akmens” (*lapis philosophurum*) ir meklējumu ceļa galamērķis, ar kura palīdzību parastos metālus var pārvērst zeltā.

¹⁰ Veikals, darījums. (No vācu val. *Geschäft*.)

¹¹ Iespējams, ka Rainis gatavojies recenzēt Aspazijas lugu „Vaidelote”. 1894. gada 23. un 24. septembrī (5. un 6. oktobrī) DL rubrikā „Grāmatu galds” sakarā ar 25. septembrī (7. oktobrī) Rīgas Latviešu teātrī izsludināto jaunās sezonas pirmo „Vaidelotes” izrādi (pavisam 1894./95. gada sezonā luga izrādīta astoņas reizes) publicēta anonīma apcere, kuras ievadījumā teikts: „Luga „Vaidelote” jau pazīstama cien. lasītājiem iz pārspriedumiem „Dienas Lapā” pēc izrādēm Rīgas latv. teātrī; rīdziniekiem bija gadījums lugu redzēt vairāk reizes, citās vietās viņa līdz šim vēl nav uzvesta vienīgi tādēļ, ka prasa lielisku dekorāciju un kostīmu. Drukā luga iznāca, kad izgājušā 1893./94. g. teātra sezona jau bija slēgta, un tādēļ grāmatas pārrunāšanu atlikām līdz šim laikam, kad līdz ar jaunas sezonas sākumu „Vaideloti” atkal izrādīs, lai pildītu teātra kasī. Nupat minētajam „krietnam” nolūkam par labu, kā dzird, izrādīšot arī „prozas pīšļos” nogrimušās Aspazijas „Zaudētās tiesības”. Pirmā „Vaidelotes” izrāde šīn sezonā būs jau nākošu svētdien, sept. 25. d. Par šo drāmu mums piesūtītas sekošas piezīmes.” S. Viese (Gājēji uz Mēnessdārzu, 1990, 36.-38.lpp.) pieļauj varbūtību, ka recenziju sacerējis Rainis, kā papildargumentu viņa autorībai akcentējot tieši šo 1894. gada 30. maija (11. jūnija) vēstuli. Skat arī 2. vēstules 2. komentāru.

Aspazija Nītaurē 1894. gada 22. jūlijā (3. augustā)

Nītaure, 22rā jūlijā, 1894.

Gribu Tev aprakstīt visu savu ceļojumu, bet papriekšu ļauj man Tev iesēsties klēpī, Tevi apkampt, nogrimt, aizmirsties, sadegt Tavos karstajos skūpstos. Mans mīlulīt, mana dzīvība, mans dārgums, es Tevi tik ilgi, tik ilgi neesmu redzējuse. Še, Nītaurē, visjaukākajā dabas apkārtnē, man ir, it kā kad man būtu jāiet pie Tevis, ka Tu nemaz tik tālu nebūtu, es jau redzu no tālienes Tavu verandu ar raibo gardīni, patlaban jau esmu pie vārtniņiem. Tu nāc man pretī ar starojošu laimības smaidu, Tavas mīļās acis lūkojas tik neizsakāmā sirsnībā, un mēs sēžam kopā, mēs esam tik laimīgi, tik laimīgi.

Tējmašīne kūp uz galda, melnais kaķis arī jau atnācis, mūs' kaimiņš sauc: „*Eide und Leo – kommt – lernen!*”¹ Un es Tevi tā mīlu, tā mīlu. Man ir, it kā es pa bezgalīgām trepēm arvien kāptu uz augšu, taptu arvien pilnīgāka, lielāka, laimīgāka. Piedod man, ka pēdējā vakarā, kad gājām uz mājām, mani atkal pārmāca vecais egoisms, es visu nakti par to nevarēju gulēt. It īpaši šis pēdējais vakars man dzīvi stāv priekš acīm, kad Garais² bij aizgājis un mēs palikām vieni, un vēl visi citi tie jaukie brīži garīgā pacilinājuma; es tos nevaru aizmirst, ikkatrs Tavs vārds man skan arvienu vēl ausīs, – kādreiz jau palieku pavisam sentimentāla, un tad jau iet, kā iet, bet kas bijis, bijis, kas gājis, gājis – ieļej pa trīs. Es manu, ka vēstule neiet nekādā garšā, es Tev visu to stāstu, ko Tu jau zini, un par Nītauri nekā. Bet nu atver abas ausis – vēl vienu skūpstu, divi, trīs. Bet nu patiešām uzklausies.

Kad to vakaru izšķīrāmies, tad man bij tā ap dūšu, it kā es par daudz būtu saēdusēs zirnīšu. Negulēju visu nakti, jo bijos arī, ka nenokavēju vilcienu, izdevās arī lielais varoņa darbs – uzcelties, kaut gan Tevi apskaudu, ka Tu pa to laiku varēji, pūznis, gulēt, kamēr man jābrauc. Snauzdama un izsalkuse nonācu Ramotzki³ stacijā, doktora kundze bij jau pretī un pārveda mani Nītaurē, kur pēc krietnas pusdienas tūlīt gāju gulēt. Vēlāk gājām apskatīt dabas jaukumus. Es Tev varu teikt, ka tiešām esmu pārsteigta. Arvienu, kad man iepriekš saka, ka kas jauks, es ik reizes esmu maldījusēs, tādēļ ka mana fantāzija ar savu iztēlojumu bij priekšā aizsteigusēs, bet šoreiz iznāk pavisam otrādi. Negribu Tev nekādu dabas aprakstu sūtīt, to var uztaupīt priekš kādas noveles, varu Tev tikai to piezīmēt, ka tas man dara sevišķi jauku Nītauri, ka še pūš visur brīvības vēsma. Es domāju še atrast cilvēkus ar šauriem aizspriedumiem, bet cik jauki, ka esmu maldījusēs. Tev vajadzētu pazīt dakteru Zoltu!⁴ Tev gan nav neviena karstāka piekritēja kā viņš. Viņš abonē „Dienas Lapu”, liek to iesiet un sūta apkārt pa pagastu, jo ļaudis te vēl tumši, ka daži nelasa nekādu laikrakstu. Ikkatru pacientu, kas pie viņa nāk, tas iespiež kādā kaktā un griež pie jaunajiem centieniem, arī aptiekā tas noliek „Dienas Lapu” uz galda, ka katris to var lasīt. Jansonam viņš tas lielākais piekritējs un saka, ka taisni tādā garā vajag rakstīt, ka tikai ar tādu entuziasmu var tautu iekustināt, ka pašam vajag just, lai citur modinātu jūtas. Ar lielāko dedzību viņš lasa ārzemes politiku un interesējas priekš sociālajiem apstākļiem.

Viņš ņemas arī mani ar visu spēku pierunāt, lai neļaujoties sevi ievilkt vecajā partijā, jo viņam zināms, ka tie atkal gribot mani iegūt. Viņš ir studējis Tērbatā un ir letonis⁵, bet jau kā students viņš mēģinājis „Dienas Lapu” izplatīt, bet tad nācis kāds stāsts „Medenieki”⁶, kurš esot bijis ļoti nejdzīgs, tā ka viņš to atkal atmetis un abonējis „Vēstnesi”, bet pēdējais esot tik sūkalains, tik konservatīvs kā mūmija, un it īpaši no šiem 25 gadu jubilejas svētkiem,⁷ ka tas viņu ar lielu

sparu atmetis un tagad turas pie „Dienas Lapas”. Viņš pats saka, ka vecie Rīgas pīlāri viņam draugi, bet tur neko nevar darīt, pēdējoreiz, kad bijis Rīgā, viņš ņēmis Kārkluvalku⁸ un citus tā lamāt, ka tie nezinājuši, kur sprukt. Bet vienu padomu viņš liek dot un man piekodināja, lai sakot, kad ar „Dienas Lapas” presi satiekoties, lai neaiztiekot letoņus kā korporāciju, tas sarūgtinot un atturot dažu labu, kas gribētu pāriet uz Jūsu pusi, lai mēģinot labāk visus jaunos iegūt, puse no tiem, īpaši medicīnieši, visi Jums piekrīt, tikai nevarot to rādīt, tādēļ ka korporācija aizskarta un viņi esot tiešām piespiesti turēties pie korporācijas. Lai karojot tur tikai pret sevišķu partiju, pret teologiem, kuri neesot piegriežami, un pret vecajiem aristokrātiem. Arī mākslenieku partija Pēterburgā esot atteikusēs no „Vēstneša” pēdējā laikā un negribot vairs piedalīties pie etnogrāfiskiem pētījumiem. Starp tiem arī viņa kuzīns⁹ Alksnis¹⁰ esot liels Tavs piekritējs. Personīgi Tev izstāstīšu visu sīkāk. Arī doktora kundze ir dāma ar plašiem uzskatiem un diezgan brīva. Bez tam vēl iepazīnos ar skolotāju Gūtmani¹¹ iz Pskovas¹² un citiem. Cik laimīga es esmu, kad atrodu, ka mūsu centieniem ir piekritēji, kāds plašs darba lauks mums atveras nākotnei, ak, mīļais, dārgais, kā mēs kopā pūlēsimies, kā mēs strādāsim! Kad Tu zinātu, cik daudz uz Tevi gaida!

Cik labi man te arī patīk, tomēr ilgāki šie nepalikšu kā kādu nedēļu, varbūt vēl ātrāki jau būšu projām, es nespēju bez Tevis dzīvot, man nav nekas jauks, ko nevaru kopā ar Tevi baudīt. Jaunnedēļ uz nedēļas galu būšu pie Tevis, kuru dienu, to īsti nezinu. Sveicini savu māsu,¹³ ja viņa būtu atbraukuse,¹⁴ lai viņa tikai nevilšus neizsaka apkalpotājai mūsu noslēpumu. Sveicini ar Zēfeld jaun kundzes no manim un pastāsti par Nītauri. Es nespēju viņām vairs rakstīt, jo pasts iet jau projām. Sveiks Tu arī, mana dzīvība, drīz, drīz būšu pie Tevis, es skaitu stundas un acumirkļus, kad varēšu slieties Tev pie krūts, Tu mans mīļais, mīļais.

Vēstule (15621). Pirmpublicējums RuA, 53.-58.lpp., vēstules fragmenta samazināta fotokopija, 63.lpp. Publicēta arī AKR, 1, 479.-480.lpp. (ar īsinājumiem).

¹ Eide un Leo – nāciet – mācīties! (Vācu val.)

² Fricis Garais – publicists, tulkotājs un valodnieks. Daudz rakstījis par agrārpolitikas jautājumiem; publicējis apceri „Mans Šekspīrs”, vēlākos gados tulkojis grieķu klasisko literatūru – Platona sacerējumu, Tukidīda darbu „Peloponēsiešu karš”, vairāki tulkojumi palikuši manuskriptos. Mūža nogali aizvadījis noslēgtībā un grūtos materiālos apstākļos, dzīvi beidzis pašnāvībā.

Aspazijas ievadā RuA (9.lpp.) F. Garais raksturots kā „visideālākais cilvēks, kādu savā mūžā esmu pazinusi”; dzejnieces atmiņas publicētas arī O. Nonāca brošūrā „Fr. Garais – V. Zemcevs”, kur cita starpā teikts: „Tā nav persona vien, bet atmiņas par viņu izsauc domās veselu laikmetu. Tas bija jaunības un ziedu laikmets, pavasara pali, kas toreiz pāršalca pār visu Eiropu. Nav taču persona atšķirama no sava laika, bet tā jāņem ar vērtību, ko viņa devusi. (..)

Neviļus es lasīju „Daugavā” kādu tulkojumu taisni no grieķu valodas. Tik skaistu tulkojumu nebiju atradusi, jo es pati arī protu grieķiski un varu par to spriest. Tuvākas ziņas par Garo dabūju no J. Grīna. Garais gan esot dzīvs un strādājis, bet dzīvojot tik bēdīgos apstākļos, ka viņam darbs neesot nemaz lāgā iespējams. Agrāko dienesta laiku apstākļu pārmaiņās viņam nav izdevies ieskaitīt pensijā. Viņš esot bijis tik vairīgs, ka bēdzis no cilvēkiem. Ar mokām J. Grīns viņu atveda pie manis. Cik sāpīga bija šī atkalredzēšanās. Man šķita, ka es šinī mazā sakaltušā vīriņā redzētu pati savu dzīves laikmetu. Nebija jau nekā ko runāt! Asaras tikai sakāpa mums abiem acīs, sirds bija pilna, bet runājām tikai dažus vārdus oficiālā tonī, un tad – šķiršanās uz mūžu. (..) – Ak, tā nav miršana, tā ir bojā iešana, lēna nobeigšanās salā un badā, – un tas [Fricis Garais] varēja būt Latvijas lepnums. (Nonācs O. Fr. Garais – V. Zemcevs, 1936, 49.-51.lpp.)

³ Pašreizējais stacijas nosaukums – Ieriķi, tajā laikā – Ramotzky.

⁴ Pēteris Zolts – ārsts, ar kura ģimeni Aspazijai bija izveidojušās sirsnīgas attiecības. Vēstules pirmpublicējumam pievienotā piezīmē viņa raksta: „Es biju pieņēmusi Dr. Zolta ģimenes laipno uzaicinājumu apciemot viņu Nītaurē, kur Dr. Z. nodarbojās kā praktisks ārsts. Es tur pavadīju kādas nedēļas, un šis laiks pieder pie manām jaukākām atmiņām. Zolta kundze bij māksliniece, dziedātāja un plašākā publikā pazīstama, šad un tad viņa arī bij koncertējusi Rīgā. Zolta

kungs pats bij ne tikvien praktisks ārsts, bet reizē zinātnieks, viņam bij plaša bibliotēka, kuru arvien vēl viņš papildināja ar pasūtījumiem no ārzemēm, un pavadīja katru atlikušu brītiņu, nogremdēdamies zinātnēs un pētīdams pakaļ dziļajām dzīves problēmām. Viņa ideāls bij – kā viņš pats izsacījās – mest praksi pie malas un nodoties zinātnei un sabiedriskiem jautājumiem. Būdams letonis, viņš tomēr bij karsts jaunās strāvas piekritējs un tās orgāna, „Dienas Lapas”, cītīgs lasītājs.

Ar Dr. Zoltu kopā, izmantojot jauko vasaras laiku, apstaigājām visu Nītaures apkārtni, kas ir ļoti interesanta ar saviem biezi noaugušiem, gandrīz mūža mežiem, dumbrajām un cerainiem uzkalniem un neviļus pavedina uz romantisku sapņošanu.

Mans pavadonis, būdams liels dabas mīlotājs, ar sajūsmu man iztēloja turienes dabu visos sīkumos...

Starp citu, viņš man arī rādīja kādu biezi noaugušu uzkalnu purvainā vietā un nepieejamu. Šis uzkalns ar savām dažādām plaisām un iedobumiem, pēc teikas nostāsta, senatnē esot bijis raganu mitekļis. Raganas tur ilgi esot mitušas un darījušas daudz posta visai apkārtni, un tad tikai tās bijis iespējams aizdzīt, kad mežs visapkārt ticis nodedzināts. Kā melnas raudavas viņas aizlaidušās pa gaisu, bet savam miteklim apvilkušas visapkārt purvu, lai tas cilvēkiem nebūtu pieejams. (..)

Dr. Zolta stāsts nepalika bez iespaيدا uz mani. Poētiskais veidols, kas mita manā fantāzijā, pieņēma raganas tēlu un apmetās raganu kalnā kā savās mājās. (..)

Bet ne vien drāmai „Ragana” Nītaures romantiskais apvidus bij devis savas krāsas un ierosinājumus, – vēlāk, pēc gadiem, „Sidraba šķidrauta” varone Guna ir māsa Liesmai un mājō tanīs pašos mežos.” (RuA, 58.-61.lpp.)

Aspazijas atmiņas „Cimos Dr. Zolta ģimenē Nītaurē” iekļautas arī autobiogrāfijā „Mana dzīve” (AKR, 6, 351.-353.lpp.) Aktīva sabiedriska darbība un izteikti patriotiska stāja P. Zoltam bijusi raksturīga arī vēlāk. Nekrologā (DzV, 1916, 5. (18.) augustā) par viņu teikts: „... bijušais Nītaures, vēlāk Rīgas ārsts Dr. P. Golts nomiris 29. jūlijā Pēterpilī un turpat arī – Smoļenskas luterāņu kapos – paglabāts. Nelaiķis bij tāli pazīstams kā krietns ārsts un ievērojams sabiedriska darbinieks. Rīgā uzturēdamies, viņš jo dzīvi piedalījās Latviešu Izglītības biedrībā, kurā darbojās līdz gan valdē, gan dažādās komisijās. Vispārības labklājība un attīstība viņam allaž stāvēja tuvu pie sirds. Vispārības labā viņš, kad vien vajadzēja, atvēra arī savu devīgu roku. Tā, karam iesākoties, viņš ziedoja daudzkārt lielākas summas mūsu kareivjiem – pastāvīgi varēja lasīt laikrakstu kvitējumos viņa vārdu. Arī kā cilvēks nelaiķis bija ievērojams, laipnīgs un labsirdīgs, kas labprāt deva savu piedzīvojumu bagāto padomu.”

⁵ Letonis – korporācijas „Letonija” (*Lettonia*) biedrs. „Letonija” – vecākā latviešu studentu korporācija, tās pirmsākums datējams 1870. gada 19. februārī (2. martā), kad trīspadsmit Tērbatas (Tartu) Universitātes studenti, Kronvalda Ata rosināti, izveidoja t.s. Tērbatas latviešu rakstniecības vakarus. To dalībnieki nodevās latviešu tautas garīgās attīstības un vēstures pētniecībai, valodas kopšanai, gara mantu vākšanai, nacionālās pašapziņas, mūža draudzības stiprināšanai. Arī literatūrā par Latvijas karoga vēsturi parasti tiek pieminēts, ka sarkanbaltsarkanās krāsas, balstoties uz Atskaņu hronikas ziņām, par savām jau 1870. gadā pieņēmuši latviešu studenti. Pēc 12 gadu ilgas cīņas par latvietības akceptēšanu Tērbatas Universitātes akadēmiskajā vidē, pateicoties teoloģijas studenta J. Pārstraucha nopelniem, vāciskais Tērbatas šaržēto Konventa 1882. gada 10. (22.) maijā „Letoniju” beidzot legalizēja, un 14. (26.) maijā letoņi pirmo reizi uzstājās krāsās atklātībā. Arī pēc tam vācu korporācijas ar naidīgu un atklāti provokatīvu rīcību vērsās pret „Letoniju” kā latvietības idejas paudēju. „Letonija” izveidoja savu bibliotēku, sarīkoja pirmo teātra izrādi Tērbatā latviešu valodā, turpināja Jura Alunāna sāktu rakstu krājumu „Sēta, daba, pasaule” izdošanu, laida klajā enciklopēdisku apcerējumu virkni „Latvju tauta” (4 sēj., 1892–1894), pirmo studentu dzejoļu krājumu latviešu valodā „Dzīru dziesmas. Savāktas Mētrainē” (1888) u.c.

„Letonija” veicināja studentu korporācijas „jumta” organizācijas – Prezidiju Konventa – izveidošanu, korporāciju „Beveronija”, „Philyonija”, „Fraternitas Academica”, „Fraternitas Lataviensis” un „Fraternitas Livonica”, kā arī pirmās studenšu korporācijas „Daugaviete” dibināšanu.

Pēc Latvijas okupācijas 1940. gadā „Letonija” tika slēgta, darbību tā atjaunoja Vācijā 1947. gadā, no 1950. gada „Letonijas” Konventa sēdeklis bija ASV. 1989. gada 14. jūnijā „Letonija” atjaunoja darbību arī Rīgā.

⁶ R. Frankenburga „Medinieks: vēsturisks romāns iz tagadējā laikā”, kas 1890. gadā publicēts DL 58.–280. nr.

L. Rūjenieša (Lapas Mārtiņa) tulkojumā. Tajā pašā gadā romāns divās grāmatās Pūcišu Ģedertaapgādībā iespiests P. Bisnieka drukātavā.

⁷ 1893. gadā tika atzīmēta BV 25 gadu jubileja (tā nultais jeb „proves numurs” parādījās 1868. gada 25. oktobrī (6. novembrī)). 1893. gada 27. oktobrī (8. novembrī) DL lasāma apcere „25 gadu jubileja mūsu presē”, savukārt BV administrācija tajā pašā gadā laida klajā krājumu „Baltijas Vēstneša” divdesmit piecu gadu jubilejai par piemiņu”.

⁸ Fricis Kārkluvāls – advokāts un žurnālists. Studiju laikā Tērbatas Universitātē aktīvi darbojās korporācijā „Letonija” un ar to saistītajā rakstu krājumā „Sēta, daba, pasaule”. Vēlāk, būdams BV redakcijas loceklis (1893–1901), F. Kārkluvāls sacerēja laikraksta ievadrakstus, polemizēja ar DL. Viņš nostājās pret jaunstrāvnikiem arī polemikā par Aspazijas „Zaudētām tiesībām” un H. Zūdermaņa lugu „Gods”, polemizēja ar dzejnieci par sieviešu emancipāciju. Aizstāvot BV un turīgās aprindas, F. Kārkluvāls publicēja rakstu „Svētītās latviešu dzimtes” (BV, 1894, 9. (21.) maijā), kas daļā sabiedrības kļuva par apsmiekla objektu.

⁹ Brālēns. (No krievu val. *братен.*)

¹⁰ Ādams Alksnis – gleznotājs, pirmā latviešu tautības grāmatirgotāja Vidzemē Jāņa Alkšņa dēls. Zīmēšanas pamatus apguvis Rīgas Vācu amatnieku biedrības skolā, 1883. gadā viņš iestājās Pēterburgas Mākslas akadēmijā, bet studijas noritēja ar pārtraukumiem, jo materiālo apstākļu dēļ bieži nācās atgriezties mājās un meklēt iespēju kaut ko nopelnīt.

Ā. Alksnis bija latviešu mākslinieku apvienības „Rūķis” biedrs, pirmais tās vadītājs un idejiskais iedvesmotājs. Kopā ar apvienības biedriem 1896. gadā viņš piedalījās Etnogrāfijas izstādē Rīgā.

Rainis un Ā. Alksnis bija pazīstami jau kopš studiju gadiem Pēterburgā.

¹¹ Pēteris Gūtmanis – skolotājs un literāts. No 1879. gada līdz XX gs. sākumam viņš strādāja par vācu valodas skolotāju Pleskavas reālskolā, 1883. gadā nodibināja un sešus gadus vadīja Latviešu Savstarpējās palīdzības biedrību, arī latviešu draudzi. Vasaras P. Gūtmanis parasti pavadīja Latvijā. Savās piezīmēs rakstam „Nevaldāmā pavasara straume” Aspazija Pēteri Gūtmani gan nodēvējusi par Leo Gūtmani: „No Zolciem es vēl nobraucu pāris nedēļas ciemoties pie virsskolotāja Leo Gūtmaņa Līgatnē. Arī tur mēs daudz tikām klejojuši brīvā dabā, apskatīdamies gan Siguldu, gan Gūtmaņa alu, gan citas vietas.” (RuA, 75.lpp.)

¹² Domāta Pleskava. (No krievu val. Псков.)

¹³ Domāta Raiņa jaunākā māsa Dora Pliekšāne.

¹⁴ Pāris dienas agrāk Rainis Rīgā jau bija ticis ar māsu, kas no Monpeljē bija ieradusies vasaras brīvlaikā, līdz atvedot arī nelegālus izdevumus.

Rainis Rīgas jūrmalā 1894. gadā ap 28. jūliju (8.augustu)

Un es tomēr vēl neesmu tik tāļi, ka varētu Tev rakstīt godīgu, prātīgu vēstuli, kas neizjauktu Tavu mīlo, jautro prātu. Diezgan daudz jau esmu grēkojis pret viņu, gribētos teikt Tev ko labu, reizi ko vieglu, ne manēju. Garo vēstuli, gandrīz dienasgrāmatu, ko rakstīju Tev šīs dienas, aizsviedu, šis papīrīts būs īsāks. Rādās vai, ka ko labu Tev nemaz nevaru rakstīt, *Du seiest denn hier*,¹ un tad atkal nav vajadzīgs. Tas ir ļoti jauki, ka Tu tur atraduse tik labus cilvēkus un Tev tik labi iet, Tu tur arī esi ļoti vajadzīga, no Tava iespaida tur daudz, daudz ceru, pate Tu tur atpūtīsies un pieņemsies jaunā spirtumā, ko Tu te zaudēji, un es Tevi taču tikai būtu bucojis un bucojis, un auklējis, un mocījis bez gala un bez jēgas – un Tev tur jāpaliek, cik ilgi taisni turi par vajadzīgu. Tik redzēt Tevi vēl gribētu vismaz piektdien; sestdien braucu uz Zaļeniekiem² un atpakaļ būšu laikam tikai pirmdien, un nepanesami man būtu, ka Tu esi tik tuvu un tomēr nevaru Tevi saķert. Tu pa to laiku tiksies ar Zēfeltienēm³ un manu māsu un runāsies, un es visu to zināšu un Tevis neredzēšu. Māsa atbrauca izgājušu nedēļu, stāstīju viņai tūliņ visu, Tu viņai patīc portretjā: ar galvu varot mūrus sagāzt, Jūs būsāt pa draugam. Svētdien bijām zaļumos, bez Zēfeltienēm arī Nīna⁴, garlaikojāmies kā muļķi, es vēl tagad nevaru pilnīgi atelst no šī bēdīgā garlaika, nav, kas man viņu atņem ar vienu pašu mutīti, vienu mazo pirkstiņu, *und für das Gewesene gibt Rothschild nichts*,⁵ bet man ar to jāiztieks. Pa šo laiku dažu interesantu esmu dzirdējis, lasījis, arī domājis, bet nav īstās krāsas nekam, un es sāku saprast gudro Zālamani: *aļes is schewse un ewteļ*⁶. „*Einsame Menschen*”⁷ apmēram *unser Fall*, „*ein hübsches Stücken, was*”⁸. Arī Rebekas „pierādījums”⁹, *впрочем*¹⁰ – runāsim vēlāk. Olga jau Tevi arī gaida, labā dvēsele grib palikt vēl vienu nedēļu ilgāk še, jūrmalā. *Du merkst doch die Absicht*.¹¹ Man jau ņem par ļaunu, es Tevi atkal turēšu un [svītrojums]. Mēs ar Zēfeltienēm neesam vēl nekur tāļi tikuši, iet miegaini. *Впрочем, к слову сказать*,¹² tāds miega pūznis nemaz neesmu, skrēju Tevi vēl redzēt viņu rītu, *aber verpasste den Anschluss*¹³. Nu tikai redzu, ka vislabāk būtu arī šo vēstuli paturēt priekš sevis, tik smaga viņa ir, bet nevaru ilgāk izturēt, Tev netuvojies, kaut ar tikai šitā, caur papīrti, fantastiski, un es taču reālists un skeptiķis. Tomass, kas grib savu pirkstu ielikt rētā.¹⁴ Nāc, man Tevis vajaga, mana dzīvība, es prātīgāka nekā nevaru rakstīt, un es negribu un nerakstīšu, un es gaidu. Rokas man tīri sasalušas un lūpas izkaltušas, man dzert Tevis gribas, nāc.

Vēstule (15605). Pirmpublicējums RuA, 62.-66.lpp. (ar norādi „Bez datuma (jūl. pēdējā ned.)”). Publicēta arī RGG, 1977, 32.-34.lpp. (ar datējumu „[1894. gada] jūlija beigās”); RKR, 19, 195.-196.lpp. (ar datējumu „1894. gada jūlija beigās”).

¹ Tu taču būsi šeit. (Vācu val.)

² Vēstules pirmpublicējuma piezīmēs Aspazija paskaidrojusi: „Brauciens uz Zaļeniekiem, par kuru te Rainis runā, ir tā reize, kad Zaļenieku Biedrības nama atklāšanas svētkos 31. jūlijā 1894. g. vasarā notikās diezgan nikna cīņa starp vecās un jaunās strāvas piekritējiem. Rainim tur bij jāuzstājas ar runu.” (RuA, 66.lpp.)

1894. gada 31. jūlijā (12. augustā) Zaļenieku pagastā (toreizējā Jelgavas apriņķī, apmēram 20 km no Jelgavas) tika atklāts pēc arhitekta J. Pēkšēna projekta celtais biedrības nams, kura tapšanu finansēja četras Zaļenieku biedrības (krājaizdevu kase, pārtikas biedrība, uguns apdrošināšanas biedrība un dziedāšanas biedrība), lai nodrošinātu sev mitekli un izveidotu novada kultūras dzīves centru. Nama atklāšanā piedalījās arī viesi no Rīgas, DL vārdā runāja tās redaktors Pliekšāns. Saglabājušās dažas uzmetumu lapiņas (124730), kas varētu būt runas konspekts. DL 1894. gada 8. (20.) augustā ar virsrakstu „Svētki Zaļeniekos” anonīmi publicēts raksts – Raiņa runas atreferējums, kas sākas ar

vārdiem „Atkal pēc mūzikas pildīta starprīža runāja „Dienas Lapas” redaktors J. Pliekšāns apmēram šādi ..” (tālāk seko Raiņa runas teksts). Informācija par svētkiem Zaļeniekos sniegta arī DL 2. (14.), 4. (16.), 9. (21.) augusta numurā. Raiņa runa stipri atšķiras no pārējām runām, jo DL redaktors uzsvēris jauno, laikmeta prasībām atbilstošu ideju arvien straujāku izplatīšanos, turpretim citi galvenokārt cildinājuši vienprātību, kas nesusi augļus – staltu biedrības namu. Rainis vēlāk, kārtojot Kopotus rakstus „Dzīve un darbi”, minējis, ka šo rakstu autors ir viņa draugs – jaunstrāvnieks Jānis Kovaļevskis. Savukārt Līgotņu Jēkaba atmiņās par Raini šai sakarā lasāms: „Vaigu vaigā jau tuvāk sastapos ar Raini 1894. g. vasarā Zaļenieku biedrību nama iesvētīšanā. Toreiz jau apzinājāties kā „jaunstrāvnieki” (vārdu „sociāldemokrāti” mūsu vidū nepazīna) un, kur bija spējams, demonstrējām savu jauno spēku. Zaļenieku krāj- un aizdevu kase, dziedāšanas, ugunsapdrošināšanas un pārtikas biedrība bija kopīgi uzcēlušas lepnu namu, laikam gan pirmo tādu Zemgalē uz laukiem. Gatavojās lieli svētki. Mums, jelgavniekiem, rīdzinieki bija devuši mājienu ierasties svētkos, jo Rainis tur uzstāšoties ar runu. Viss biedrības nama pagalmis bija pilns ar lepnēm pajūgiem, jo Zaļenieki ir Zemgales bagātākais apvidus – pelēko baronu īstais centrs. (..) Pienāca arī Raiņa kārta. Viņš runāja „Dienas Lapas” vārdā. Ģeniālais dzejnieks *nebija* runātājs. Tomēr viņš runāja lietišķi, sausi, bez patosa, balss metāla skaņā bija izjūtama uguns, un *domas* cienītājs Raini labprāt varēja klausīties. Toreiz – ak! – bijām nelaimīgāki par pašu oratoru! Rainis runāja tik klusi, tik nesakarīgi, ka ar labāko gribu nekā nevarēja saprast. Kā glābt situāciju? Vienīgais – sitām plaukostas kā ekstāzē! – Ko viņš īsti teica? – jautājām viens otram, kad mūsu aplausu vētra bija rimusies. – Nekā nevarēja saprast, – skanēja atbilde. – Nekas, – mierinājām sevi, – runa būs pilnīgi iespiesta „Dienas Lapā”, tur to izlasīsim. – Nedarot pāri taisnībai un Raiņa piemiņai, jāsaka, ka pēc satura (iespiedumā) Raiņa runa ir viena no viskodolīgākām runām. Liekas, neviens netika manījis Raiņa smalko satīru uz rīkotāju adresi, par viņa nelocīšanos grāfa Medema priekšā, kas no viņam piederīgām *tūkstošām* pūrvietām *puspūrvietu* (!) ziedojis nama celšanai. Raiņa runā bija uzsvērts Andr. Spāģa un Kr. Valdemāra modrais gars, kas tautu gribējis atsvabināt no māņiem, un ka šis *gars* arī tagad būs tautas atsvabinātājs.” (JZ, 1933, 12. septembrī)

Šajos svētkos aktīvi piedalījies arī Aspazija – sarakstījusi un nolasījusi svētku prologu. Starp DL rindiņām noprotams, ka it kā būtu bijis domāts arī par kādas Aspazijas lugas uzvešanu, bet galu galā svētku rīkotāji palikuši pie Ā. Alunāna „Kas tie tādi, kas dziedāja”.

³ Tajā laikā Aspazija pa vasaru dzīvoja pie māsām Zēfeldēm Rīgas jūrmalā.

⁴ Īstajā vārdā Anna Marija Natālija Ulpe, jaunstrāvniece, vēlāk – Borisa (Brenča) Priediša dzīvesbiedre. Aktīvi darbojusies Pēterburgas Ārriģas dziedāšanas biedrībā, publicējusies DL, iesaistījusies polemikās, lasījusi referātus jautājumu vakaros, tulkojusi Hermana Zūdermaņa lugu „Tauriņu kauja”. 1900. gadā aizbraukusi uz Poliju, Latvijā atgriezusies 20. gados. Ennas prototips Aspazijas romānā „Rudens lakstīgala” un Apiņu Ņinas – Andreja Upīša romānā „Plaisa mākoņos”.

⁵ Un par bijušo Rotšilds nedod nekā. (Vācu val.)

Runa ir par Meieru Amšelu Rotšildu, vācu uzņēmēju, Rotšildu bankas dibinātāju. Viņš Frankfurtē izveidoja savu banku uzņēmumu un drīz ar dēlu palīdzību – arī filiāles visā Eiropā. Ģimenes bagātības īpaši vairoja Napoleona I ekspansijas laiks, jo Rotšildi aizdeva naudu karojošajām valstīm. Vēlāk, rūpnieciskās revolūcijas apstākļos, viņi uzpirka un pārdeva jauno Eiropas firmu akcijas un vērtspapīrus.

⁶ Viss ir nieki un blēņas. (No vācu val.)

⁷ Vientuļi cilvēki. (Vācu val.) Gerharta Hauptmaņa drāma.

⁸ Mūsu gadījums, skaists gabaliņš, vai ne? (Vācu val.)

⁹ Te domāts Bībeles stāsts par izraēļu ciltstēva Īzaka sievu.

¹⁰ Tomēr; bet. (Krievu val.)

¹¹ Tu taču nojaut šo nolūku. (Vācu val.)

¹² Taču, vārdu sakot. (Krievu val.)

¹³ Bet nonācu par vēlu. (Vācu val.)

¹⁴ Tomass, resp., Toms – viens no Kristus mācekļiem. Tikai liekot pirkstus Kristus roku rētās, viņš noticējis citu mācekļu teiktajam, ka Kristus ir augšāmcēlies. No šīs leģendas nāk apzīmējums „neticīgais Toms”, ko attiecina uz cilvēku, kas par visu šaubās.

Aspazija Rīgā 1894. gadā, ap 23. septembri (5. oktobri)

Es tagad uz pāris dienām izbraukšu uz Liepāju, kur man ļoti laipni ielūdza turienes biedrība uz „Zaudētu tiesību” izrādi;¹ gribu arī redzēt Liepāju. Sestdien izbraukšu un pirmdien būšu atpakaļ.

Debesbraukšanas dienā,² kā Tu zini, uzveda arī „Zaudētas tiesības”.³ Bija sabuntojušies vairāki ierēdņi, lai lugu izsvilptu, bet nekas neiznāca. Daudzi pretinieki bija pārvarēti un nāca izteikt man savu atzīnību. Dabūju arī lielu vaiņagu. Vispārējs iznākums bija spīdošs. Apmeklēts bija ļoti daudz. Bij iebraukuši arī pulka laucinieku. Laima spēlē arvien labāki. Ozoliņš⁴ tēlo Langartu labāki nekā Duburs⁵. Citi aktieri bija vāji, izņemot Strautiņa tēlotāju Robu⁶, kurš bij daudz labāks nekā Rīgas Strautiņš⁷. Ceturtajā cēlienā tas panāca tik spožu efektu, ka beigās parādījās viss citādā krāsā nekā Rīgā. Grieta, Eberhardīne un kafijas māsa bija pavisam vājas. Eberhardīne bija vēl pietiekoša, bet ne pusē tā kā Ezerlauka jaunkundze⁸.

Piedod man manu pagājušo vēstuli ar dažām disonansēm, kas tur atrodas. Tu nezini, cik man viņas bija vēlāk žēl. Es pati sevi kādreiz nesapratu. Tas mans ļaunais daimons, kas kā Kleopatras⁹ čūska, paslēpta puķu kurvī, grib mani dzelt. Tad esmu uz visiem ļauna.

Bet čūskas dzelonis top arvien nespēcīgāks, es uzvarēšu! Bet Tu nekavējies un raksti man, jo Tavi vārdi man siltāki par sauli un saldāki par nektāru.

Gaidu, gaidu.

Tava

Vēstule. Oriģināls nav atrasts. Pirmpublicējums RuA, 1977, 76.-77.lpp. (ar datējumu „Ap 23. sept. 1894. g.”). Publicēta arī RGGr, 1977, 35.lpp. (ar datējumu „ap [1894. gada] 23. septembri”).

¹ 1894. gada 25. septembrī (7. oktobrī) Liepājā Aspazijas lugas „Zaudētas tiesības” izrādes paralēli notika uz divām skatuvēm – Latviešu Labdarības biedrībā un Palīdzības biedrībā; autore bija apmeklējusi arī 1894. gada 29. maijā (10. jūnijā) Liepājas palīdzības biedrības rīkoto izrādi (skat. Raiņa 1894. gada 30. maija (11. jūnija) vēstules 1. komentāru). Pirms izrādes laikrakstā „Latvietis” (1894, 21. septembrī (3. oktobrī)) publicēts M. Valtera paziņojums, kur cita starpā teikts: „Luga ir atradusi piekrišanu visā Baltijā. Mūsu rakstniece Aspazijas jaunkundze ir pēc ilgākas pārdomāšanas lugu pārstrādājuse un šinī jaunā pārstrādājumā tā pirmo reizi redzēs gaismu uz Labdarības biedrības skatuves nākošo svētdienu. (...) domājams, ka mūsu publikas ziņkārība būs liela redzēt rakstnieces labāko darbu „Zaudētas tiesības” uz vietējās latviešu skatuves. jaunā pārstrādājumā luga ir vēl varenāka nekā pirmā darbā (...)” Vēstules pirmpublicējuma komentāros RuA un atmiņu epizodē „Viesošanās Liepājā 1894. g. rudenī” (AKR, 6, 354.-355.lpp.), kur cita starpā minēts arī šīs vēstules datējums („23. septembrī 1894. g.”), Aspazija notikumu attēlojumā gan pieļāvusi vairākas faktoloģiskas neprecizitātes.

² Debesbraukšanas diena – 40. diena pēc Lieldienām – kristiešu kalendārā ir svētku diena, kurā piemin Jēzus uzņemšanu debesīs. 1894. gadā tā iekrita 26. maijā (7. jūnijā).

³ Runa ir par lugas izrādi Jelgavas Latviešu biedrības teātrī Pētera Ozoliņa režijā. „26. maijā Jelgavā pārpildītā zālē izrāda Aspazijas „Zaudētas tiesības” ar lielisko Jūliju Skaidrītes kdzi Laimas lomā. Arī pati rakstniece kā jelgavniece piedalās izrādē. Aspazijai pasniedz lauru vainagu. Tas ir viens no svarīgākiem notikumiem teātra dzīvē.” (Līgotņu Jēkabs. Jelgavas Latviešu biedrība 50 gadu kultūras darbā (1880.–1930.), 1930, 130.lpp.)

⁴ Pēteris Ozoliņš – Rīgas Latviešu teātra direktors, kurš darba apvienošanas kārtībā tolaik vadīja arī Jelgavas Latviešu biedrības teātri.

⁵ Aktieris un režisors Jēkabs Duburs tēloja Langartu Rīgas Latviešu teātrī.

⁶ Ansis Robs (skatuves vārds – Ansis Zālītis), aktieris un režisors, pastāvīga Jelgavas Latviešu biedrības teātra dibinātājs, ilggadējs biedrības amata vīrs, bijis arī Teātra komisijas priekšnieks. (Sīkāk skat.: Līgotņu Jēkabs. Jelgavas Latviešu biedrība .., 122.-127.lpp.)

⁷ Rīgas Latviešu teātrī Strautiņu tēloja Aleksandrs Freimanis.

⁸ Olga Ezerlauka tēloja Eberhardīni Rīgas Latviešu teātrī.

⁹ Kleopatra – Ēģiptes valdniece. Viņa izdarīja pašnāvību, pieliekot sev pie rokas odzi.

Rainis Rīgā 1894. gada novembra vidū

Mana mīļā, mīļā dvēsele, dari ko darīdama, es nespēju Tev nekā rakstīt, nespēju nekā jautra rakstīt. Tu mani sapratīsi, Tev jāsaprot. Tu neatiebsies ar to, ka pate man nekā nerakstīsi. Varbūt rīt Jelgavā nobrauc Olga[s] j[aunkundze], viņa tamlīdzīgu ko runāja, Tu viņai rakstījuse, lai tā braucot. Man rīt Rīgā dažādu garlaicīgu darīšanu pulka. Es gaidu no Tevis [teikums nav pabeigts]. Ārons rokas žņaudz par biogrāfiskām ziņām,¹ uzraksti vismaz rindiņas desmit.

Vēstule (15609). Pirmpublicējums (kopā ar vēstules fotokopiju) RuA, 81.-82.lpp. (ar norādi „Bez datuma (apm. 1894. g. nov. vidū)”). Publicēta arī RGGr, 1977, 36.-37.lpp. (ar datējumu „[1894. gada] novembra vidū”). RKR, 19, 197.lpp. (ar datējumu „1894. gada novembra vidū”).

¹ Skat. Raiņa 1894. gada 4. (16.) februāra vēstules 2. komentāru.

Rainis Rīgā 1894. gada 19. novembrī (1. decembrī)

Manu gaišo dieniņu, mums grib izjaukt mūsu jauko rītdienas intrigu.¹ Tikko dabonu no Karlevica² ziņu, ka policija atļāvuse mūsu sen cerēto priekšlasījumu uz svētdienu. Atlikt priekšlasījumu³ vairs nav iespējams, es varu tikai dot kam citam nolasīt māsas izstrādājumu (bet kam?), bet tad es pats iztrūktu pašā pirmā savas biedrības⁴ vakarā. Saki, ko darīt, mans mīļais, mīļais! Atbildi tūliņ, vai man palikt mājās vai braukt uz Jelgavu. Cik jauki šodien spīdēja saulīte, kāda Tev šodien diena?

Vesela, dvēsele!

Vēstule (15607). Rakstīta uz vizītkartes „J. Pliekšāns” otras puses. Pirmpublicējums RuA, 86.lpp. (ar norādi „Bez datuma” (ap 20. nov. 1894. g.)). Publicēta arī RGGr, 1977, 37.lpp. (ar datējumu „[1894. gada] 19. novembrī”); RKR, 19, 197.lpp. (ar datējumu „1894. gada 19. novembrī (1. decembrī)”). Tā kā minētais priekšlasījums noticis svētdien, 1894. gada 20. novembrī (2. decembrī), tad nav šaubu, ka vēstule rakstīta 19. novembrī (1. decembrī).

¹ Vēstules pirmpublicējuma piezīmēs Aspazija paskaidrojusi: „Ar vārdu „intriga” domāta vienkārša satikšanās.” (RuA, 87.lpp.)

² Runa ir par t.s. Karlevica zāli divstāvu namā Rīgā, Dzirmavu ielā 109 (Dzirmavu un tag. Krišjāņa Barona ielas stūrī). Līdz 20. gs. sākumam te darbojās Pēterburgas Ārrīgas dziedāšanas biedrība, Rīgas Ormaņu palīdzības biedrība, vēlāk namā atradās arī „I Pūra kases” mūzikas un dziedāšanas biedrības mītne, bet pēc 1906. gada, kad nodega atturības biedrības „Auseklis” ēkas daļa ar skatuvi (tag. Brīvības gatvē 206), tur savus „literāriskos vakarus” noturēja arī „Auseklis”.

³ Kā liecina sarīkojuma programmas atreferējums DL (1894, 19., 21., 24. novembrī (1., 3., 6. decembrī)), priekšlasījumu un jautājumu izskaidrošanas vakaru vadītājs Rainis. Tā kā Dora jau bija atgriezies Monpeljē, lai turpinātu studijas, viņas sagatavoto referātu „Par sieviešu ārstniecības studijām” (kas faktiski bija pārtulkots fragments no A. Bēbeļa grāmatas „Sieviete”) nolasījusi Nīna, resp., Anna Ulpe; sociālekonomiskus, dabaszinātniskus un juridiskus jautājumus izskaidrojusi Aspazija, A. Ulpe, Rainis, A. Lībers u.c. Galvenie jautājumi: „Kādēļ nabadzība top arvien manāmāka, kaut gan taču izglītība un sociāli izgudrojumi vairojas?”; „Kas ir Zūdermaņa labās īpašības?”; „Kas ir elements, atoms un molekula?”. Nobeigumā Rainis paziņojis, ka turpmāk – visu ziemu – katru piektdienu tiks rīkoti šādi vakari, kuriem jau pieteikti referāti, to skaitā arī Aspazijas priekšlasījums pret uzbrukumiem viņas lugai „Zaudētas tiesības”. Par klausītāju lielo interesi liecina fakts, ka pārdoto biļešu skaits vien sasniedzis 209. (LVVA, 6479. f., 1. apr., 256. l., 20.lp.)

Ar priekšlasījumu „Tikumības jautājums lugā „Zaudētas tiesības”” Pēterburgas Ārrīgas biedrībā Aspazija uzstājusies 1894. gada 2. (14.) decembrī, vēlāk gan neprecīzi norādot, it kā tas būtu noticis tieši šajā, t.i., 20. novembra, sarīkojumā, un akcentējot, ka tas „bija domāts to uzbrukumu atspēkošanai, ko vecā strāva vērsa pret mani un manu lugu „Zaudētas tiesības”, apvainojot mani netikumības sludināšanā.

Šis priekšlasījums ievērojams ar to, ka viņš bija tas, kas galīgi pārcirta manus sakarus ar veco strāvu jeb Rīgas Latviešu biedrību.” (AKR, 6, 358.lpp.)

Rainis ne vien panācis iespēju Aspazijai uzstāties, ne\nemdams vērā biedrības Kārtības komisijas u.c. iebildumus, bet arī licis priekšā viņai vakaru vadīt. (LVVA, 6479. f., 1. apr., 265. l., 21. lp.) Aspazijas referāts publicēts DL kā ievadraksts avīzes 5. (17.), 7 (19.) un 8. (20.) decembra numurā. (AKR, 1, 539.-544.lpp.)

Savukārt Doras Pliekšānes referāta turpinājums lasīts arī 16. (28.) decembra sarīkojumā, kurā tikuši skaidroti arī dažādi literāri un dabaszinātņu jautājumi; uz jautājumu par reālismu pasaules literatūrā atbildējusi Aspazija. (DL, 1894, 17. (29.) decembrī.)

⁴ Par „savu biedrību” Rainis dēvējis Pēterburgas Ārrīgas dziedāšanas biedrību.

Biedrība (ar jauktu un vīru kori) nodibināta 1883. gadā, 90. gadu pirmajā pusē cieši saistīta ar jaunstrāvnieku aktivitātēm. 1891.–1893. gadā (ar pārtraukumiem) biedrības priekšnieks bija P. Stučka. 1894. gada 18. (30.) janvārī Rainis uzņemts par biedru Pēterburgas Ārrīgas dziedāšanas biedrībā, bet gada sapulcē 20. februārī (4. martā) ievēlēts par tās priekšnieku. (Par Pēterburgas Ārrīgas dziedāšanas biedrību sīkāk skat.: Gailīte Z. Mēness meti, saules stīga. Emīls Dārziņš // Mēness meti, saules stīga. Emīls Dārziņš, 2006, 24.-25.lpp.)

Rainis Rīgā 1894. gada novembrī

Tu esi nežēlīga, mana dzīvība, Tu varbūt pate nezini, cik nežēlīga, Tu vari rakstīt tik mīļi, apreibinoši jauki un atkal tik bezgala nežēlīgi. Vai Tev liekas, ka es jau par daudz sāku atspirgt Tavā mīlestībā, sāku atrast dzīvei mērķi, mieru un spēku? Vai es Tev neteicu, ka no Tevis prasu taisni šo jauno dzīves prieku? – es veģetēju un tieku dzīvs no Tavas rokas vienīgās pieduršanās, vai Tev tagad žēl šī brīnuma darba, vai Tu viņu tādēļ izdarīji, lai pēc varētu atkal viņu izpostīt un redzēt, kādu iespaidu tad tas dara? Tu mani tik maz esi cienījuse, esi domājuse, ka mani jāuzlūko uz katra soļa, ka es tūliņ tikšu neuzticīgs pats sevim un savai dzīvībai? Es Tev teicu visu atklāti, es Tev neslēpu arī savas šaubas un bailes; es gribēju, lai mēs paši pārbaudāmies, bet pārbaudāmies dziļi un lieli, jautājumos, no kuriem atkaras – dzīvot vai nedzīvot. Es nevaru to panest, ka šinī augstumā un daiļumā maisās tik niecīgi pārpratumi. Es nevaru, un Tu ar nevari – tik daudz es domāju Tevi pazīstam –, nevaru pielaiest, ka mūs sāpina šādi nieki. Vai tad mēs savu laimi nemākam nemaz aizstāvēt? Es tik ātri nemaz no viņas neatkāpjies, es gribu dzīvot un strādāt, un bez savas cerības es to nevaru. Vai Tu nezini, kas Tu man esi? Man gandrīz kauns un bailes rakstīt vēl par tiem sasodītiem pārpratumiem,¹ kad es neredzu Tavu mīļo acu un kad Tu nevari novērot no vaibstiem, ko es gribu teikt, tad jau Tu atkal vari pārprast, jo rakstīts vārds ir auksts. Tu atkal klausīsies, ko citi Tev saka un raksta, šie nelaimīgie vidutāji² atkal draudēs noārdīt visu, bet es negribu viņu dēļ izsamist. Kāda man satiksme ar Nīnu, Tu it labi zini, var simtreiz rakstīt par mani kā „ļoti pazīstamu”, tas tur neko nevar grozīt. Par ko mēs runājām ar Jansonu, Tu arī zini. Viņš domā, ka es varētu Tevis dēļ atsacīties no darba, no pašattīstīšanās, viņš nevarēja iedomāties, ka es nu tikai sāku īsti dzīvot un strādāt, jo nu man ir mana cerība, Tu man esi. Es gribēju dabūt fotogrāfiju, no Tavas rokas sūtītu, kas man ir manis paša paņemta. Es gribēju caur šo mazo „Krieglisti”³ no Tevis dabūt vēstuli, es Tev arī sarakstīju par to kādas rindiņas, bet nu nenosūtīju. Un Jansonam nevarēju dot līdzi, Tu būtu varbūt atkal viņam rādījuse, svešam cilvēkam mūsu noslēpumu. Bet nu diezgan par šo. Un es neticu, ka viss līdz šim bijis tikai jauks sapnis, par karstu man vēl uz lūpām deg Tavas lūpas. Es gribu, ka sapnis tiktu patiesa dzīve, ja viņš tas vēl nav, un tur man neviens lai ceļā nestājas. Es gribu būt dzīvs un brīvs, un Tu gribi to pašu. Raksti vienu vārdiņu, un es neesmu nekā cietis un neesmu mocījies, bet raksti tūliņ. Es netieku labi galā ar savām šaubām, ja Tu, mana sirds, nepalīdzi. Es Tev rakstu tūliņ atkal, un mēs drīz būsim kopā. Tu nedrīksti man vairs būt ļauna. Raksti un sūti, ja Tev ir vēl kas ko sūtīt. Raksti, ka Tu esi man atkal laba un mīļa.

Vēstule (15608). Pirmpublicējums RuA, 66.-69.lpp. (ar datējumu „1894. gada rudenī”). Publicēta arī RGG, 1977, 38.-40.lpp. (ar datējumu „[1894. gada] novembrī”) un RKR, 19, 197.-199.lpp. (ar datējumu „1894. gada novembrī”).

¹ Aspazija vēstules pirmpublicējuma piezīmēs paskaidrojusi: „Šie pārpratumi zīmējas uz domu starpībām starp Raini un viņa māti un māsu. Abi šie Raiņa ģimenes locekļi bija pret Raiņa draudzību ar mani. Sevišķi nikna uz mani bij Raiņa māsa Dora. Viņa katrā ziņā gribēja, lai Rainis savu draudzību ar mani pārtrauktu. Viņa Rainim labāki ieteica draudzēties ar Nīnu (vēlāko Priedīša kundzi).” (RuA, 69.lpp.). Vēlāk rakstā „Kā es atminos Pēteri Stučku” Aspazija atceras: „Man gan Dora imponēja kā ideju nesēja un kā smalka eiropiska dāma, bet viņa man nenāca pretim ar līdzīgu sirsnību, varbūt mēs bijām pretēja rakstura, varbūt arī viņa brāli ļoti mīlēja un es tai nelikos diezgan laba priekš viņa. Kas lai nu sazin, kā viss notika, sirdīm jau nevar pavēlēt. Varbūt arī mans konflikts ar Stučku mūs šķīra, bet plaisa starp abām pusēm vērās arvien plašāka.

Viņa mani gan apmeklēja pāra reizes manā dzīvoklī pie Zēfeldēm, bet izlikās, it kā viņas apciemojums vairāk būtu domāts viņām nekā man.

Vēl vairāk es jutos aizskarta, kad viņa manā klātbūtnē savu ģimetni dāvāja pēdējām un ne man. Tāpat arī es Raiņa mājā pretapciemojumos no viņa mātes un abām māsām .. tiku uzņemta vairāk atraidoši nekā ar pretimnākšanu, tā ka personīga satiksme starp mums pārtrūka, un Rainis viens pats mani bieži apciemoja.

Arī Jansons, kuru biju atraidījusi, sāka mani ienīst un piegriezās Dorai un to dievināja. Pamazām mēs nodalījāmies pretējos lēģeros un naidis starp mums augtin auga. Tikai uz pāra ilegālām sapulcēm pie Raiņa, kur bija sapulcējušies ap četrdesmit cilvēku, es tiku aizgājusi." (Citēts pēc: AKR, 6, 424.lpp.; skat. arī Viese S. Aspazija un Pēteris Stučka // K, 1995, 9. nr., 187.lpp.)

² Šajā sakarā Aspazija vēstules piezīmēs raksta: „Ar šiem vidutājiem Rainis domā Jansonu – Braunu. Arī tas man toreiz izrādīja lielas simpātijas un gribēja par katru cenu mani no Raiņa atrunāt. Viņš pat piedraudēja man, ja es no Raiņa neatstāšos, gādāt par to, ka Raini izmet no „Dienas Lapas” redakcijas.” (RuA, 70.lpp.)

Miķeļa Valtera – bijušā jaunstrāvniece un DL līdzstrādnieka – atmiņās teikts: „Viens no lielākajiem piedzīvojumiem manā mūžā bija šie trīs vārdi: Rainis, Stučka un Jansons. Kā lai tos noliek kopā blakus vienu otram, īsti nezinu. Tomēr tas jādara, lai saprastu vienu otru un pat daudz notikumus Latvijas dzīvē. Trīs inteliģences, trīs dvēseles: tik dažādās sejās. Kā varētu iedomāties sabiedriski nevarīgo Raini draudzībā ar pārējiem diviem, to grūti saprast, tas neiespējami. Sacīju, nevarīgo, labāk teikt – intelektuālo vientuļnieku un viņam pretim dzīves ņēmēju figūras, bagātas žestiem, pacietām sirdīm, ar zināmu dzīves aprēķinu, kur Raiņa dabā bija – to redzēju pirmajā brīdī – dvēselisks trauslums, attālināšanās no cilvēkiem. Kāds dvēseles smagums gulēja Raiņa domās un runā! Viņam trūka veiklu vārdu, kamēr to netrūka Stučkam un Jansonam. Pat tad, ja šie trīs bijuši mēmi, viņu acis vien būtu tos padarījušas par ienaidniekiem. Tie būtu bijuši pretinieki. Kā vajadzēja ciest Rainim no šo divu personu eksistences, to sapratu.” (Valters M. Atmiņas .. , 173.lpp.)

Par konfrontāciju starp Raini, P. Stučku un viņa „audzudēlu” J. Jansonu (Braunu), kas noslēdzās ar Raiņa izstumšanu no DL redaktora vietas, skat arī: Grīnuma G. „Es vairāk negribu – tik taisnību.” Raiņa aizsāktās lugas „Nodevējs” tapšanas un publicēšanas vēsture // Rainis radošo meklējumu spogulī, 2001, 110, 111., 113.lpp.); Dobrovenskis R. Vai Rainis bija Jāzeps? // Raiņa traģēdija „Jāzeps un viņa brāļi laikmetu un viedokļu krustpunktos, 2004, 44.-50.lpp.

³ Kara viltība. (No vācu val. *Krieglist*.)

Aspazija Jelgavā 1895. gada 4. un 7. (16. un 19.) maijā

4ten majā Donnerstag.

1895.

Meine Sehnsucht!

Ich schreibe bereits heute, mir will das Herz vor Sehnsucht zerspringen, alles ist öde ohne Dich, die kurze Zeit bis Donnerstag dünkt mich eine Ewigkeit. Wie ein Schnitt ins Fleisch schmerzt mich die Trennung, es durchzuckt mich bis in die Fingerspitzen. Und dann das Gefühl, wenn ich wieder bei Dir sein könnte! Mir ist es, als würde ich in einer ganz neuen Sprache die Worte des Glückes sagen können, als hätte ich blendende Himmelsfarben es darzustellen. O wie könnten wir glücklich, seelig sein, wenn wir es verstünden! Warum ist das Glück verschleiert, wenn es in der Nähe ist und warum enthüllt es sich in seiner blendenden nackten Schöne, wenn es entfernt ist? Ich kann nicht mehr ganz unbefangen sein in Deiner Nähe, denn immer fürchte ich, ob ich Dir das Neue, die großen Momente geben kann, ob ich Dir nicht schal werde. O glaube doch mein Lieb wie unsäglich ich Dich liebe, ich habe ja nichts außer Dir. Das Neue was ich Dir bieten kann, ist meine Liebe, die sich immer mit Tränen rein wäscht und meine Arbeit, die mich zu Dir führt, denn eine jede lateinische Vocabel ist mir ein etwas von Dir, eine lange Kette, die mich hinaufzieht.

Sonntag.

Ich habe den Brief nicht abgeschickt, weil ich von den Außendingen etwas Neues erfahren wollte, um es Dir mitzuteilen. Aber es ist nichts. Über den Saal wird man Endgültiges nur Montag oder Dienstag wissen. Ich holte von Sterste mein Manuskript ab, er sagte, daß er für mein Stück seine Stimme abgegeben hätte, aber Osoliņ und Mühlenbach, angestiftet von andern, hätten sich dagegen aufgelehnt, es sei kein männliches Geld drin und man wisse nicht, was die Welta eigentlich wolle, daß es sonst am dramatischsten von allen wirken soll, hätten sie auch zugegeben.

Ein Zweites ist, daß beedribas nams mit seinen Türmen Montag vom Sturm umgestürzt ist, wären die 14 Menschen [Virš „Menschen“ rakstīts „Arbeiter“.] und ein Pferd nicht zufällig weggegangen, so wären alle todt. Kannst das ins Blatt einrücken. Das ist meine ganze Weisheit, im übrigen sitze ich auf einem Fleck und achte, oft schweifen die Gedanken, ohne daß ichs gemerkt habe, weit weg, Du weißt schon wohin. Und dann höre ich jenen Klang, den Klang, der ohne Worte Alles sagt – o wie klingt er schön. Donnerstag werde ich nach ihm lauschen, damit Sefeldts nicht entgegenkommen, werde ich ihnen schreiben, daß ich erst Freitag komme. Weißt Du, mir ist aber ganz so zu Mut, als ob ich schon vor Donnerstag Dich selbst oder einen Brief von Dir sehen würde. Sind es nicht dumme Gedanken? Ich weiß auch noch etwas, ich weiß, daß auch Dir die Zeit sehr lang ist, daß Frau Sehnsucht zwischen uns beiden Fäden spinnt. O Du mein Leben, wie werden wir Donnerstag glücklich sein, es wird ein Fest sein, hoch in die Luft wollen wir springen! Es ist doch was überwältigend Großes um so ein Glück! Um so ein Glück! Mein Lieb, mein süßes teures Leben könnte ich die ganze Fülle meiner Seele in Dich ausgießen, meine Küße, meinen Athem, mein Leben – ich küße Dich und nochmal und nochmal und noch nochmal... Donnerstag um 6

Mama

N.B. Ich lege den Brief von Ballod bei, ich weiß nicht, warum er nicht über den „Menschenfeind“ nichts sagt.

Mans ilgotais!

Rakstu jau šodien, sirds aiz ilgošanās grib vai pušu plīst, viss ir tik tukšs bez Tevis, īsais laika sprīdis līdz ceturtdienai šķiet man kā mūžība. Kā grieziens miesā sāp man šķiršanās, tā sāpe izskrien līdz pat pirkstu galiem. Un tad tā sajūta, kaut es atkal varētu būt pie Tevis! Man ir tā, ka es spētu laimes vārdus izteikt kādā pavisam jaunā valodā, it kā man būtu spožas debesu krāsas tos attēlot. Ak, cik gan mēs varētu būt laimīgi, svētlaimīgi, ja vien mēs to mācētu! Kādēļ laime ir kā dūmakā tīta, kad tā tuvu, un kādēļ tā parādās visā žilbinoši kailajā skaistumā, kad tā ir tālu? Es Tavā tuvumā vairs nespēju būt atraisīta, jo vienmēr baiļojos, vai spēšu Tev sniegt to jauno, tos dižos mirkļus, vai nekļūšu Tev sekla. Ak, tici taču, mans mīļotais, cik neizsakāmi es Tevi mīlu, man bez Tevis nekā cita nav. Tas jaunais, ko varu Tev piedāvāt, ir mana mīlestība, kas asarās vienmēr mazgājas balta, un mans darbs, kas mani ved pie Tevis, jo katrs latīņu vārdiņš man ir kaut kas no Tevis, gara saite, kas mani velk augšup.

Svētdien.

Es nenosūtīju vēstuli, jo gribēju uzzināt ko jaunu par notikumiem ārpusaulē, lai varētu Tev to pavēstīt. Bet nekā nav. Par zāli galavārds būs zināms tikai pirmdien vai otrdien. Es paņēmu no Stērstes¹ savu manuskriptu², viņš teica, ka būtu savu balsi nodevis par manu gabalu, bet Ozoliņš un Mīlenbahs, pārējo sakūdīti, esot nostājušies pret, tur neesot ieguldīta vīru nauda un nevarot zināt, ko Velta īsti gribot³, bet viņi esot arī atzinuši, ka vispār tas atstājot visdramatiskāko iespaidu starp visiem citiem.

Otra lieta – biedrības namu ar tā torņiem pirmdien sagāzusi vētra, ja 14 strādnieki un zirgs nejaušības dēļ jau nebūtu bijuši prom, visi būtu pagalam. Vari to ielikt lapā.⁴ Tā nu ir visa mana zināšana, starp citu, es sēžu uz vietas un kaļu gudrības, bieži domas, pašai nemanot, aizlido tālu projām, Tu jau zini, uz kurieni. Un tad es dzirdu to skaņu, skaņu, kura bez vārdiem izsaka visu – ak, cik tā jauki skan. Ceturtdien es to gaidīšu atskanam ... lai Zēfeldes nenāktu pretī, es viņām aizrakstīšu, ka atbraukšu tikai piektdien. Zini, man pilnīgi ir tāda sajūta, itin kā es jau pirms ceturtdienas redzēju vai nu Tevi pašu, vai arī vēstuli no Tevis. Vai tās nav muļķīgas domas? Es zinu vēl kaut ko, es zinu, ka arī Tev laiks velkas ļoti lēni, ka starp mums abiem Ilgu sieva auž savus pavedienus. Tu, mana dzīvība, cik mēs ceturtdien būsim laimīgi, tie būs svētki, mēs laidīsimies augstu gaisos! Tādai laimei taču piemīt patiess diženums!

Tādai laimei! Mans mīļotais, mana saldā, dārgā dzīvība, es varētu Tevī ieliet visu savas dvēseles pārpilnību, savus skūpstus, savu elpu, savu dzīvību – es skūpstu Tevi un vēlreiz, un vēlreiz, un vēl vēlreiz...

Ceturtdien 6-os.

Mamma

N.B. Pielieku klāt Baloža vēstuli,⁵ nezinu, kāpēc viņš neko nesaka par „cilvēknīdēju”.

¹ Andrejs Stērste – jurists un literāts, tolaik arī Jelgavas Latviešu biedrības Teātra komisijas priekšnieks. 1891. gadā Rainis pie A. Stērstes strādāja par advokāta palīgu.

² 1895. gada 15.–18. (27.–30.) jūnijā Jelgavā notika IV Vispārējie latviešu dziesmu un mūzikas svētki, kurus organizēja Jelgavas Latviešu biedrība; rīcības komitejas vadītājs bija biedrības priekšsēdis, advokāts, vēlākais Latvijas valsts pirmais prezidents Jānis Čakste. Svētku laikā bija paredzēts sarīkot arī lauksaimniecības, rūpniecības un amatniecības izstādi, bet biedrības Teātra komisija – Andrejs Stērste, Kārlis Mīlenbahs un Pēteris Ozoliņš – jau iepriekš bija izsludinājuši jaunu oriģināllugu konkursu. Pavisam tika iesūtītas 25 lugas, „par izrādāmām” atzina septiņas, arī Aspazijas „Veltu” („Neaizsniegta mērķa” sākotnējais nosaukums), 200 rubļu lielu godalgu piešķīra Zeiboltu Jēkabam par „Mājas naidu” un Antonam Benjamiņam par lugu „Miglā”. Kā norādījis Līgotņu Jēkabs (Jelgavas Latviešu biedrība .., 94.lpp.), Aspazijas luga bijusi iekļauta repertuārā 18. (30.) jūnija rīta izrādei, taču to „cenzūra neatļāva izrādēm, tā ka tās vietā vajadzēja ņemt citu”. (Jelgavas Latviešu biedrības teātris „Neaizsniegta mērķi” pirmoreiz izrādīja tikai 1896. gada 21. aprīlī (3. maijā).)

1895. gada 26. jūnijā (8. jūlijā) DL ziņo, ka dramatiskā cenzūra „Neaizsniegta mērķi” atļāvusi izrādēm; norādīts, ka šī luga piemērota arī lauku skatuvēm un ka „vispārējās intereses dēļ” no 1. jūlija to sāks publicēt DL, bet vēlāk izdos atsevišķā grāmatā. (Par „Neaizsniegta mērķa” iznākšanu grāmatā DL pirmoreiz informē 1895. gada 20. septembrī (2. oktobrī).)

Dziesmu svētku laikā notika Jelgavas, Rīgas un Valmieras latviešu biedrību rīkotās izrādes gan Jelgavas Latviešu biedrības namā, gan Jelgavas Amatnieku biedrības zālē, gan Jelgavas krievu biedrības „Kružok” telpās. Valmierieši bija ieradušies pilnā sastāvā ar vairāk nekā 50 dalībniekiem un trīs reizes izrādīja latviešu skatuvei speciāli pārstrādāto M. Gļinkas operu „Dzīvība par caru”, jelgavnieki izrādīja A. Benjamiņa „Miglā”. 17. (29.) jūnija vakarā Jelgavas Latviešu biedrības namā notika Rīgas un Jelgavas latviešu biedrību apvienotās teātra trupas iestudētās „Zaudētas tiesības”, dienu iepriekš Aspazijas lugu izrādījusi arī M. Stīnusa teātra trupa. Svētku izrāžu klāstā bijusi arī M. Zūdermaņa luga „Gods”, J. Straumes „Vagars”, J. Rozentāla-Krūmiņa „Sarkanais kungs”, T. Lejas-Krūmiņa „Ubags”, P. Kūļa „Uz priekšu būšu gudrāks!”, Ā. Alunāna „Pārticībā un nabadzībā” un „Visi mani radi raud”.

³ Pēc lugas iestudējuma Rīgā BV (P. Ozoliņa personā) asi vērsās tieši pret Veltas tēla veidojumu, cita starpā rakstot: „Mēs redzam, kāda sievietē mocās un gaudo, bet nezinām – par ko.”

⁴ Domājams, ka Aspazija zemtekstā ironizē par DL nostāju vispārējo dziesmu svētku lietā, kurā krass pagrieziens aizsākās jau 1894. gada pavasarī, izraisot polemiku, vai dziesmu svētki ir visas tautas svētki. Neatrazdami pietiekami spēcīgu argumentāciju mākslinieciskajā jomā, jaunstrāvnieki pievērsās sekundāriem jautājumiem, piemēram, noniecinot tautas tērpa valkāšanu, bet jo īpaši – izsakot pārmetumus, ka šādi svētki vispār ir liela un nelietderīga naudas izšķiešana.

Grandiozi iecerētā svētku sarīkojuma organizēšanā neiztika arī bez kļūmēm. Slikto laika apstākļu dēļ (svētki sākās ar spēcīgu lietu, kas nepārtraukti turpinājās trīs dienas) vairāk nekā piecu tūkstošu pieteikto dziedātāju vietā ieradās tikai nepilni trīs tūkstoši, arhitekta Konstantina Pēksēna projektētā milzu celtnē, kas bija paredzēta dziedātāju un 25 000 skatītāju izvietošanai, daļēji bija atstāta neapjūmta, un steidzīgi vajadzēja organizēt glābšanas darbus, – tika mobilizēti visi Jelgavas un apkārtnes jumiki un palīgstrādnieki, kas divpadsmit stundu laikā, nepārtrauktā lietū strādādami, celtnē uzklāja ūdens necaurīdīgu jumtu, lai nākamajās dienās svētki varētu turpināties atbilstoši paredzētajai programmai. (Sīkāk skat.: Bērzkalns V. Latviešu dziesmu svētku vēsture. 1864–1940, 1965, 151.–200.lpp.)

⁵ Kārlis Balodis – ekonomists, demogrāfs, lauksaimniecības novators, politiķis. XIX gs. 90. gadu sākumā viņš pieslējās jaunstrāvniekiem un publicējās Raiņa vadītajā DL. 1893. gadā pēc K. Baloža ierosinājuma viņa māsasvīrs P. Zālīte uzņēmas MV rediģēšanu, noslēdzot vienošanos ar Raini, ka abi laikraksti savstarpēji neapkaros viens otru, bet iespēju robežās sadarbosies pret „veco strāvu”. MV un vēlāk to papildinošais MVM drīz ieguva nozīmīgu vietu latviešu sabiedriskās domas veidošanā, literatūras un mākslas attīstībā. Lielā mērā to veicināja K. Baloža viedoklis, ka labākos rezultātus gūst nevis tie uzņēmumi (šajā gadījumā – preses izdevumi), kas cenšas pelnīt, galvenokārt taupot uz darbinieku atalgojuma rēķina, bet gan tie, kas, piešķirot darbiniekiem labu atalgojumu, paaugstina piedāvāto pakalpojumu kvalitāti un līdz ar to arī uzņēmuma rentabilitāti. Ieguldot arī savus personīgos līdzekļus, Zālītes un Baloži nodrošināja, ka MV un MVM autori sāka saņemt tai laikā pastāvošajā preses situācijā salīdzinoši lielus un regulārus honorārus, kas savukārt izdevumiem piesaistīja daudzus labākos spēkus, ievērojami palielināja tirāžas un kopumā būtiski veicināja latviešu literatūras, mākslas un zinātnes straujāku attīstību. (Sīkāk skat.: Prikulis J. Kārlis Balodis // Ideju vēsture Latvijā, II daļa., 2006, 24.lpp.)

K. Balodis kārtojās arī „Veltas” cenzūras lietas. Saglabājusies viņa vēstule (72904; skat. AKR, 3. sēj., 593.lpp.), kurā izklāstīti cenzūras iebildumi. K. Balodis norādījis, ka luga iesniedzama kā jauns darbs, jo pirmais variants aizliegts. Sākotnējais virsraksts „Velta” tāpēc pārveidojams. Kā redzams no lugas publicējuma, dzejniece darbu tiešām pārstrādājusi atbilstoši cenzūras prasībām. Vēlākajos izdevumos lugas tekstā parādās arī citas būtiskas izmaiņas.

Mans spožais mīļais!

Nupat Tu laikam sēdēsi savā bīskapa krēslā,¹ kā es Tevi pirmo reizi redzēju.² Un es brūku iekšā nevaldāma un trakulīga. Es Tev izrauju Tavu spalvu no rokām. Izjaucu visu Tavu politiku. Un skūpstu Tevi, kamēr Tev melns paliek acu priekšā un elpa aizraujas, un mani skūpsti gar Tevi rit lejā kā silta straume, un es Tev daudz vārdu teiktu, vienu muļķīgāku par otru. Un Tev nekas nebūtu pretī, ka es esmu muļķe palikusi. Muļķība mani tā pārvar, ka es leņķi vairs nevaru trīs vienādās daļās sadalīt. Beidzot taču ir labi, ka man pašai nav vajadzīgs sava prāta, jo man jau ir Tavs. Nav nekas manī, kas nebūtu Tavs. Pat šaubām nav vairs telpas, un, ja es varētu kādu punktu sadabūt, kur šaubām vēl būtu vieta, mani iebildumi top arvienu vājāki un vājāki.

Es redzu Tavu mīlu arvien vairāk un vairāk. Man top tik baigi un karsti. Es gribēju uzgavilēt un tomēr savu galviņu tik dziļi, tik dziļi paslēpt pie Tavām krūtīm. Tik daudz mīlas es nespēju panest. Es varētu no tam nobeigties. Es aizvien domāju, kā lai es Tev to atmaksāju. Bieži man liekas, ka Tu esi svētais un ka Tev nevar pieskarties. Pārdoša, kāda reiz esmu, es ņemu arī visusvētāko. Es Tevi droši skar un topu pati svēta. Tava mīla ir apvilkusī ap mani spožu loku, pār kuru nekas zems netiek pāri. Un mans augums ir Tavu skūpstu svaids. Pašlaik uzliku savu sarkano lakatu, kuru Tu man dāvāji, uz krūtīm, uz vietas, kuru Tu man skūpstot ievainoji. Lakats ir taisni man uz sirds un dzird manas sirds pukstienus, un var manā būtē noklausīties. Un, kad manas elpas tas būs piesūcies, tad es Tev viņu došu atpakaļ. Mīļais, manu sirds asintiņ, nebēdā! Es esmu pie Tevis dienu un nakti. Un, kad Tu esi noguris un slikti jūties, tad es atkal pie Tevis esmu un Tavas acis skūpstu, kamēr tās atkal spīd un Tu viss pats atkal sāc starot.

Vēstule. Oriģināls nav atrasts. Pirmpublicējums D, 11. nr., 1320.lpp (ar datējumu „7. V 1894.”). Publicēta arī RuA, 99.-101.lpp (ar datējumu „7.V 1895.”).

¹ Domāts DL redaktora krēsls.

² Skat. Aspazijas ap 1894. gada 4. februāri rakstītās vēstules 2. komentāru.

Rainis Rīgā 1895. gada 9. (21.) maijā

Rīga maija 9 d.

1895 g.

Mein wunderliebes, schönes Lieb, wie gut war es, daß du schriebst, mein Lieb. Wie der richtige Atta Troll ging ich die Tage umher und brummte und biß und kam ganz herunter. Ich wäre schon wieder nach Mitau gefahren, da erwartete ich doch den Brief; wenn es doch Freitag gekommen wäre, was brauch ich viel von den dummen Äußerungen zu hören. Und doch hatte ich dich so ganz nah bei mir! Ich brauche nur die Augen zu schließen und ich sehe Dich, Deine Lippen, Deine lieben Augen und wenn ich sie küssen will, fühle ich Deinen warmen Duft. Seit gestern finden die Leute plötzlich, daß ich eigentlich ein sehr guter Jung sei und wundern sich darüber und wissen gar nicht, wie dumm sie sind, daß sie sich wundern. Du hast recht, mein liebes Lieb, ich ahne es, ich fühle es schon in meinen Knochen, es wird so leicht und so hell und warm, wir werden glücklich sein; es muß doch kommen das unendliche Glück und es kommt. Vorige Woche, als wir beisammen waren, hatte ich schon das Vorgefühl, aber wir verstanden es nicht ganz glücklich zu sein. Jetzt küsse ich Deinen Mund, mein Lieb, und Du küssest entgegen, Du fühlst es. Wir verstehen es doch glücklich zu sein, wir können das Glück zwingen, wir haben gerungen bis zur Ohnmacht, aber wir sorgen und werden einsam stark. Und unser Glück kann uns niemand nehmen, wir selbst können es nicht nehmen, es ist schon unzerstörbar geworden, es kann nur wachsen bis ins Unendliche. Ich küsse dich wieder, fühlst Du es? Es kommt doch das Neue. Wie gut macht das Glück, wie groß, wie kann man Alles verzeihen! Wie stark macht es gegen die Außenwelt, wie gleichgültig ist Alles: Und dann bist Du selbst da meine Sonnentochter, und ich kann dich mit offenen Augen sehen und brauche keine Haluzinationen zu haben. Küsse mich nochmal, dann erzähl ich dir auch von den Außendingen. Es ist auch nicht viel. Brumberg hat „Zaudēt. tiesības“ nicht durchbringen können, es soll die Aufführung zu theuer kosten – 3 Schauspieler müssen aus Riga kommen; es wird aber noch in diesem Sommer aufgeführt, das ist schon beschlossen. Dann ist Olga sehr liebenswürdig, sie dauert mich wirklich mit ihrem großen Selbstbewußtsein. Marie fährt nach Katlakalns und sie bleibt allein. Sie erzählte mir auch, daß Dr. Āzītis auf mich eifersüchtig sei und heute werde ich noch mit ihm und sadzīves biedreni zusammen nach Fechteln fahren zum 25 j. Stiftungsfest. Es fährt vielleicht auch Ahron, Lepskis und Priedītis ar Nīnu, die beide von da zu Hause sind. Ich fürchte nur, daß Āzītis, comp. un Priedītis un comp. mir nicht was verderben. „Tās rīkles jau viņiem nevar pieliet.“ Sonst meine ich, müßte die Reise mir nützlich werden. – Mit den Mitauern geht die Sache nicht besonders schön, sie wollen die Welta nicht ungelesen aufführen. Wenn wir nun den Gewerbesaal bekommen, dann ist es um so besser, wie arangieren alles auf Deinen Namen und auf unser eigenes Risiko, wir hätten dann viel größere Einnahmen u. größere Freiheit im Handeln. Wenn wir den Saal nicht bekommen, dann ist es drum, wir sind von ihnen abhängig. Wir müßten den Kruschok Saal dann von ihnen auf einen Abend oder Tag bekommen. Ich habe dem Kūlis darüber geschrieben. Mehr Neuigkeiten habe ich nicht, aber auch das ist schon viel zu viel von Außendingen. Küsse mich besser, mein goldiges Lieb, sieh mich an mit Deinen lieben Augen, wie die blitzen, und lege das rothe Tuch um und küsse noch, küsse mich glücklich und reif und wohl vorbereitet für das große Glück. Wir werden glücklich sein Allem zum Trotz. Ich küsse dich. Donnerstag

[Ar zīmuli:] *Sei glücklich mein Lieb. Noch ein Kuß. Ich muß doch dies Convert schließen.*

Rīga, maija 9. d. 1895. g.

Mana brīnummīļā, skaistā mīlulīte, cik labi bija, ka Tu atrakstīji, mana mīļā. Es šajās dienās staigāju apkārt kā īsts Ata Trolls¹ un rūcu, un kodu, un pavisam sanīku. Es jau atkal būtu braucis uz Jelgavu, tomēr sagaidīju vēstuli. Kaut taču būtu pienākusi piektdiena – ko man tik daudz klausīties tās muļķīgās runas! Un tomēr Tu biji tik tuvu man! Man tikai jāaizver acis, un es redzu Tevi, Tavas lūpas, Tavas mīļās acis, un, kad es gribu tās skūpstīt, es jūtu Tavu silto smaržu. Kopš vakardienas cilvēki pēkšņi sapratuši, ka es esot ļoti labs zēns, un brīnās par to, un paši nemaz nezina, cik muļķi viņi ir, ja brīnās. Tev taisnība, mana visumīļā – es nojaušu, es caurcaurēm jūtu, cik viegli kļūst, cik gaiši un cik silti, – mēs kļūsim laimīgi; bezgalīgajai laimei taču ir jānāk, un tā nāks. Pagājušajā nedēļā, kad bijām kopā, man jau bija šī priekšsajūta, bet mēs nepratām būt pavisam laimīgi. Tagad es skūpstu Tavu muti, mana mīļā, un Tu atbildi skūpstam, Tu to jūti. Mēs tomēr protam būt laimīgi, mēs spējam laimi piespiest, mēs esam cīnījušies līdz bezspēkam, bet mēs uzvarēsim un vienpatībā kļūsim stipri. Un neviens nespēs atņemt mūsu laimi, pat mēs paši to nespēsime atņemt, tā jau ir kļuvusi nesagraujama, tā var tikai augt līdz bezgalībai. Es skūpstu Tevi atkal, vai Tu to jūti? Nāks taču šis jaunais. Cik laime dara labu, cik lielu, kā visu var piedot! Cik stipru tā dara pret ārpasauli, cik vienaldzīgs kļūst it viss! Un tad Tu pati būsi te, mana Saules meita, un es varēšu Tevi skatīt vaļējām acīm, un man nevajadzēs nekādu halucināciju. Skūpsti mani vēlreiz, tad es Tev pastāstīšu par pasaulīgām lietām. To nav daudz. Krumbergs² „Zaudēt[as] tiesības”³ nav varējis izdabūt cauri,⁴ izrāde iznāktu pārāk dārga – 3 aktieri jāņemot no Rīgas; bet to uzvedīs vēl šajā vasarā, tas jau ir nolemts.⁵ Turklāt Olga ir ļoti laipna, man viņas tiešām žēl viņas lielās pašapziņas dēļ. Marija brauks uz Katlakalnu, un viņa [Olga] paliks viena.⁵ Viņa man arī stāstīja, ka Dr. Āzīts⁶ esot uz mani greizsirdīgs, un šodien es ar viņu un sadzīvesbiedreni kopā braukšu uz Vietalvu uz 25 gadu dibināšanas svētkiem.⁷ Brauks varbūt vēl Ārons, Ļepskis⁸ un Priedītis ar Nīnu⁹, viņi abi ir nākuši no turienes. Es tikai baidos, ka Āzīts ar kompāniju un Priedītis ar kompāniju man ko nesabojā. „Tās rīkles jau viņiem nevar pieliet”.¹⁰ Citādā ziņā, es domāju, brauciens varētu būt man noderīgs. – Ar jelgavniekiem neiet tik jauki, viņi negrib „Veltu” nelasītu pieņemt izrādīšanai. Ja mēs sev dabūtu Amatnieku zāli,¹¹ jo labāk, mēs visu sarīkotu uz Tava vārda un uz savu risku, mums tad būtu daudz lielāki ienākumi un lielāka rīcības brīvība. Ja mēs zāli nedabūjam, tad ir slikti, tad mēs būsime no viņiem atkarīgi. Tad mums vajadzētu no viņiem dabūt Kružoka zāli¹² uz vienu vakaru vai dienu. Es Kūlim¹³ par to rakstīju. Vairāk nekā jauna nav, bet arī tas jau ir pārāk daudz par pasaulīgām lietām. Labāk skūpsti mani, mans zelta mīlulīt, uzlūko mani savām mīļajām acīm, kuras tā mirdz! Un apliec sarkano lakatu un skūpsti vēl, skūpsti mani laimīga, nobriedusi un gatava lielajai laimei. Mēs būsime laimīgi par spīti visam. Skūpstu Tevi. Ceturtdien.¹⁴

[Vēstules pēdējās lappuses augšmalā ar zīmuli pierakstīts:]

Esi laimīga, mana mīļā. Vēl viens skūpstis. Man tomēr jātaisa aploksne ciet.

Vēstule vācu valodā (16195). Uzrakstīšanas vietu un datumu Rainis norādījis latviski. Tulkojuma pirmpublicējums D, 1930, 11. nr., 1320.-1321.lpp. (stipri saīsināts, ar nepareizu datējumu – „9. V 1894.”). Publicēts arī RuA, 101.-103.lpp. (ar datējumu „9. V 1895.” un teksta izlaidumu vēstules beigu daļā); RKR, 19, 199.-200.lpp. (ar datējumu „1895. gada 9. (21.) maijā”).

¹ Ata Trolls – dresēta lāča vārds tāda paša nosaukuma H. Heines poēmā.

² Augusts Krumbergs – ārsts, jaunstrāvnieks, aktīvs sabiedrisks darbinieks. Pēc medicīnas studijām Tērbatas Universitātē 1893. gadā viņš apmetās Zaļeniekos, nelielā vienstāva mājiņā tieši lielceļa malā, ārsta darbā drīz iegūdamas plašu popularitāti. Vairākus mēnešus papildinājis zināšanas Rietumeiropā, 1895. gadā A. Krumbergs pārcēlās uz dzīvi Rīgā, Elizabetes ielā 18 – tajā pašā namā, kur atradās DL redakcija. 1897. gadā arestēts jaunstrāvnieku lietā un cietumā izdarījis pašnāvību. (Sīkāk skat.: [Roziņš F.] Valdības upuri, 1901, 18.-24.lpp.; Vīksna A. Pa ārsta takām, 1990, 48.-49.lpp.)

³ Lugas nosaukums rakstīts latviešu valodā.

⁴ Domājams, A. Krumbergs palīdzējis organizēt „Zaudētu tiesību” izrādi Zaļeniekos, kas notika 1895. gada 8. (20.) oktobrī.

⁵ Runa ir par „Zaudētu tiesību” izrādi, kura notika Jelgavā IV Vispārējo latviešu dziesmu un mūzikas svētku laikā. Skatītāju vidū bijusi arī Aspazija un Rainis, un, cik noprotams, viņi noskatījušies „Zaudētu tiesību” un „Goda” izrādes.

⁶ Fricis Roziņš (Āzis), kurš vairākus gadus (1891–1894) bija studējis Tērbatas Universitātes Medicīnas fakultātē. 1895. gada 15. (27.) janvārī Pēterburgas Ārriņas dziedāšanas biedrības sarīkojumā viņš referējis par tēmu „Medicīna un dzīve”.

⁷ Uz Vietalvas Labdarības biedrības 25 gadu jubileju, kas notika 1895. gada 10. (22.) maijā, Rainis tomēr neizbrauca. DL redakcijas vārdā biedrību sveica Āronu Matīss.

⁸ Jānis Kovaļevskis. Rainis vēlāk par viņu stāsta atmiņu rakstā „Mani draugi”, kur cita starpā teikts: „Viņš pats sevi mēdza saukt par Lepski. Laikam šāds viņa vārda saīsinājums iznāca tā, ka viņš, priekšā stādoties, mēdza savā vārdā uzsvērt pēdējās zilbes, un divas pirmās izrunāt steidzīgāk un klusāk. Es arī biju viņu tā noturējis par Lepsku. Viņš tā arī palika Lepskis.” (RKR, 18, 517.lpp.)

Jānis Kovaļevskis bija DL redaktora vietnieks (1896–1897), kopā ar citiem jaunstrāvniekiem arestēts un izsūtīts uz Vitebsku, Latvijā atgriezās 1902. gadā un pievērsās žurnālistikai.

⁹ Pēdējie trīs vārdi rakstīti latviski.

¹⁰ Šis teikums vēstulē rakstīts latviski.

¹¹ Amatnieku biedrības zāle Jelgavā.

¹² Krievu biedrības zāle Jelgavā.

¹³ Pēteris Kūla, kurš arī pats tolaik darbojās literatūrā un bija sarakstījis lugu „Uz priekšu būšu gudrāks!”. (Kādā no tās amatieriestudējumiem debitējis aktieris Arveds Mihelsons, lugas tēla vārdu izvēloties sev par rakstnieka pseidonīmu – Rutku Tēvs.) Vēlāk P. Kūla ir pazīstams izglītības darbinieks, ilggadējs Latviešu Skolotāju savienības priekšsēdētājs.

¹⁴ Rainis šajā vēstulē, kas rakstīta otrdien, acīmredzot atgādinājis par gaidāmo satikšanos ceturtdien, 11. (23.) maijā.

Rainis Rīgā 1895. gada 10. (22.) maijā

Küß mich mein Liebling, ich bin doch zu Hause geblieben und warte Dich morgen um 6. Was hätte ich auch viel gewonnen in Fehkeln, Aron wird es ebenso gut allein besorgen und ich bin noch ein Weilchen allein und mit dir. Eins mußt Du mir besorgen. Bekomme den „Gods“, das zensirte Exemplar, ich muß es Freitag unbedingt haben, um es Ruppert vorzuzeigen. „Gods“ [wird] nämlich gedruckt. Montag kann „Gods“ schon wieder zurück sein in Mitau. Wende Dich an Busch oder Kuhlitz und bring es morgen her. Und nun leb wohl. Liebling bis zur morgigen Himmelfahrt u. bring mit festliche Laune.

Skūpsti mani, manu mīlulīt, es tomēr esmu palicis mājās un rīt pulksten 6 gaidu Tevi. Ko es arī daudz būtu ieguvis Vietalvā? Ārons tikpat labi to nokārtos viens pats,¹ bet es vēl brītiņu pabūšu viens un ar Tevi. Parūpējies tikai par vienu. Dabū „Godu”, to cenzēto eksemplāru, tas man piektdien noteikti vajadzīgs, lai uzrādītu Rupertam.² „Gods”, proti, tiks iespiests.³ Pirmdien „Gods” varētu būt atpakaļ Jelgavā. Palūdz to Bušam⁴ vai Kūlim un rītdien atved. Bet nu dzīvo vesels, mīlulīt, līdz rītdienas debesbraukšanai un atved līdzī svētku noskaņojumu.

Vēstule vācu valodā (16194). Rakstīta uz vizītkartes „J. Pliekšāns” abām pusēm. Tulkojuma pirmpublicējums RuA, 107.lpp. (ar norādi „Bez datuma (1895. g. jūnija sākumā)” un sekojošu piezīmi: „Vizītkarte ir bez datuma. Bet, tā kā viņa ir runa par Zūdermaņa „Goda” iespiešanu, tad tā var būt rakstīta apmēram jūnija sākumā 1895. gadā, jo 14. jūnijā „Dienas Lapa” sludina, ka „Gods” šajās dienās būšot dabūjams. Bez cenzūras atļaujas sludinājums nevarēja parādīties. Bet Rainis raksta, ka manuskripts jāuzrāda cenzoram. Tātad tas ir priekš tam. – 28. jūnijā „D.L.” jau sludina, ka „Gods” iespiests. Uz 16. un 18. jūniju viņu gatavoja izrādei Jelgavā vēl pēc cenzētā manuskripta, ko Rainis savā kartiņā pieprasa. Kartiņā minētā piektdiena iekrīt 9. jūnijā. Tātad karte varētu būt rakstīta dažas dienas iepriekš.”) Raiņa vēstulē ir pieminēti arī tādi fakti, kas iepriekš citētajās piezīmēs nemaz nav ievēroti, lai gan tieši tie ļauj pilnīgi precīzi noteikt datumu. Vēstulē, piemēram, rakstīts – „līdz rītdienas debesbraukšanai”, proti, pieminēta Kristus Debesbraukšanas diena. 1895. gadā tā iekrita 11. (23.) maijā. Tātad vēstule rakstīta 10. (22.) maijā. Turklāt šai vēstulei ir sakars ar iepriekš rakstīto: 9. (21.) maijā Rainis Aspazijai bija ziņojis, ka viņam jābrauc uz Vietalvu, bet 10. (22.) maijā paskaidrojis, kāpēc to nav darījis. Tulkojums publicēts arī RKR, 19, 200.lpp. (ar datējumu „1895. gada 10. (22.) maijā”).

¹ Skat. 1895. gada 9. (21.) maija vēstules 7. komentāru.

² Cenzors Adrians Ruperts. Kā liecina vēstule, Rainis lugas manuskriptu gribējis viņam iesniegt piektdien, 12. (24.) maijā.

³ Cenzūras atļauja „Goda” izdošanai parakstīta 1895. gada 29. maijā (10. jūnijā). Grāmata iespiesta P. Bisnieka drukātavā, un, kā norādījusi E. Peile („Dienas Lapas” loma .. , 47.lpp.), iespējams, DL izmantota tikai kā starpnieks, bet lugu izdevis pats tulkotājs M. Valters. (DL sludinājumos norādīts, ka par lugas „izrādes tiesībām jāgriežas pie „Dienas Lapas” ekspedīcijas”.)

„Goda” izrāde Liepājā notika jau 1893. gada 17. (29.) oktobrī un bija šīs lugas pirmuzvedums Latvijā. M. Valters memuārgrāmatā „Atmiņas .. ” raksta: „Kāds vārds te būtu vietā par vācu teātri. Uz to gāja arī latvieši diezgan bieži. Protams, ne no strādnieku aprindām, visvairāk no pilsoņu ģimenēm. Šis teātris nebija nedomāns. Tajā redzēju pirmo reiz Hermana Zūdermaņa lugas, un tās mani pamudināja pārtulkot latviešu valodā tā paša autora savā laikā ļoti iecienīto skatu lugu *Gods*. Pūlējās diezgan stipri ar to, jo vācu valodā nebiju vēl tik labi iedzīvojies. Izrādīja to vēlāk tas pats Labdarības Biedrības teātris. Pats tulkotājs spēlēja Robertu, šo personu, kas jaunā, polemiskā goda izjūtā cīnījās pret aizspriedumiem. Spars, jaunatnīga dzīvība, naidis pret veciem goda ieskatiem – kā tas skanēja un dega uz mazās diletantu skatuves! (..) Tiku aicināts spēlēt to pašu *Goda* Robertu Rīgā. Gandrīz būtu pārgājis uz Rīgas skatuvi pie Dubura. Kas atturēja, īsti nezinu. Duburs bija redzējis to pašu Robertu. Esot teicis: noderētu viņa teātri.” (123.-124., 127.lpp.).

Tikai pēc četriem mēnešiem – 1894. gada 13. (25.) februārī – „Godu” uzveda Rīgas Latviešu teātris Ziemciešu Marijas (Mārča Zīraka) tulkojumā. (Āronu Matīss „Latviešu tulkotās beletristikas rādītājā”, 1902, 202.lpp. atzīmējis, ka šis manuskripts esot ar 1894. gada 8. (20.) februāra dramatiskās cenzūras atļauju un glabājoties Rīgas Latviešu teātra arhīvā.)

⁴ Kārlis Bušs – sabiedriska darbinieks Jelgavā, vēlāk rūpnieks; tirdzniecības un rūpniecības ministrs (1919–1920), bijis miera delegācijas loceklis sarunās ar PSRS.

Aspazija Rīgā 1895. gada maijā

Wie ein Herakles in seiner unverwundbaren Kraft und stählerner Rüstung hat mein Stolz gerungen, doch immer entzieht sich seinen Speerwürfen und schwebt enger die leichte, luftige Göttin „Liebe“, die Liebe, die so tief gekränkt doch verzeiht, die durch Tränen hindurch in Seligkeit lächelt. Was soll ich Dir sagen? mein Brief hat nur einen Inhalt „Komm“! Ich wollte versuchen allein zu sein, ich wollte vor Dir, vor mir selbst fliehen, weil ich in meiner Eifersucht auf Alles was Dich umgiebt, in allen meinen kleinlichen, wühlenden, widerstreitenden Gefühlen mirs o gemein, so klein vorkam und mich ganz aufrieb. O nur einen freien Atemzug aus dieser qualmenden Stinkluft! Alles abstreifen können, abstreifen! Nicht mehr das Weh fühlen, nicht mehr weinen – nicht sehnen, so sehr sich sehnen – doch es ist ein Nessusgewand, das man nur mit seinem eigenen Fleische abstreifen kann!

Ich kann nicht mehr sein, was ich war, ich kann nicht ohne Dich leben. Mit Zähneknirschen habe ich diesen Brief geschrieben, o Mann, weißt Du, was es kostet sich so tief demütigen zu müssen? Du hast mich vergessen und ich laufe Dir nach, der Brief brennt in meinen Fingern, ich weiß nicht, ob ich ihn zur Expedition hin tragen werde. Ich bin ja halb von Sinnen, was weiß ich, was ich tue, ich bin so krank, ich bedarf der Heilung, ich habe Dir soviel zu sagen, es kann nicht mehr so bleiben, ich kann es nicht ertragen. Komm, mein Lieb, meine Kraft, meine Seele ist wie die zitternde Lotosblume die sich sehnt, sehnt, sehnt – mein Kopf ist so müde, daß es an Deiner Schulter lehnen möchte, ich muß das volle Gefäß meiner Brust entleeren, aus gießen über Dich die Narden wie Maria ihren Heiland salbte.

Die Sehnsucht, die Tränen, die Küsse, das tolle, selige Lachen, wenn ich Dich wieder bei mir habe. Komm bald, ich weiß, daß Du ein guter Mensch bist und aus Menschenfreundlichkeit allein kommen wirst. Komm bald, ich bin so bis ½ 5 zu Hause und muß dann zu Berg, da ich nicht weiß, wie lange ich dort bleibe, komm um 3 Uhr, komm, komm.

Kā Hērakls savā neievainojamā spēkā un tērauda bruņās¹ ir cīnījies mans lepnums, tomēr allaž viņa šķēpa metienam izbēg un paceļas gaisā vieglā, gaisīgā dievietē „Mīlestība”, mīlestība, kas, tik dziļi sāpināta, tomēr piedod, kas caur asarām svētlaimē smaida. Ko lai es Tev saku? Manai vēstulei ir tikai viens saturs: „Nāc!” Es gribēju mēģināt būt viena, es gribēju bēgt no Tevis un no sevis pašas, jo savā greizsirdībā uz visu, kas Tev apkārt, visās savās sīkumainajās, mulsinošajās, pretim runājošās jūtās es sev izlikos tik zemiska, tik maza un pilnīgi zaudējusi spēku. Ak, tikai vienu svabadu elpas vilcienu ārpus šī piekvēpušā, piesmakušā gaisa! Spēt visu nomest, nomest! Nejust vairs sāpes, neraudāt vairs, neilgoties, tik bezgala neilgoties, tomēr tas jau ir Hērakla apmetnis, kas nometams reizē ar savu paša miesu! Es vairs nevaru būt tā, kas es biju, es nevaru vairs bez Tevis dzīvot. Zobus griezdama, esmu uzrakstījusi šo vēstuli, ak, vīrieti, vai Tu zini, ko nozīmē tik dziļi pazemoties? – Tu esi mani aizmirsis, un es skrienu Tev pakaļ, vēstule manos pirkstos deg, es nezinu, vai to aiznesīšu uz ekspedīciju. Esmu jau pa pusei kā bez prāta, kā lai zinu, ko es daru, esmu tik slima, man vajadzīga ārstēšana, man tik daudz ir Tev ko sacīt, tas vairs nevar tā palikt, es nespēju to izturēt. Nāc, mans mīļotais, mans spēks! Mana vēstule ir kā tas drebošais lotosziens, kas ilgojas, ilgojas, ilgojas, mana galva ir tik nogurusi, ka tā labprāt atbalstītos pie Tava

pleca, man jāizlej manu krūšu pārpilnais trauks, jāizlej pār Tevi smaržīgās eļļas kā Marijai, kas svaidīja savu Pestītāju.²

Ilgas, asaras, skūpstī, negudrie, svētlaimīgie smiekli par to, ka Tu atkal esi pie manis. Nāc drīz, es zinu, ka Tu esi labs cilvēks un nāksi jau vienīgi aiz labvēlības. Nāc drīz, esmu mājās tā līdz ½ 5 un tad man jāiet pie Berga³, tā kā es nezinu, cik ilgi tur palikšu, nāc ap pulksten 3-iem, nāc, nāc!

Vēstule vācu valodā (16190). Tulkojuma pirmpublicējums D, 1930, 11. nr., 1321-1322.lpp. (bez beigu daļas, bez datējuma). Publicēta arī RuA, 103-104.lpp. (bez beigu daļas, bez datējuma).

¹ Hērakls – varonis sengrieķu mitoloģijā (tāds pats kā romiešu Herkuls), kas slavens ar savu spēku. Kalpodams Argosas valdniekam Eiristejam, Hērakls veic divpadsmit varoņdarbus, to skaitā Augeja staļļu iztīrīšanu.

² Marija – kāda sieviete, kas, uzņemot Jēzu sava brāļa Lācara namā, tika svaidījusi viņu ar dārgu eļļu. (Jāņa evaņģēlijs 11:1-2.)

³ Kristaps Bergs – aktīvs sabiedrisks un kultūras darbinieks, pazīstams rūpnieks. 1868. gadā ar pseid. Steķis piedalījies pirmajā Rīgas Latviešu teātra izrādē, līdzdarbojies Ā. Alunāna veidotajos iestudējumos, sarakstījis komēdiju „Šis un tas” (1873, tajā pašā gadā iestudēta Rīgas Latviešu teātrī), tulkojis lugas no vācu valodas. „Tomēr Berga darba lielākais ieguldījums latviešu teātrī pieder vēlākam laikam, kad viņš vairāk nekā gadu desmitu vadīja teātra komisiju, sekmēja direktora P. Ozoliņa centienus pēc latviešu nacionālās drāmatikas un klasiskā repertuāra nostiprināšanas.” (Bērziņš A. Ādolfs Alunāns latviešu teātrī, 1954, 157.-158.lpp.) Uzcēlis vairāk nekā 20 namu, arī t.s. Berga bazāru – namu kompleksu starp Dzirnāvu, Marijas un Elizabetes ielu. Krauklīšu Pētera prototips A. Deglava romānā „Rīga”. No daļēji saglabātā Bergu dzimtas arhīva LVVA nonākušas vairākas Aspazijas vēstules K. Bergam un citi ar teātra lietām saistīti materiāli. (Sīkāk skat.: Lasmanis U. Berga bazāra un laikmeta labirintos, 1997, 112.-150.lpp.) Savukārt K. Berga krustdēlam Teodoram Bergam (par viņu skat.: 40 darba gadi atbildīgā amatā // Tēvijas Sargs, 1934, 5. febr.) bijusi būtiska loma Aspazijas „Vaidelotes” sākotnējā varianta vēlākajās tekstoloģiskajās izmaiņās. (Sīkāk skat.: AKR, 3, 586., 587.lpp.)

Rainis Rīgā 1895. gada pavasarī

*Mein Feuer, meine Seele, fliegst Du höher?*¹ Man liekas spārni augot, rokas un kājas brīvāk tiekot, un galva gaiša. Mēs atkal augsim un sniegsimies pēc debesīm, es manu, ka vecais slogs zūd. Ej priekšā šodien un izkaro. Še Tev būs grāmata, turpat arī rakstīju. Ja Tev varbūt jau ir sarakstīta maza kriticiņa par aizvakarējo, tad atsūti, ja gribi, liec ar' puikam pagaidīt un saraksti; man viņa vajadzīga līdz 12 – ½ 1. Sveicini mūsu mīļās meitiņas.² Vesela, jaunā dzīvība.

Vēstule (15610). Rakstīta ar zīmuli uz vizītkartes „J. Pliekšāns” abām pusēm. Pirmpublicējums RuA, 97.lpp. (ar norādi „Bez datuma (1895. g. pavasarī)”). Publicēta arī RKR, 19, 201.lpp. (ar datējumu „1895. gada pavasarī”).

Uz vizītkartes Aspazija pierakstījusi dzejoli vācu valodā (publicēts RuA, 98.lpp.):

*Wie bin ich glücklich, selig, reich,
Durch Deine Liebe göttergleich!
Nun kann ich wieder kämpfen, schaffen,
Von neuem blitzen meine Waffen.
Kein Flug für uns zu kühn, zu hoch –
Wir wissen's: „Sie bewegt sich doch!”*

RuA dzejolis publicēts arī latviski, A. Birkerta atdzejojumā:

Cik laimīga es, cik bagāta –
To dara Tava mīla dievišķa!
Nu varu atkal es cīnīties moži,
Mani gara ieroči atkal spīd spoži.
Mums visiem šķēršļiem gars cauri spiežas –
Mēs zinām: „Viņa tomēr griežas!”

¹ Mana uguns, mana dvēsele, vai Tu lido augstāk? (Vācu val.)

² Tā Rainis dēvējis māsas Zēfeldes.

Rainis Rīgā 1895. gada pavasarī

Manu mīlulīt, būtu labi, ja Tu noietu šodien pie Lamberta¹ (Teātra ielā N 1, netāl no teātra iet iela uz Daugavas pusi). – H. Meiers arī esot speciālists: Lielajā Ķēniņu ielā N 11. Mans rums man daudz neko nelīdzēja, un varbūt, ka es rīt arī nekustos laukā iz mājām. Šodien mani redakcijas puisīši visi manā kortelī skrīvē². Vesels, mans mīļais. Mans padoms: no dieva puses neielaidies ar iesnām, visa omulība vējā!

Vēstule (16196). Rakstīta ar zīmuli uz vizītkartes „J. Pliekšāns” abām pusēm. Pirmpublicējums RuA, 96.-97.lpp. (ar norādi „Bez datuma (1895. g. pavasarī)”). Publicēta arī RKR, 19, 201.lpp. (ar datējumu „1895. gada pavasarī”).

¹ Šīs un nākamās vēstules pirmpublicējuma piezīmēs Aspazija paskaidrojusi: „Šīs vizītkartes rakstītas Rīgā. Cik atceros, tās attiecas uz dažādām vekseļu kārtošanām, ko Rainis bij nodevis advokātam Lambertam.

Tie pa lielākai daļai bij vekseli no dažādiem poļu muižniekiem, kā Strašunska un citu. Raiņa tēvs bij kaimiņu poļu muižniekiem aizdevis daudz naudas. Pēc tēva nāves šos vekselus un parādus tad Rainis mēģināja piedzīt.” (RuA, 99.lpp.) Faktiski gan, kā noprotams no nākamās vēstules, Rainis ieteicis advokātus, kas vajadzīgi Aspazijai pašai, lai uzsāktu laulības šķiršanas lietu ar M. V. Valteru.

² Skrīvēt – rakstīt, parasti veikli.

Rainis Rīgā 1895. gada pavasarī

Labrīt, mīļais, celies tūliņ augšā un līdz 11 aizej pie Lamberta. Es šodien un varbūt arī rīt neiziešu. Izrunājies vispirms, vai Tev dokumentu pietiek un kādu vēl vajaga; vai Rīgā var sūdzēt?¹ vai vajaga izsludināt (ja viņš prasa par izsludināšanu naudu, tad nemaksā viņu, bet saki, ka paša iemaksāsi vēlāk rentejā²). Ja Tev nepietiek dokumentu vai sludinājuma, tad aizmaksā viņam tikai 1 rubl. par padomu. Ja viņš apņemas tūliņ rakstīt *прошению*³, tad saki, ka pie viņa paliek Tavi dokumenti un Tu vēlāk aizmaksāsi tos 5 r. (varbūt nolaiž arī par 3 r.). Ja Tu 12 nāc pie manis, tad Tev vajaga jau būt bijušam pie Lamberta. Vesels, mīļais.

Vēstule (16192). Rakstīta ar zīmuli uz vizītkartes „J. Pliekšāns”. Pirmpublicējums RuA, 95.-96.lpp. (ar norādi „Bez datuma (1895. g. pavasarī)”). Publicēta arī RKR, 19, 201.-202.lpp. (ar datējumu „1895. gada pavasarī”).

¹ Runa ir par juridiskās procedūras formalitātēm Aspazijas laulības šķiršanas lietā, kas tiek sākta 1896. gada 23. janvārī (4. februārī) un pabeigta 1897. gada 18. februārī (2. martā). Senākais dokuments tajā ir Zaļenieku pagasta vecākā 1895. gada 9. (21.) decembrī Aspazijai izdotā apliecība par to, ka viņas vīrs Mārtiņš Valters, saukts arī par Maksī, 1888. gadā aizgājis no pagasta bez pases un līdz pašreizējam laikam atrodas bezvēsts prombūtnē. (Sīkāk skat.: Sērsna A. Raiņa un Aspazijas laulību priekšvēsture // RGGr, 1980, 90.-98.lpp.)

² Renteja (no vācu val. *die Rentel, das Remtamt*) – valsts finanšu pārvalde, valsts kase.

³ Lūgumu. (No krievu val. *прошение*.)

Rainis Rīgā 1895. gada vasarā

Goldiges Liebling, mein [nesalasāms vārds], komm zu mir. Ich bleibe diese Woche hier, es ist noch nicht Alles geklärt, aber wenn wir auch doch noch am Strande bleiben sollten, so könnte es ja als Besuch gelten u. Sonnabend würden wir beide nach Dubchen fahren. Nimm d. Manuskripte u. Lernbücher für Donnerstag u. Freitag mit, Weniger wichtige Sachen kannst Du da lassen, wenn nöthig, könnten wir sie ja Sonnabend holen. Wenn ich d. Stelle bekomme, dann ist sie auf 4 Monate. Leb wohl bis morgen u. dann komme gleich.

Grüße Freundchens. Liebling.

Zeltmīlulīt, manu [nesalasāms vārds] atbrauc pie manis. Es palikšu šonedēļ te, viss vēl nav noskaidrots,¹ bet, ja arī mums tomēr vēl būtu jāpaliek jūrmalā, tad jau tas varētu būt kā apciemojums, un sestdien mēs abi varētu braukt uz Dubultiem. Paņem līdzī manuuskriptus un mācību grāmatas ceturtdienai un piektdienai, mazāk svarīgās lietas vari atstāt tur, ja vajadzēs, mēs jau sestdien varētu tās atvest. Ja es šo vietu dabūšu, tad tā būs uz 4 mēnešiem.² Dzīvo vesela līdz rītdienai un tad brauc tūliņ. Sveicini draudziņus. Mīlulīt.

Vēstule vācu valodā (16193). Rakstīta uz vizītkartes „J. Pliekšāns” abām pusēm. Tulkojuma pirmpublicējums RuA, 112 lpp. (ar norādi „Bez datuma (1895. g. vasarā)”). Publicēts arī RKR, 19, 202.lpp. (ar datējumu „1895. gada vasarā”).

¹ Tulkojuma pirmpublicējumā Aspazija paskaidrojusi: „Varētu zīmēties uz stāvokli redakcijā, kur tas sāka svārstīties.” (RuA, 112.lpp.)

² Tulkojuma pirmpublicējuma piezīmēs Aspazija paskaidrojusi: „Tā vieta, par kuru te Rainis runā, ir pie notāra Veselovska Jelgavā – izpildīt notāra pienākumus, jo Veselovskis kaut kur taisījās braukt. Rainis šo vietu cerēja dabūt uz kādiem četriem mēnešiem pēc tam, kad to atlaistu no „Dienas Lapas”.” (RuA, 113. lpp.)

DL redaktora amatā Rainis bija līdz 1895. gada 1. (13.) decembrim, pēc tam viņš kopā ar māti un māsu Līzi no Rīgas pārcēlās uz Jelgavu, kur pie saviem vecākiem dzīvoja arī Aspazija. Par notāra vietas izpildītāju K. Veselovska kantorī (Tirgus laukumā 10) Rainis strādāja no 1896. gada aprīļa līdz novembra beigām.

Rainis Rīgā 1895. gada augusta beigās – septembra sākumā

Man bija Tev prātīgi jāstāsta, ka p. 8 brauc arī Liepājas Valters¹ un ko mums darīt, bet vienmēr domās: *fliege höher, fliege höher*,² ar Tevi līdzī visaugstāk un augstāk, un Tu taču biji mana pastara diena, kur nu vēl tālāk tikt? Es drusku noguris šodien un tomēr jūtu, ka arī smagiem spārniem šodien vēl celšimies ar Tevi, mana zeme un debess. Es Tevi domāju, īsti nedomāju vārdos, bet jūtu, fantazēju vai varbūt dzīvoju Tevī, es nezinu, kā to teikt. Kā bija ar Valteri? Ja Tevi nepavada, mēs varam citur tikties, piem., pie teātra, ja pavada, tad es nezinu, kā izvairīties. Atbildi, mīļais. Šai dienai vajadzētu bezgala jaukai būt. Sveiks, mīļais!

Vēstule (16191). Rakstīta uz vizītkartes „J. Pliekšāns” abām pusēm. Pirmpublicējums RuA, 113.-114.lpp. (ar norādi „Bez datuma (aug. beigās 1895.)”). Pirmpublicējuma piezīmē Aspazija vēstules tapšanas laiku saista ar savas lugas „Neaizsniegts mērķis” pirmizrādi Rīgā, „Uļejas” zālē, redakcijas paskaidrojumā apgalvots, ka tā „notika 1. sept. 1895. g. Tātad kartiņa rakstīta drusku iepriekš: augusta beigās 1895. g.” Patiesībā „Neaizsniegta mērķa” pirmizrāde notika Liepājā 1895. gada 20. augustā (1. septembrī). Rīgā šī luga pirmo reizi tika uzvesta tikai pēc tam – 10. (22.) septembrī, kad „Uļejas” zālē izrādi sarīkoja sātības biedrība „Auseklis”. Publicēta arī RKR, 19, 203.lpp. (ar datējumu „1895. gada augusta beigās – septembra sākumā”).

¹ Miķelis Valters tolaik dzīvoja Liepājā. Vēstules pirmpublicējuma piezīmē Aspazija paskaidrojusi: „No Liepājas Rīgā iebraucot, viņš parasti mēdza apmesties un dzīvot pie Raiņa. Tur viņš uzturējās pat ilgāki kā Raiņa viesis.” (RuA, 114.lpp.)

² Lido augstāk, lido augstāk. (Vācu val.)

Rainis Rīgā 1895. gadā, pirms 24. septembra (6. oktobra)

Wundersames Lieb, wie eigen bist Du doch, meinst, es gähre in Dir und hättest schlechte Laune – und schreibst doch nicht ein Sterbenswörtlein. Weißt ja doch, könntest, müßttest es fühlen, daß ich das gerade jetzt nöthig habe, wo ich allein bin. Man möchte mir ja ein Wörtlein auch sagen, aber alle wollen bemitleiden und das paßt mir gar nicht – uebrigens – gieb d. Stück d. Kettle und Rebane kann es vielleicht in Riga in einem kleinen Saale aufführen. Laß dich um Gottes Willen nur nicht auf d. Prolog ein, es würde Dich unmöglich machen in „D-L“. Sonnabend nachmittags kann ich auf keinen Fall kommen, höchstens könnte ich um 11 Uhr nachts aus S. fahren, aber das ist wieder zu spät. Sonntag ist d. erst jautāj. vakar im Jonatan, ich muß auf jeden Fall da sein. Ich könnte dann vielleicht Montag kommen; schreibe darüber, vielleicht zwinge ich dich so und brauche mich nicht aufzureiben. Hast Du noch Lust eine Vorlesung zu halten, ich schicke Dir dazu das Buch, die Vorlesung müßte dann am 1. Okt. sein. In dem Buche würdest Du Material genug finden und Zeit zum Ausarbeiten hättest Du auch. Es scheint mir als wolltest Du noch ans Alleinsein gewöhnen, ich meine an d. geistige Alleine sein. Ich sträube mich mit aller Gewalt dagegen, Leb wohl, Lieb und schreibe, sonst leb wohl.

Brīnišķīgā mīļā, cik gan savāda Tu esi: domā, ja Tu esi satraukta un ja Tev sliktis garastāvoklis, tad var nerakstīt ne pušplēsta vārdiņa. Tu taču zini, Tu to varētu sajust, Tev to vajadzētu sajust, ka tieši tagad, kad es esmu viens, man tas ir nepieciešams. Viens otrs gan man gribētu kādu vārdiņu bilst, bet visi grib izteikt līdzjūtību, un tas nu man neder nepavisam. Starp citu, nodod to gabalu¹ Kūlim un Rebanem², varbūt to varētu uzvest Rīgā, kādā mazākā zālē. Tikai, dieva dēļ, neielaidies ar prologu, tad jau „D[ienas] L[apā]” Tev sagādās nepatīkšanas. Sestdienas pēcpusdienā es nekādā ziņā nevaru ierasties, labākajā gadījumā es varētu izbraukt plkst. 11-os naktī no S., bet tas jau atkal ir par vēlu. Sestdien ir pirmais jautāj[umu] vakar[s]³ Jonatānā⁴, man tur noteikti jābūt.⁵ Es tad varbūt varētu atnākt pirmdien; atraksti par to, varbūt es varu piedabūt Tevi uz to, tad man nevajadzētu tā nomocīties. Ja Tev vēl ir patīkšana nolasīt kādu priekšlasījumu, es aizsūtīšu Tev šim nolūkam grāmatu; priekšlasījumam būtu jānotiek ap 1. okt[obri]. Grāmatā Tu atrastu pietiekami materiāla, un laiks izstrādāšanai Tev arī būtu. Man šķiet, it kā Tu gribētu mani pieradināt pie vientulības, es domāju – pie garīgas vientulības. Es pretošos tam ar visu spēku.

Dzīvo vesela, mīļā, un raksti, citādi –

Dzīvo vesela.

Vēstule vācu valodā (59072). Tulkojuma pirmpublicējums RKR, 19, 203.-204.lpp. (ar datējumu „1895. gadā, pirms 24. septembra (6. oktobra)”).

¹ Runa ir par Aspazijas lugu „Neaizsniegts mērķis” – 1895. gada 10. (22.) septembrī to pirmoreiz izrādīja Rīgā „Ausekļa” biedrības sarīkojumā „Uļejas” telpās. Dienu iepriekš DL (ar parakstu – Hipatija) tiek ziņots, ka pazīstamā rakstniece Aspazija, kuras agrākās lugas atradušas tik lielu piekrišanu, atkal stāsies publikas priekšā ar jaunu lugu „Neaizsniegts mērķis” („Velta”). (..) Aspazijas darbi ir ievērojami un pārspēj visus mūsu dramaturģus. Es varu šeit tikai atgādināt spriedumu par Aspazijas darbiem pilnīgi bezpartejiskā vācu presē, kur Aspazija nosaukta par labāko latviešu dramatisko rakstnieci. Tādu pašu spriedumu par viņu deva V. f. Andrejanovs ārzemes laikrakstos.”

Iestudējums (vairāk gan pati luga) izraisa asu polemiku starp DL un BV. P. Ozoliņš uzbrūk Aspazijai, apgalvojot, ka „Neaizsniegts mērķis” ir viņas vājākais, pie „sēnalu literatūras” pieskaitāms darbs un ka radošas neveiksmes pamatā ir autore pievēršanās Jaunajai strāvai, arī skatītāju bijis maz – ap pusotra simta cilvēku, kuļā skaitā ieradušies vienīgi jaunstrāvnīku vadoņi, ne viņu piekritēji, un tas pierādot, ka kustība jau izsīkusī: „Tā ir bijusi tikai saucēja balss tuksnesī un laika vējš to izputinājis.” Arī DL biedrībās vairs neesot populāra, tādēļ tai jāmeklē lasītāji „pa tukšiem kaktiem” un jāaizstāv tamlīdzīgas lugas. (BV, 1895, 11.–15. (23.–27.) septembrī.)

DL atbildes rakstos norāda, ka BV dusmu iemesls ir viegli saprotams, jo Aspazija iet kopā ar Jauno strāvu; lugas galvenā varone tikusi nopulgota tādēļ, ka tajā iemiesota sievietes tieksme pēc garīgas attīstības; laikrakstā publicēta arī kāda „Ausekļa” komitejas locekļa replika, ka pēc kases grāmatām – „Neaizsniegta mērķa” izrādi apmeklējuši 365 cilvēki un saņemti lūgumi to atkārtot. Savukārt „spalvas algādzis” Ozoliņš pats uzvedot tikai „sēnalu gabalus”. Polemiskā ievirzē veidoti arī laikrakstā iespiestie Aspazijas dzejoļi „Divējādi dzejnieki” (vēlāk publicēts ar nosaukumu „Nākotnes dzejnieks”) un „Jaunā krāsa”, kam seko kāda satīra (bez paraksta) „Poitīvs un komparatīvs jeb luga un kritiķis”:

„Vienmēr ir labs kritiķis
Daudz par lugu pārā-kis.
Ja stāv luga pozitīvā,
Kritiķis būs komparatīvā.

Piemēr: ja tāds „draņķa verķis”
Saucas „Neaizsniegtais mērķis”,
Tad būs viņa kritiķis –

„Neaizsniegtais mērķis”.” (DL, 1895, 12.–18. (24.–30.) septembrī.)

29. septembrī (11. oktobrī) „Neaizsniegtu mērķi” izrāda Jonatāna biedrībā, polemikā iesaistās arī citi preses izdevumi. (Sīkāk skat.: Peile E. „Dienas Lapas” loma ..., 45.-46.lpp.)

² Domājams, Aleksandrs Rebans, kurš piedalījies arī „Neaizsniegta mērķa” izrādē „Uļejā”. DL recenzijā 1895. gada 11. (23.) septembrī par viņu teikts: „Labi varēja apmierināties arī ar Ritteri (Rebana kgu) un viņa māti (Penc jkdzi). Vietām viņa spēle bija tiešām mākslinieciska, bet vietām atkal likās drusku kā par kārtīgu, stingru un izveicīgu priekš viņa rakstura.” Savukārt BV tajā pašā dienā raksta: „Visvājākais no vājiem bija Aleksandrs Rebana kgs kā muižas nomnieks Ritters.”

³ Šie divi vārdi vēstulē rakstīti latviski.

⁴ Jonatāna biedrība – vecākā strādnieku organizācija Rīgā. 1869. gadā to izveidoja Pārdaugavas strādnieki kā savstarpējās palīdzības kasi, kas sākumā darbojās bez apstiprināšanas. Gada beigās biedru skaits jau bija pārsniedzis 70, tāpēc bija nepieciešams dibināt legālu biedrību. 1870. gadā Rīgas Rāte apstiprināja Statūtus biedrībai ar nosaukumu „Likums priekš tās slimnieku un bērnu lādes „Jonathan” un kas dibināta priekš Rīgas fabriku strādniekiem”. (Jonatāns ir viens no Vecās Derības sižetu varoņiem.) Biedrība darbojās savā namā Slokas ielā 17 (līdz 1920. gadam, kad ēku nojauca) un pievērsās arī kultūras darbam. Tā nodibināja bibliotēku un kori, 1882. gadā atvēra brīvskolu strādnieku bērniem, 1896. gadā – vakara kursus strādniekiem. Par skolotājiem brīvskolā strādāja I. Rītiņš, V. Dermanis, J. Plāķis u.c. 90. gados biedrība pieslēgās jaunstrāvnīkiem, to nereti dēvēja par „jaunstrāvnīku citadeli”. Ar 1896. gadu biedrības darbībai pievērstā pastiprināta policijas uzmanība, tika pieprasīti visu sarīkojumu protokoli. (Skat.: Rītiņš I. nelegālā darbība 1905. gada revolūcijas priekšvakarā // Sociāldemokrāts, 1930, 26. janvārī.)

Pirmais jaunstrāvnīku organizētais priekšlasījumu un jautājumu izskaidrošanas vakars Jonatāna biedrībā notika 1895. gada 8. (20.) janvārī: pēc Jāņa Kovaļevska referāta „Par nabadzības attīstīšanos” P. Stučka u.c. skaidroja ekonomikas un jurisprudences jautājumus.

1895. gada 8. un 9. (20. un 21.) jūlijā vērienīgi tika atzīmēta Jonatāna biedrības 25 gadu pastāvēšanas jubileja. Rīgas Latviešu biedrības priekšnieks F. Grosvalds 13 biedrību vārdā pasniedza sudraba kausu ar uzrakstu „Tikai vienībā ir spēks un spēkā brīvība.” „Tomēr pokāla pasniedzēja Grosvalda runa nebūt nav saskanējusi ar uzraksta saturu, kāpēc Pliekšāns (Rainis) bijis spiests uzstāties pret Grosvaldu un jubilejas sapulces liels vairums izpaudies demonstrācijā pret „māmuļņiem”.” (Bīlmanis R. Strādnieku organizāciju kultūras darbs Rīgā // Rīga kā Latvijas galvaspilsēta, 1932, 648.lpp.)

Nākamajā dienā notika Jonatāna biedrības teātra svētku izrāde – Ā. Alunāna „Pārticībā un nabadzībā” ar autora un Rīgas Latviešu teātra aktieru piedalīšanos. Pirms izrādes režisors K. Brīvnīkis nolasīja Aspazijas sacerēto prologu dzejā „Jonatāna biedrības 25 gadu pastāvēšanas svētkiem jūlija 9. dienā 1895. g.” (skat. AKR, 1, 341.-342.lpp.), par kuru DL (1895, 12. (24.) jūlijā) teikts: „Te no jauna dabūjām pārliecināties, ka Jonatāna biedrībā valda jauns, možs, spirts un veselīgs gars un spēks, kas nākotnē, bez šaubām, augs augumā.” DL (1895, 21. jūlijā (2. augustā)) publicēts arī prologa teksts ar cenzūras svītrojumiem. (Tā manuskripts svešā pārrakstījumā glabājas Latvijas Akadēmiskajā bibliotēkā, un dzejniece tajā trijās vietās atjaunojusi cenzūras svītrotu tekstu.)

1923. gada 4. augustā Jonatāna biedrības skolas telpās Mārtiņa ielā 7 notika biedrības 50 gadu jubilejas sarīkojums, kurā uzstājās arī Rainis, kavēdamies atmiņās un akcentēdamis biedrības īpašo lomu Jaunās strāvas laikmetā.

Jonatāna biedrība beidza pastāvēt 1938. gadā.

⁵ Pirmais (atsākot sezonu) priekšlasījumu un jautājumu izskaidrošanas vakars gan notika svētdien, 24. septembrī (6. oktobrī), programmā bija V. Hertleja referāts „Piezīmes par sieviešu medicīniskām mācībām”.

Rainis Rīgā 1895. gadā, ap 24. septembri (6. oktobri)

Liebling, Liebes, wie ruhig Du jetzt schläfst; ich habe das Nöthigste für Morgen fertig, es geht furchtbar langsam und schwunglos. Es ist 4 Uhr, ich kann jetzt wieder an Dich denken, ich verscheuche die stetigen Gedanken an Dich nur durch die Arbeit und vielleicht geht sie auch darum nicht von statten. Ich bin sehr müde und kann mich noch nicht erholen. Du mußt jetzt auch recht lieb sein, ich bin wie ein krankes Kind, ich verstehe mich selbst nicht. Uebrigens, ich habe ja die Antwort aus Wien bekommen. Wahrscheinlich könnte man sofort eintreten (ich hatte das erwähnt), aber wieviel jährlich d. Kursus ist, muß noch gefragt werden. Ob die Professoren auch wirklich ihre Zustimmung geben, ist fraglich. Das Licht verlöscht, morgen früh schreibe ich weiter. Gute Nacht! Liebling!

Lieb, heute komme ich gar nicht zum Schreiben, möchte Dir vieles schreiben, was liebes sagen. Du hast ein Freibillet zum Jonathan, könntest es ja morgen ausnutzen. Ich hätte am wenigsten was dagegen. Leb wohl Lieb, aber wirklich wohl. Schreibe nur, ich brauche es, Lieb, leb wohl.

Mīlulīt, mīļais, cik mierīgi Tu tagad dusi; esmu paveicis rītdienai pašu nepieciešamāko, iet drausmīgi lēnām un bez jebkāda pacēluma. Pulkstenis ir 4, tagad es atkal varu domāt par Tevi, tikai darbā es spēju aizdzīt nemitīgās domas par Tevi, un varbūt arī tādēļ darbs nekust ne no vietas. Esmu ļoti noguris, bet vēl joprojām nevaru atgūties. Tev jābūt tagad ļoti mīļai, es esmu kā slims bērns un vairs nesaprotu pats sevi. Starp citu, esmu saņēmis atbildi no Vīnes. Domājams, varētu iestāties tūliņ (esmu jau to pieminējis), bet, cik gadus ilgs kurss, tas vēl jāpajautā. Vai profesori patiešām arī dos savu piekrišanu, tas vēl ir jautājums.¹ Sāk dzist gaismā, rīt agri rakstīšu tālāk. Ar labu nakti, mīlulīt!

Mīļā, šodien es nepavisam netieku pie rakstīšanas, vēlētos rakstīt daudz, pateikt kaut ko mīļu. Tev ir brīvbiļete uz Jonatānu, Tu varētu to rītdien izmantot. Man te vismazāk būtu ko iebilst. Dzīvo sveika, mīļā, patiešām sveika. Tikai raksti, jo man tas nepieciešams, mīļā, dzīvo sveika.

Vēstule vācu valodā (59071). Tulkojuma pirmpublicējums RKR, 19, 204.-205.lpp. (ar datējumu „1895. gadā, ap 24. septembri (6. oktobri)”.

¹ Domājams, ka runa ir par Aspazijas eventuālu izglītības turpināšanu ārzemēs. Kā liecina ieraksts hronikā, 1895. gada rudenī Aspazija devusies uz Šveici, Cīrihi, lai studētu medicīnu, tomēr drīz atgriezusies Latvijā. (Skat.: AKR, 6, 475.lpp.) Atmiņās (RuA, 94.-95.lpp.) par šo braucienu teikts: „Rainis tomēr ņēmās mani pierunāt braukt uz Cīrihi studēt medicīnu, tāpat kā viņa māsa. Studiju naudu viņš man cerēja nopelnīt.

Es arī ātri atkārtāju latīņu un grieķu valodu, kuras jau biju mācījusies senāk pie kāda filologa, Kārļa Jansona, un tāpat arī augstāko matemātiku, un ar nedaudz naudas devos uz ārzemēm.

Medicīna gan man nemaz nebija prātam, un Rainis tikai ar lielu pierunāšanu mani pie tās piedabāja.

Nonākusi Cīrihē, es saņēmu mazu istabiņu un devos uz to dzīvokli Neļķu ielā, kur agrāk Rainis bija uzturējies un kur mēdza sanākt daudzi studenti kā īstā konventa kortelī, un kur atradās arī daudzi krievu soc.-revolucionāri. Es gribēju dabūt zināt, kas man pie iestāšanās eksāmena jāzina, un vispār Cīrihes apstākļus.

Sarunas bija tādas, kas mani ne tikvien atbaidīja, bet sabiedēja. Par partijas lietām viņi runāja ar mani tā, it kā es būtu ar tām ļoti pazīstama, bet, galvenais, kad izjautāju par medicīnu, tie tik ciniski izteicās par vivisekciju, ka man visa sirds nodrebēja un asaras lija pa acīm. Es līdz šai dienai esmu liela kustoņu mīlotāja un vivisekcijas asākā pretiniece.

Diemžēl pie mums Latvijā vēl tagad to nepazīst, kas ir kustoņu aizsardzība, kā citās zemēs. Sevišķi daudz te cieš zirdziņi un kaķi, kuriem dzīvīem tiek pa tūkstošiem āda novilkta.

Es to nespēju klausīties un izturēt un pa galvu pa kaklu metos bēgt no Cīrihes un medicīnas, jo anatomiju es pavisam nebiju spējīga studēt.

Paķēru savu pauniņu un atstāju dzīvokli, kaut gan tas jau bija samaksāts, un atbraucu atpakaļ uz Jelgavu.

Rainim par to nācās daudz ciest, jo viņu apsmēja, ka es esot metusi plinti krūmos.

Bet neko darīt!”

Rainis Rīgā 1895. vai Jelgavā 1896. gadā, ne vēlāk par novembra sākumu

Mans saulainais zelta mīlulīt!

Nupat man mirdz pretī Tavas acis, un, jo vairāk es viņas skūpstu, jo vairāk viņas mirdz. Man šķiet, viņās ir asaras. Un, ko Tavi vārdi nepaspēja, Tavi skaidrākie jēdzieni, tas man atklājās kā pārvaroša parādība. Es ticu, ka es zinu – tas ir par daudz, tas mani pārvar.

Es esmu tik savāds, ka es spītēju, dusmojos un prasu, un, kad man tas tiek, tad es jūtos tik niecīgs un apkaunots. Tava pēdējā atnākšana mani pilnīgi satrieca. Tik mīļa, tik daiļa, tik laba Tu nekad vēl neesi bijusi – es tagad redzēju Tavu mīlu.

Man bij, it kā dievs dusmās par neticīgo būtu uzreiz atrāvis priekškaru no savas godības. Un neizmērojamais spožums šaubīgo gribētu iznīcināt. Mīlulīt, mans augstākais, mana godība. Kā lai es Tev atdaru, ar ko lai izpērku nevis to, kas es biju, bet kāds es pret Tevi biju. Kaut es varētu visu to ņemt atpakaļ līdz mūsu iepazīšanās pirmajai dienai. Saplosīt es sevi varētu, es varētu tūlīt mirt. Bieži man ir šīs domas bijušas. Bet es neko neesmu darījis, neko neesmu radījis, kas Tev prieku atnestu. Un tādēļ es savu uzdevumu sajūtu kā divkāršu. Priekš Tevis un Tevis dēļ priekš visiem cilvēkiem. Pacieties ar mani, mana dvēselīte. Viss jau nāks. Bet mans darbs ir ilgstošs, un man vajadzīgs daudz spēka, un es domāju par Tevi. Es gribēju algu bez pūlēm. Es gribēju pie Tevis būt un Tevi skūpstīt un skūpstīt kā nepiepildāms bakhants¹, – tas bija noziegums. Vai tad acumirklis pie Tevis nav tik daudz vērts, ka tas veseliem gadiem varētu gaismu un siltumu dot?

Bet kā gaviles manī skan, ka mēs drīz būsīm kopā. Un Tevi varēšu skūpstīt priekš visiem gadiem, kas vēl nāks. Es jau jūtu – Tu sēdi man blakus un neļauj rakstīt, es dzirdu Tevi tik skaidri, Tavai balsij ir tik skaista skaņa, es nometu spalvu un guļu pie Tavām krūtīm. Ak, kaut jel svētdiena jau būtu klāt. Mana mīļā! Mana mīļā! Nupat, kad Tu šos vārdus lasi, manas rokas ir ap Tavu kaklu un es skūpstu Tevi līdz neprātam. Pa starpām rit arī asaras.

Mīlulīt, paņem zīmuli un uzraksti kaut vārdiņu. Es būšu tik laimīgs, un Tu to jutīsi.

Tavs, Tavs

Vēstule. Oriģināls nav atrasts. Pirmpublicējums D, 1930, 11. nr., 1322.lpp. (bez datējuma). Publicēta arī RuA, 105.-107.lpp. (bez datējuma); RKR, 19, 207.-208.lpp. (ar norādi „Rīgā 1895. vai Jelgavā 1896. gadā, ne vēlāk par novembra sākumu”).

¹ Bakhants – no vārda „Bakhs”, kas romiešu mitoloģijā (grieķiem – Dionīss) ir auglības un vīna dievs, viņam veltītajiem ritiem, bakhanālijām bija orgiju raksturs. Bakhants – tas, kurš piedalās orgijās, baudot vīnu un miesisku mīlestību.

Rainis Jelgavā 1896. gadā, ne vēlāk par novembra sākumu

Tu, mana saldā meitenīt, mans saulainais mīlulīt, ir taču taisnība, ka mēs vienmēr atdzimstam un ka mēs aizvien vairāk spējam attīstīties uz augšu. Tas jau ir, ko es vienmēr esmu meklējis – pilnīgi dzīvot. Un kaut arī mēs nonāktu pie vistālākās robežas.

Tu, mana saldā, man teici pusbēdīgi, puspārmetoši: vai tad neesot skaisti tā, kā tagad esot. Jā, tas ir skaisti. Brīnumskaisti. Bet laid man Tevi vēl vairāk sasniegt, Tevi vairāk saprast un vairāk cienīt. Ļauj man Tev atdarīt, Tev prieku sagādāt. Ar to es pats celtos. Vajag tikai viena pamata: ka Tu mani mīli. Tas visu pārspēj. Tam ir pat fizisks spēks, kas pārvar manu slimību. Es nupat dabūju Tavu vēstulīti un jau peldu svētlaimībā, kas no tās izplūst, ka Tu, mans saldaiss mīlulīt, no manis nebīsties. Nāks laiks, kad mums vairs nebūs jābīstas ne no kādiem partejiskiem pienākumiem. Kad mēs visu zināsim, visu sapratīsim un viss mums atvērsies mīlā, it kā priekš sava paša tēva. Ne vairs naidā, bailēs, lepnumā. Es Tevi agrāk nesapratu, tādēļ arī nevarēju ne Tev, ne sev ticēt. Zināšana absorbē ticību. Mans lielākais prieks nu ir, ka es Tevi esmu piedabūjis atvērties kā puķi. Tas tagad manī mājō, visas manas smadzeņu šūniņas, visa miesa un asinis mani velk pie Tevis uz vēl dziļāku iegremdēšanos Tevī. Un nu Tu, saldā meitiņ, arī sapratīsi, ka lielāku prieku man nespēsi dot, kā palīdzēt saprast visu Tavu būtī. Tēlo sava rakstura īpašības, Tavas īpatnības, Tavas kustības un ko tās nozīmē, un kad Tu tās lieto. Tavu runas veidu, kur un kad Tu lieto. Kā piemēru no sevis es Tev atzīstu, es runāju gausi un stostoties, kad esmu piekūsis. Lietoju dzēlīgu sarkasmu, ja man kaut kas ļoti sāp. Izliekos vienaldzīgs, ja mani kaut kas stipri ievaino. Tie gan maz izdevīgi piemēri, bet acumirkļī nekas neiekrīt prātā.

Vēstule. Oriģināls nav atrasts. Pirmpublicējums D, 1931, 1. nr., 73.-74.lpp. (ar datējumu „1896. g.”). Publicēta arī RuA, 119.-120.lpp. (ar datējumu „1896. g.”); RKR, 19, 206.-207.lpp. (ar datējumu „1896. gadā, ne vēlāk par novembra sākumu”).

Rainis Rīgā vai Jelgavā 1894. gada maija otrajā pusē – 1896. gada novembra sākumā

Liebling, sei gut, ich konnte nicht, alle Austreetes, Bundzes und Wesman, sind gekommen und ich kann sie nicht fortweisen. Du versprahst doch selbst die Mädchen erst morgen zu bringen und nun sind sie heute gekommen. Liebling, sei gut, ich habe es jetzt grade so nötig; meine Gäste haben mir so böse Laune gemacht und wir sind so steif und langweilig un ich so traurig. Die Lieb schreibst so böse Worts, mache nicht Dich und mich noch kränker als wir es schon sind. Sei gut Lieb, sei gut, Liebling, sei gut und komm Morgen. Ich komme, wenn Du willst, morgen früh angesprungen. Sei lieb Liebling.

Mīlulīt, esi laba, es nevarēju, atnāca visas austrietes,¹ Bundze² un Vesmanis³, un es nevaru viņas aizraidīt. Tu taču pati apsoliīji atvest meitenes tikai rīt, un nu viņas ir atnākušas šodien. Mīlulīt, esi laba, man tas tieši tagad tik ļoti vajadzīgs; mani ciemiņi man ļoti samaitāja garastāvokli. Viņas tik sīvas un garlaicīgas, un es tik bēdīgs. Tu, mīļā, raksti tik niknus vārdus, nepadari sevi un mani vēl slimākus, nekā mēs jau esam. Esi laba, mīļā, esi laba, mīlulīt, esi laba un atnāc rītdien. Es aizskriešu aulēkšiem, ja Tu gribi, rīt no rīta. Esi mīļa, mīlulīt.

Vēstule vācu valodā (59067). Tulkojuma pirmpublicējums RKR, 19, 208.-209.lpp. (ar norādi „Rīgā vai Jelgavā 1894. gada maija otrajā pusē – 1896. gada novembra sākumā”). Šai un vairākām turpmākajām Raiņa vēstulēm iezīmētas tikai uzrakstīšanas laika galējās robežas – no abu dzejnieku draudzības sākuma 1894. gada maija otrajā pusē līdz viņu aizbraukšanai uz Berlīni 1896. gada novembra sākumā.

¹ Jelgavas jaunstrāvnieciskā skolnieču pulciņa „Austra” dalībnieces, no kurām liela daļa vēlāk kļuva par sociāldemokrātēm. Pulciņu izveidoja Klāra Veilande (prec. Kalniņa), Anastasija Čikste, Late Veibele, Klāra Hibšmane u.c. (Sīkāk skat.: Kalniņa K. Liesmainie gadi, 1965, 25.-43.lpp.; Birkerts A. Daiļdarbi un atmiņas, 1958, 347.-348.lpp.)

² Domājams, Dāvids Bundža.

³ Domājams, Fridrihs Vesmanis.

Rainis Rīgā vai Jelgavā 1894. gada maija otrajā pusē – 1896. gada novembra sākumā

*Mein herziges Liebling, ich kann heute nicht kommen. Ich fühle es, Du wirst wieder munter.
Morgen werde ich Dich wieder küssen und dann wollen wir ganz gesund sein.*

Leb wohl, mein goldig Kind.

Manu mīļo mīlulīt, es nevaru šodien atnākt. Es jūtu, Tu kļūsti atkal moža. Rītdien es Tevi skūpstīšu, un tad mēs būsīm pavisam veseli.

Dzīvo vesels, mans zelta bērns.

Vēstule vācu valodā (59082). Tulkojuma pirmpublicējums RKR, 19, 209.lpp. (ar norādi „Rīgā vai Jelgavā 1894. gada maija otrajā pusē – 1896. gada novembra sākumā”).

Rainis Rīgā vai Jelgavā 1894. gada maija otrajā pusē – 1896. gada novembra sākumā

Liebling, sei ruhig, ich habe ihn wieder den weißen Schnee, armes, gutes Liebling wie Du dich geänstigt hast. Ich bringe ihn wieder meinem Lieb, das hat ihn nöthig und erwirbt ihn täglich mehr und wird immer strahlender und schöner. Die Erscheinungen wechseln und jetzt sehe ich im Schnee und Licht den irdischen Madonnakopf und er ist voll Liebe und Stolz. Ich beobachte mit immer wachsender Lust, wie der Stolz eines Menschen mühsam sich emporkämpft aus der Welt, in der man aus lauter Gier nach Wohlleben und Eitelkeit sich selbst stückweise verkauft und um Leben zu gewinnen – das Leben wegwirft, das bessere Leben. Sei ruhig, mein weißes Lieb, sei stark und hart, wir brechen durch. Weit hinter uns bleibt das kleine lockende Leben, wo doch die Liebe so kurz und so arm und ohnmächtig ist. Eine große, weiße Liebe und ein ganzes Leben. Leb wohl, weißes Lieb!

Mīlulīt, esi mierīga, man tas ir atkal – šis baltais sniegs. Nabaga labo mīlulīt, kā gan Tu esi nobaiļojusies. Es to atkal nesu savai mīļajai, viņai tas ir vajadzīgs, un viņa to sakrāj ar katru dienu jo vairāk un kļūst arvien starojošāka un skaistāka. Parādības mainās, un tagad sniegā un gaismā es redzu pasaulīgo Madonnas¹ galvu, un tā ir pilna mīlas un lepnuma. Ar vienmēr pieaugošu prieku es vēroju, kā cilvēka lepnums ar pūlēm cīnās laukā no tās pasaules, kur aiz tīras kāres pēc pārtikušas dzīves un ārišķības pats sevi pa gabaliņam pārdod un, lai iegūtu dzīvi, dzīvi aizmet – aizmet labāko dzīvi. Esi mierīga, mana baltā mīļā, esi stipra un izturīga, mēs izlauzīsimies. Tālu aiz mums paliks sīkā, vilinošā dzīve, kur taču mīla ir tik īsa un tik nabadzīga, un nevarīga. Lielu, tīru mīlu un īstu dzīvi. Dzīvo vesela, baltā mīļā!

Vēstule vācu valodā (15612). Tulkojuma pirmpublicējums RKR, 19, 209.lpp. (ar norādi „Rīgā vai Jelgavā 1894. gada maija otrajā pusē – 1896. gada novembra sākumā”).

¹ Madonna (itāliešu val. „mana kundze”, vēlāk arī Dievmāte) – jaunava Marija; Jaunajā Derībā Jēzus Kristus māte, kas par to kļuvusi sakarā ar dievišķu iejaukšanos; Jāzepa sieva. Romas Katoļu baznīca sludina, ka Marija pati dzimusi nevainīgas ieņemšanas rezultātā un vēlāk ar miesu un dvēseli uzņemta debesīs, un viņu godina kā starpnieci starp Dievu un cilvēkiem.

Rainis Rīgā vai Jelgavā 1894. gada maija otrajā pusē – 1896. gada novembra sākumā

Du mein flammendes Lieb, mein armes, armes Lieb, ich kann dir nicht einmal einen guten, hellen Brief schreiben und du sitzt und vergehest dich. Es war ja auch meine Beschäftigung die Zeit über. Ich fühle mich so elend und sollte mich doch erholen; es scheint aber wirklich nicht mehr bergauf gehen zu wollen, ich muß Gewaltmittel gebrauchen, auch ziehen lassen. Aus dem Talismane duftest du roth heraus und Feuer lese ich aus dem schwarzen Buchstaben. Aber ich brauche viel, sehr viel. Einen ganzen heißen Golfstrom und es verlohnt wol dessen nicht. Ruhe möchte ich vor allem und einen festen Punkt, aber bei den schlechten Zeiten ist Ruhe theuere Waare. Ich komme mir ein wenig ausgeschöpft vor wie eine alte Schwefel-Heilquelle in Kemmern. Paß auf, ich gehe noch einmal zum Jehowa, das Arme hat zu helfen: Ak kungs; ak kungs, Izraeļa jātnieki un rāti! Lieber wäre es mir, wenn du die Rolle des Jehowa übernähmest, Du hast ja auch Arme, und so weiche und volle Arme und hast sie ja mir um den Hals gelegt. Sie helfen auch, die warmen Arme um den Hals und lauter weißglühendes Feuer strömt aus der weißen Brust. Küsse mich, küsse mich, küsse mich noch, daß ich dich wieder emporheben könnte und herumwirbeln. Ach, wenn ich schlagen könnte, ich habe so lange nicht geschlagen. Ich hatte einst in solchen Stunden einen Trieb – auf vier Beinen wollte ich gehen und beißen, bis ich Blut sähe, ganz wahres u. wirkliches Blut und die Eingeweide wollte ich umdrehen und ein ganz wahres und wirkliches Herz finden. Meine Zähne sind stumpf geworden. Meine ganze Phylosophie wird mir zu Wasser. Sie war für einen gesunden und frohen Menschen gut genug. Küsse mich und das soll ganze meine junge Phylosophie sein. Du mein Lieb, mein unendliches Lieb. Mein armes Lieb. Du mußt all diese kühnen und dummen Redensarten mit anhören und kannst nicht einmal darüber lachen, du liebst mich ja. Du mußt das alles auch nicht hoch aufnehmen, du weißt ja nach Mitternacht schreibt man so etwas verworrenes. Ich sollte es freilich besser nicht abschicken, aber warum dir nicht auch mal zeigen, wie konfus und dumm ich sein kann. Wir wollen ja Wahrheit und die kann vielleicht helfen, wenn wir sie wirklich ernst nehmen. Ich glaube Wahrheit ist das einzige Mittel u. sie wird helfen. Es giebt doch noch einen Weg vorwärts. Du liebst mich, goldiges Liebling, und dann kannst du helfen; ich brauche aber viel Liebe. Es giebt auch noch einen letzten Weg, aber das ist nicht das, den du meinst, er ist besser. Ich aber will noch ruhen auf deinem Herzen und süßes Leben saugen u. wenn ich aufspringe, dann nehme ich dein Herzblut mit, mein Lieb. Liebst du mich auch so, mein Lieb? Küsse mich, Lieb. Ich küsse dich u. hebe dich auf in meinen Armen und küsse dich. Schönes Lieb, du leuchtest mir wieder, ich habe dir dunkle [nesalasāms] geschrieben, aber Du mein Liebling mußttest es auch auskosten. Ich küsse dich stark, daß die Lippchen dir schmerzen und roth soll das Mal auf der Brust sein von meinen Zähnen. Du sollst schreiben, gleich, und ich will die Hand auf den Brief legen u. du sollst fühlen, daß ich dich berühre; ich will auf dich meine Hand legen, immer neu. Ich küsse dich u. du sollst nicht aufschreien, daß ich dich umarme, geht dir das Athem aus, ich will ihn auffangen u. bei mir soll er gut aufgehoben sein, schönes Lieb, meine Seele, leb wohl.

Tu, mana liesmainā mīļotā, mana nabaga, nabaga mīļotā, es neesmu spējis Tev pat ne reizi labu, gaišu vēstuli uzrakstīt, un Tu sēdi un novārgsti. Tā jau ir bijusi arī mana nodarbošanās visu šo laiku. Es jūtos tik nožēlojami, un man taču vajadzētu atpūsties; bet šķiet, itin nekas vairs negrib

iet kalnup, man jāpiespiež sevi, kā vilkšus jāvelk. No talismana Tu staro tik sārta, un uguns liesmo pretī no melnajiem burtiem. Bet man vajag daudz, ļoti daudz. Vesela karsta Golfa straume, un tomēr tas nav pats nepieciešamākais. Par visu vairāk es vēlētos mieru un stingru pamatu, bet šajos grūtajos laikos miers ir dārga manta. Man liekas, esmu izsmelts tukšs kā vecs Ķemeru dziednieciskā sērūdens avots. Klausies uzmanīgi, es vēlreiz vērsīšos pie Jehovas, tam ir roka, kas var palīdzēt: Ak kungs; ak kungs, Izraēļa jātnieki un rati!¹ Bet būtu daudz labāk, ja Tu pati uzņemtos Jehovas lomu. Tev taču arī ir rokas, tik maigas un varošas rokas, un Tu jau esi tās aplikusi man ap kaklu. Tās palīdz arī, šīs siltās rokas ap kaklu, un spoži kvēloša uguns plūst no baltajām krūtīm. Skūpsti mani, skūpsti mani, skūpsti mani vēl, lai es Tevi atkal varētu pacelt un sagriezt virpulī. Ak, kaut es varētu sist, tik ilgi neesmu sitis. Šādās stundās man reizēm uznāk tikai viena dziņa: uz visām četrām man gribētos staigāt un kost, līdz es ieraugu asinis, īstas asinis, un es gribētu izvandīt visas iekšas, lai atrastu kādu īstu un patiesu sirdi. Mani zobi ir notruluši. Visa mana filozofija pārvēršas par ūdeni, veselam un priecīgam cilvēkam tā bija laba diezgan. Skūpsti mani, un tam nu jāklūst par visu manu jauno filozofiju. Tu mana mīļā, mana bezgala mīļā. Mana nabaga mīļā. Tev nākas klausīties manī, un Tu par to pat nedrīkti pasmieties, Tu taču mīli mani. Un Tev arī nevajag to uzņemt pārāk nopietni, Tu taču zini, ka nakts vidū neraksta neko sakarīgu. Man labāk nevajadzēja šo vēstuli sūtīt, bet kāpēc Tev arī vienreiz neparādīt, cik apjucis un muļķis es varu būt. Mēs taču gribējām patiesību, un tā varbūt spēj palīdzēt, ja vien mēs to ņemam nopietni. Es ticu, ka patiesība ir vienīgais līdzeklis un ka tā palīdzēs. Ir taču vēl ceļš uz priekšu. Tu mīli mani, zelta mīlulīt, un tā tad vari palīdzēt; bet mīlas man vajag daudz. Ir arī vēl pēdējais ceļš, bet tas nav tas, kuru Tu domā, šis ir labāks. Bet es vēl vēlos dusēt uz Tavas sirds un sūkt saldo dzīvību, un, kad es trūkšos kājās, tad paņemšu līdzī Tavas sirdsasinis, mana mīļā. Vai arī Tu mani tā mīli, mana mīļā? Skūpsti mani, mīļā. Es skūpstu Tevi un paņemu savās rokās, un skūpstu Tevi. Mana skaistā mīļā, Tu atkal man mirdzi, bet es esmu rakstījis tik drūmi, un arī to Tev vajadzēja izbaudīt. Es skūpstu Tevi tik stipri, lai Tev sūrstētu lūpas, un uz Tavām krūtīm vajag palikt sarkanai zīmei no maniem zobiem. Tev jāraksta tūliņ: un es uzlikšu uz vēstules roku, un Tev jāsaņū, ka es Tev pieskaros, es gribu Tev uzlikt savas rokas atkal un atkal. Es skūpstu Tevi, un Tev nevajag iekliegties, kad Tevi apskauju, – ja Tev pazūd elpa, es to uztveršu sevī, un manī tā saglabāsies labi. Mana skaistā mīļā, mana dvēsele, dzīvo vesela.

Vēstule vācu valodā (59066). Tulkojuma pirmpublicējums RKR, 19, 210.-211.lpp. (ar norādi „Rīgā vai Jelgavā 1894. gada maija otrajā pusē – 1896. gada novembra sākumā”).

¹ Šis teikums rakstīts latviski.

Rainis Rīgā vai Jelgavā 1894. gada maija otrajā pusē – 1896. gada novembra sākumā

Du unendliches Lieb, wie wunderbar schön ist es doch! Seeliges, wonniges Liebling du bist so schön und gut und ich war so garstig und konnte nicht die Sonnenlaune finden, um Dir, Lieb, zu schreiben.

Ich wollte meine weiße Blume nur nicht betrüben, Du bist ja so zart und der leichteste Hauch berührt Dich schmerzlich, aber es soll kein Schatten fallen auf mein ewiges strahlendes Licht. Du rothe, verzehrende Glut, ich will mich an Dir stärken und ich will Dich anfachen, daß Du weiß glühst und endlos Wärme und Licht schenkest und Leben weckst. Ich will dich umarmen und Dein Blut saugen aus weißer Brust. Meine Seele ruft Dich, sie lechzt nach Dir, komm, ich brauche Dich. Aber es fällt doch ein Schatten auf mein unendliches Licht, ich weiß es, komme nicht, mein Lieb. Leb wohl unendliches Liebling, leb wohl.

Tu bezgala mīļā, cik tas tomēr ir brīnum jauki! Svētlaimīgo dvēseles mīlulīt, Tu esi tik skaista un laba, bet es biju tik nejauks un nespēju rast sev mirkli saulaina noskaņojuma, lai Tev, mīļā, aizrakstītu. Es negribēju apbēdināt savu balto puķi – Tu taču esi tik trausla, un pat vieglākā vēsma Tevi sāpīgi aizskar, un lai nekrīt ne mazākā ēna uz manu mūžīgi starojošo gaismu. Tu sarkanā rijīgā kvēle, es gribu Tevī ņemt spēku, gribu Tevi no jauna iekvēlināt baltā liesmā, lai Tu dāvātu bezgala siltumu un gaismu un modinātu dzīvību. Es gribu Tevi skaut un sūkt asinis no Tavām baltajām krūtīm. Mana dvēsele sauc pēc Tevis, tā Tevis alkst, nāc, Tu esi man vajadzīga. Bet ēna jau krīt uz manu bezgalīgo gaismu, es zinu to, nenāc, mana mīļā. Dzīvo sveika, mana bezgala mīļotā, dzīvo sveika.

Vēstule vācu valodā (59068). Tulkojuma pirmpublicējums RKR, 19, 211.lpp. (ar norādi „Rīgā vai Jelgavā 1894. gada maija otrajā pusē – 1896. gada novembra sākumā”).

Rainis Rīgā vai Jelgavā 1894. gada maija otrajā pusē – 1896. gada novembra sākumā

*Liebling, ich bin nun bald an Ort und Stelle, richte nur recht gemütlich gar für morgen
Abend, wenn ich dich heute sehen könnte, es wäre sehr schön, weiß aber noch nicht obs gehen wird.
Sonst bleib mein lieber Liebling bis morgen.*

Mīlulīt, es drīz vien būšu vietā, iekārtojies labi ērti rītvakaram; ja es varētu Tevi redzēt šodien, būtu ļoti jauki, bet vēl nezinu, vai tas izdosies. Tad nu paliec, mīļais mīlulīt, līdz rītdienai.

Vēstule vācu valodā (59069). Tulkojuma pirmpublicējums RKR, 19, 212.lpp. (ar norādi „Rīgā vai Jelgavā 1894. gada maija otrajā pusē – 1896. gada novembra sākumā”).

Rainis Rīgā vai Jelgavā 1894. gada maija otrajā pusē – 1896. gada novembra sākumā

Himeliņ, mein Lieb, ich biege dein Köpfchen zurück und küsse Dich, und küsse Dich mein schönes Lieb. Mein schönes Lieb, ich sehe dich so noch immer, mein helles, rosiges Licht, es strömt von Dir aus und erhellt und erwärmt mich. Ich lebe in diesem Licht u. dieser Wärme und für eine Ewigkeit ist es genug, wie die Sonne der Erde. Der letzte Augenblick kommt immer näher, mit dem Verstande weiß ich es, aber ich fühle es noch nicht. Es ist so warm und die Entfernung kann mir nichts anthun, ich brauche nicht einmal die Hand auszustrecken, um dich zu berühren, Du ruhst hier in meiner Hand, ich spreche zu Dir und Du antwortest mir Liebesworte und wirst immer schöner und größer und lieber und erfüllst die Welt und den Himmel und ich habe keinen Raum mehr, außer in Dir und Du in mir. Wie das kocht und glüht und steigt und hoch schwirrt höher immer höher und immer voller, bis die Unendlichkeit zum Zerspringen voll ist. Und der große Krach ist nicht Tod und Ende, sondern der Anfang des wahren, neuen Lebens im Glauben und Wissen, wie dieses ein Leben des Zweifels war Glaube, Wissen – ich kann es nicht aussprechen, ich kann es kaum ahnen, wie unendlich schön es werden muß – vergehen vor eigener Kraft, verschmachten von Ueberschuß, einen Ton anschlagen so tief, daß menschliches Ohr ihn nicht zu vernehmen vermag, selbst Gott u.d. Welt sein und selbst sich vernichten. Dich glaube ich und die Unendlichkeit.

Reiche mir die Hand, Du fühlst jetzt meinen Druck.

Morgen – ein Morgen

Debestiņ, mana mīļā, es liecu atpakaļ Tavu galviņu un skūpstu Tevi, un skūpstu Tevi, mana skaistā mīļā. Mana skaistā mīļā, es vēl joprojām redzu Tevi, mana gaiši rožainā gaisma, tā izstāro no Tevis, padara mani gaišu un silda mani. Es dzīvoju šajā gaismā un siltumā, un mūžībai tās ir gana, kā zemei saules. Arvien tuvāk nāk pēdējais acumirklis, ar prātu es to aptveru, bet izjust vēl neizjūtu. Ir tik silti, un attālums man neko nespēj padarīt. Lai Tev pieskartos, man nav pat jāpastiepj roka. Tu dusi manās rokās, es runājos ar Tevi, un Tu man atbildi tikai mīlas vārdiem un kļūsti arvien skaistāka, lielāka un mīļāka, un piepildi zemi un debesis, un man vairs nav citas telpas kā vienīgi Tevī un Tev – manī. Kā gan tas mutuļo un liesmo, un kāpj, un ceļas arvien augstāk un augstāk, līdz bezgalība ir tik pārpilna, ka draud pārsprāgt. Un lielais grāviens nav ne nāve, ne gals, bet gan īstās un jaunās dzīves sākums ticībā un gudrībā, kā līdzšinējā dzīve – šaubās. Ticība, gudrība – es to visu nespēju izteikt, vien tikko nojaust, cik bezgala skaisti tas būs – iet bojā sava spēka dēļ, noslāpt pārmērā, ieskandināt toni, ko cilvēka auss pat nespēj uztvert, pašam būt dievam un pasaulei un pašam sevi iznīcināt. Tevi es domāju un bezgalību. Sniedz man roku, šai brīdī Tu jūti tās spiedienu. Rīts, tāds rīts.

Vēstule vācu valodā (59070). Tulkojuma pirmpublicējums RKR, 19, 212.lpp. (ar norādi „Rīgā vai Jelgavā 1894. gada maija otrajā pusē – 1896. gada novembra sākumā”).

Rainis Rīgā vai Jelgavā 1894. gada maija otrajā pusē – 1896. gada novembra sākumā

Liebling, meine Heiterkeit, du mußt froh sein heute und ich muß es wissen, dann wird Deine Heiterkeit mich auch anstecken. Ich habe es herzlich nöthig, angekrankt wie ich bin – körperlich und selisch. Hübsch mußt Du auch sein und sollst auch Dir selbst gefallen: das Kleidchen mußt Du unbedingt kaufen; ich hätte Dir auch früher geschickt, wenn ich nicht hätte wechseln müssen (übrigens Busch war auch da) Ich wollte Dir gestern keinen Schmerz bereiten; ich hätte Dir nicht gefallen, darum kam ich nicht (bis zur Thür war ich ja wol gekommen, hatte aber Angst hineinzugehen); es ist besser, daß Du dich gestern über meine Wortbrüchigkeit geärgert hast, als daß Du über mich selbst traurig gewesen wärest. – Ich habe jetzt Dein Tagebuch gelesen. Ich weiß, ich habe die Kraft der Güte, die dem innersten Menschen bricht; sie ist noch nicht genug geweckt und ausgebildet, ich habe sie erworben und verstehe sie nicht zu gebrauchen; aber eins weiß ich, man wird sie mir nicht entreißen und noch eins weiß ich, ich werde sie ganz haben. Du kannst nur nicht warten. Liebling, goldiges, Du mußt ein Schaffendes werden, groß, groß.

Antworte Liebling, aber nur, wenn es Dich drängt. Ich [teikums nav pabeigts]

Mīlulīt, mana līksme. Tev jābūt priecīgai šodien, un man tas ir jāzina, tad Tava līksme pārņems arī mani. Man, sagurušam miesīgi un garīgi, tas ir ļoti vajadzīgs. Skaistai Tev jābūt, lai Tu patiktu arī pati sev: Tev katrā ziņā jānopērk kleitiņa. Es būtu Tev arī agrāk aizsūtījis, ja man nebūtu vajadzējis mainīt (starp citu, arī Bušs tur bija). Es negribēju Tev vakar sagādāt sāpes, – es Tev nebūtu paticis, tādēļ arī neaizgāju (līdz durvīm jau biju aizgājis, bet bija bail iet iekšā). Tomēr labāk, ka Tu vakar ļaunojies par manu vārda laušanu, nekā būtu bēdīga par mani pašu.

Izlasīju Tavu dienasgrāmatu. Es zinu, ka man piemīt labsirdības spēks, kas mājō cilvēka sirds dziļumos; tas gan vēl nav īsti pamodināts un izveidots, esmu to ieguvis, bet vēl neprotu izlietot; bet vienu gan es zinu, ka man to nevarēs atņemt, un vēl es zinu, ka tas man piederēs visā pilnībā. Tu tikai nespēsi tik ilgi gaidīt. Zeltmīlulīt, Tev jābūt radošai, lielai, lielai.

Atbildi, mīlulīt, bet tikai tad, ja Tu jūti tam nepieciešamību. Es [teikums nav pabeigts]

Vēstule vācu valodā (59072a). Tulkojuma pirmpublicējums RKR, 19, 213.lpp. (ar norādi „Rīgā vai Jelgavā 1894. gada maija otrajā pusē – 1896. gada novembra sākumā”).

Rainis Rīgā vai Jelgavā 1894. gada maija otrajā pusē – 1896. gada novembra sākumā

Du, mein liebheiliges Lieblingchen, mein lebendiges Leben, wirst Du mich heute leben lassen, soll ich Dich heute sehen? Ich möchte nicht noch mehr solcher Tage haben, wo man tot ist ohne Ruhe, wo alle Nerven sich hinausrecken über den Rand. Diese Ungewissheit, und Dichnichtsehen. Ich kann Dir, süßes Bräutchen, nichts über mich schreiben. In dieser wirren, unsäglicher Spannung ist nur eins klares: ich glaube Dich Mundhauchchen, immer zu fühlen u. also lebe ich noch; oder lebe ich doch nicht mehr, denn bei lebendigen Leibe liebt man nicht so unermässlich. Ich sehe in meine Liebe oder in mich hinein u. es erschreckt mich fast diese Tiefe u. Fülle. Ich war ja gar nicht so reich u jetzt ist Alles im Übermass, Geist, Gefühl. Öfters scheint mir, dass es gut ist, dass Alles begraben wird, aber dann zerrt es mich schmerzhaft wieder hinaus Liebling, Seeliņ, mein süßes Bräutchen zu Dir. Ich möchte noch leben, Dir danken, die Freude machen süß Kuss.

Tu, manu mīļsvēto mīļmīlulīt, mana dzīvā dzīvība, vai Tu man šodien ļausi dzīvot, vai es Tevi šodien redzēšu? Negribētu vairs tādu dienu, kad jutos kā miris, bez miera, kur visi nervi pārmērīgi saspīlēti. Šī neziņa un Tevis neredzēšana! Nevaru Tev, saldo līgaviņ, nekā rakstīt par sevi. Šajā sajukušajā, neizsakāmajā sasprindzinājumā skaidrāks ir tikai viens: man liekas, mutes dvesmiņ, ka es Tevi pastāvīgi jūtu, tātad es vēl dzīvoju, jeb vai es tomēr vairs nedzīvoju, jo dzīvam nav iespējams tik bezgalīgi mīlēt. Es ieskatos savā mīlā vai sevī, un mani gandrīz vai baida šis dziļums un pārpilnība. Es jau nemaz nebiju tik bagāts, un tagad viss ir pārpilnībā, gars un jūtas. Bieži man liekas, ka ir labi, ka viss tiks aprakts, bet tad mani kaut kas rauj atkal sāpīgi ārā, mīlulīt, dvēselīt, manu saldo līgaviņ, pie Tevis. Es gribētu vēl dzīvot, pateikties Tev, darīt Tev prieku, salds skūpstis.

Vēstule vācu valodā (59065). Tulkojuma pirmpublicējums RKR, 19, 213.-214.lpp. (ar norādi „Rīgā vai Jelgavā 1894. gada maija otrajā pusē – 1896. gada novembra sākumā”).

Rainis Rīgā vai Jelgavā 1894. gada maija otrajā pusē – 1896. gada novembra sākumā

Mein Frühling, wie warm es heute draussen ist, und drinnen auch. Ich komme ja heute, aber das Theater wird wohl nicht sein u. da werde ich bald verduften. Frühling, mein ärmstes, krankes Lieb. Leb wohl.

Mans pavasari, cik gan silts ir šodien ārā un arī iekšā. Es jau šodien aiziešu, bet teātra laikam gan nebūs, un tā es atkal drīz vien nozudīšu. Pavasari, mana nabaga, slimā mīļā. Dzīvo sveika.

Vēstule vācu valodā (59083). Tulkojuma pirmpublicējums RKR, 19, 214.lpp. (ar norādi „Rīgā vai Jelgavā 1894. gada maija otrajā pusē – 1896. gada novembra sākumā”).

Rainis Rīgā vai Jelgavā 1894. gada maija otrajā pusē – 1896. gada novembra sākumā

[Lieb]lingchen, mein junges, süßes Weibchen, mein neues Evangelium, wie ich Dich liebe, wie ich Alles an Dir liebe, auch das Zittern für Dich. Wie ich jedes Stäubchen beneide, dass sich auf Dich setzt. Du Goldenes Liebling, wie sollte ich nicht gemerkt haben, dass Du ein Namchen immer schreibst, aber Du sollst mir nie besseres Namchen geben, Zukchennamchen. Hast Du wieder bemerkt, wie bei mir überall E. R. Uz sehen ist, u. so oft ich vorübergehe, küsse ich die Buchstaben u. bete zu Liebling. Wie diese Liebe zu Dir doch alles erfüllt, alles umfasst. Und jetzt soll es noch mehr werden.

Mīlulīt, manu jauno, saldo sieviņ, manu jauno evaņģēlij, kā es Tevi mīlu, kā es mīlu visu pie Tevis, arī drebēšanu par Tevi. Kā es apskaužu katru puteklīti, kas uz Tevis nosēžas. Zelta mīlulīt, kā lai es nebūtu pamanījis, ka Tu vienmēr raksti vienu vārdiņu, bet Tev nevajag man nekad dot labāku vārdiņu, mīlvārdiņu. Tu atkal esi pamanījusi, ka pie manis visur ir redzams E. R.,¹ un ikreiz, kad es eju garām, es skūpstu šos burtus un pielūdzu mīlulīti. Kā gan šī mīlestība uz Tevi visu piepilda, visu apstaro. Un tagad jābūt vēl vairāk [vēstulei nav turpinājuma]

Vēstule vācu valodā (18490). Tulkojuma pirmpublicējums RKR, 19, 214.lpp. (ar norādi „Rīgā vai Jelgavā 1894. gada maija otrajā pusē – 1896. gada novembra sākumā”).

¹ Aspazijas (Elzas Rozenbergas) iniciāļi.

Rainis Panevēžā 1897. gada 31. maijā (12. jūnijā)

Liebling, es ging nicht anders an, ich muß gleich hier bleiben. Der Ispravnik ist so liebenswürdig mich in eigener Person hinzuleiten; sehen können wir uns jetzt nicht, aber später werde es schon angehen. Ich soll ein eigenes Zimmer haben, eigene Kost, Bücher, welche ich will u.s.w. Liebling, packe für mich d. Faust ein, dann etwa noch d. Vaidelote, und jedenfalls die Kritik u. alle Bücher u. Anmerkungen, die dazu gehören. Die Bücher kannst Du selbst mir sie führen mit einem Fuhrmann, oder auch zu Fuß, vielleicht macht das weniger Aufsehen. Was ich sonst noch nöthig habe, darüber werde ich später schreiben. Meine eigene Kleidung behalte ich auch. Man wird Dir jetzt alles Geld übergebe, das ich bei mir hatte, ebenso mein Pelzrock, meine Uhr, u. den Schlüssel vom Schreibtisch. Du kannst Mama beruhigen, daß ich nach Riga fahren mußte, sonst kannst Du das ja auch sagen. Im Übrigen bleibst Du vorläufig hier, u. Mama auch, schicke sie noch nicht weg. Über das Dienstmädchen werden wir später sprechen. Leb wohl Liebling und sei nach Möglichkeit guter Dinge.

Mīlulīt, citādi nebija iespējams, man tūliņ jāpaliek šeit. Ispravņiks¹ ir tik laipns, pats mani pavadīs turp;² redzēties mēs tagad nevaram, bet vēlāk jau tas būšot iespējams. Man būšot pašam sava istaba, savs ēdiens, grāmatas, kādas vien gribu, utt. Mīlulīt, iesaiņo man „Faustu”, tad varbūt vēl „Vaideloti”³, katrā ziņā kritiku un visas grāmatas un piezīmes, kas uz to attiecas.⁴ Grāmatas Tu vari man atvest pati ar ormani vai arī atnest, tas varbūt pievērstu mazāk uzmanības. Kas man vēl citādi būs vajadzīgs, par to es rakstīšu vēlāk. Arī savas personīgās drēbes es varēšu paturēt. Tev tagad atdos visu naudu, kas man bija klāt, tāpat manus kažoksvārkus, manu pulksteni un rakstāmgalda atslēgu. Tu vari nomierināt mammu,⁵ ka man bija jābrauc uz Rīgu, Tu to vari arī citādi pasacīt. Starp citu, pagaidām paliec šeit, un mamma arī, nesūti vēl viņu projām. Par kalponi parunāsim vēlāk. Dzīvo vesela, mīlulīt, un esi pēc iespējas labā garastāvoklī.⁶

Vēstule vācu valodā (15627). Tulkojuma pirmpublicējums D, 1930, 10. nr., 1206.lpp. (bez datējuma). Publicēts arī RuA, 138.-139.lpp. (bez datējuma); RGGr, 1980, 99.-100.lpp. (ar datējumu „[1897. gada] 31. maijā”); RKR, 19, 227.lpp. (ar datējumu „1897. gada 31. maijā (12. jūnijā)”).

¹ Ispravņiks; aprīņa policijas priekšnieks. (No krievu val. *исправник*.)

² Norādījums, ka Rainis no policijas iecirkņa vedīs uz cietumu.

1897. gada februārī, kad Rainim bija izredzes ieņemt vienu no redaktora posteņiem Berlīnes lielākās avīzes „Lokaleneinzeiger” redakcijā, neparedzēti nācās atgriezties mājās, lai apglabātu Raiņa vecāko māsu Līzi (bēres notika Jelgavā 9. (21.) februārī – to datums tika novilcināts, gaidot no ārzemēm māsu Doru, kura tā arī neieradās). Dzejniekam vēl uzturoties Berlīnē, atļauju darboties advokatūrā viņam bija piešķīrušas divas tiesu instances – Liepājas apgabaltiesa un Panevēžas Miertiesu iecirknis. Abas iestādes savu lēmumu pieņēmušas gandrīz vienlaicīgi, tikai Liepājas apgabaltiesā novilcinājusies oficiāla paziņojuma nosūtīšana Rainim. Par tās lēmumu viņš uzzināja tikai marta vidū, personiski ierodoties Liepājā. Baidīdamies kavēšanās dēļ zaudēt jauno darba vietu, Rainis vēl pirms māsu bērēm steigšus devās uz Panevēžu nokārtot formalitātes. Jau 5. (17.) februārī, samaksājis 40 rubļu valsts nodevu, viņš saņēma apliecību par tiesībām „vest privātprāvas Panevēžas Miertiesas apgabalā”. Tajā pašā dienā Tīrgus laukumā, Abeļska nama otrajā stāvā, tika noīrēts picistabu dzīvoklis, un 1897. gada 20. martā (1. aprīlī) Rainis un Aspazija aizbrauca uz Panevēžu.

Faktiski dzejnieks jau ilgāku laiku atradās politiski aizdomīgo un slepeni novērojamo personu sarakstā. 17. (29.) maijā Kurzemes guberņas žandarmērijas priekšnieks pulkvedis Klado uzdeva savam palīgam naktī uz 20. maiju (1. jūniju)

veikt kratīšanas un arestus Liepājā, nākamajā dienā pieprasot Kauņas guberņas žandarmērijai izkratīt arī Raiņa dzīvesvietu Panevėžā. Rainis gan arestēja tikai 31. maijā (12. jūnijā), lai liktu izciest sodu t.s. Rašmeiera lietā, bet kratīšanā konfiscētos materiālus nosūtīja žandarmērijai uz Liepāju.

³ Rainis lugu jau bija pārtulkojis vācu valodā. Rakstā „Pārskats par tulkojumiem līdz ar ievadu vārdu” viņš norādījis: „Trešais posms sākās pēc aizejas no [DL] redakcijas, kad tulkošanā uzņemu citu virzienu un piegriežos tulkošanai nevis latviešu, bet vācu valodā. Tā tiek tulkota Aspazijas „Vaidelote” un sāka „Saules meita”, tiek arī prozā tulkotas „Zaudētas tiesības”. Šo pašu lugu lūkoju tulkot arī krieviski, bet darbs netop pabeigts. Tulkošana vācu valodā bij sakarā ar nodomu pāriet uz ārzemēm un ārzemju literatūru; kad no Vācijas bij jāpārnāk atpakaļ uz dzimteni, tulkošana vācu valodā netika vairs turpināta konsekventi, bet tikai šad tad atkal uzņemta (...)” (124692; RGGr, 1989, 5.lpp.) Rainis atzīmējis arī, ka tolaik, „1896.–97., bija priekšlikums no kādas vācu apgādes izdot vāciski „Vaideloti”, bet sarunas – es tagad vairs nezinu, kādēļ apstājās, un tā „Vaidelote” vēl diemžēl tagad nav pieejama vācu lasītājiem. Par lugu interesējās ļoti arī netaisnais vācu dzejnieks Viktors Andrejanovs, bet tanīs gados viņš mira.” (Sīkāk skat.: Aspazijas „Vaidelote” un „Saules meita” // RKR, 18, 649.651.lpp.)

⁴ Šai laikā presē jau bija aizsākusies polemika par J. V. Gētes „Fausta” tulkojumu. J. Pd. (J. Pērkondēls, resp., Jēkabs Dravnieks) bija izteicis vērtējumu par atdzejojuma publicēto daļu (MVM, 1897, 4. nr.; BV, 1897, 26. aprīlī (8. maijā)). Nenoliedzot „Fausta” latviskojuma nozīmi, recenzents apgalvo, ka vienkāršam lasītājam tas tomēr esot grūti saprotams, tādēļ negūšot vispārēju atzinību, turklāt „Fausts” vispār neesot piemērots MVM, jo „tajā atrodas daudz vietu, kuras pie ģimēniskā galda neklājas lasīt”; „Fausta” atdzejojums tāpat neesot ģēnija darbs, kā to izreklamējusi redakcija, „visai neizdevusies” esot atdzejojuma forma.

Trīs dienas pirms aresta parādījās Raiņa atbildes raksts „Gētes „Fausts” un „Baltijas Vēstnesis”” (MVp, 1897, 28. maijā (9. jūnijā)), kur cita starpā teikts: „Ar to saujiņu vārdu, kas tiek ik dienas lietoti un kurus arī visus nepazīst J. Pd., taču nav iespējams pārtulkot tik domu un jēdzienu bagāto „Faustu”. Par ko arī noliegt un neizlietot latviešu valodas kuplumu? Vai tādēļ vien, ka var nākt kāds „kritiķis” un teikt, ka viņš tādus vārdus nav dzirdējis un tādus jēdzienus nespēj saprast? Tādiem vīriem jāatbild, lai viņi mācās, ko vēl neprot.”

Kā redzams no vēstules, Rainis šīs publikācijas gribējis vēl pārlūkot, nojauzdams, ka polemika turpināsies. (Sīkāk skat. RKR, 16, 497.-498.lpp.)

⁵ Raiņa māte kopā ar Raini un Aspaziju dzīvoja Panevėžā. „Kad Rainis bij arestēts, tad viņa brīnīdamās izsaucās: „Nez’ vai viņš ko nozadzis, vai?...”” (RuA, 178.lpp.)

⁶ Apcerē „Pirmie kopā pavadītie gadi (1894. – 1897.)” pie vēstules pirmpublicējuma Aspazija norādījusi: „Bij taisni jauka diena, sestdiena, priekš Vasaras svētkiem. Man bij tik baigi, kad Rainis aizgāja uz policiju, kaut gan viņš domāja, ka dabūs tur tikai zināt termiņu, kas viņam jāsēd.

Pagāja nepilna stunda, es rīkojos pa virtuvi, svētku maizīti cepot, kad ieradās pie manis policists, nodeva man Raiņa vēstuli un, galvu smagi kratīdams, piezīmēja: он больше не вернется [Viņš vairs neatgriezīsies. (Krievu val.)].

Es, vēstuli neizlasījusi, paņēmu kādu lakatu uz pleciem un ar atrotītām piedurknēm kā vētra aizsalcu uz policiju.

Garām gar visiem ierēdņiem, neko neievērojusi, iedrāzos prefekta kabinetā un panācu to – Raini vēlreiz redzēt. Viņš bija ļoti savaldījies un teica man to, ko jau bij vēstulē rakstījis. Tūdaļ viņu apstāja policisti līdz ar prefektu un veda uz cietumu.

Es sekoju soli pa solim, līdz apstājāmie pie lieliem pelēkiem vārtiem, kuri kā pūķa rīkle atdarījās un Raini aprija (...). Šo vēstuli es lasīju tikai vēlāk, kad redzēšanos ar varu panācu.”

Rainis Panevēža 1897. gadā, ap jūnija vidu

1) Mein goldenes liebes, seliges Lieblingkäfchen, wie gut und lieb Du bist u. schone Dich nur ein klein wenig u. werde ruhig, es wird schon vorübergehen. Ich bin meinethalb ganz ruhig u. so weit es überhaupt möglich auch guter Dinge. Ich habe gearbeitet, freilich nicht viel, es soll aber besser werden. Faust habe ich 40 Zeilen gemacht, nun fängt aber d. Text an zu fehlen; habe gestern auch ein paar Anmerkungen geschrieben. Beides hatte ich Dir geschickt, Du hast es aber zurückgegeben, da Du nicht wußtest. Ich werde Dir auch nächstens mit im zurückzugebenden Körbchen Faust u. das andere schicken. Schicke mir nun aus dem zerrissenen Fausttext die Blätter bis Seite 67. Damit ich es nicht vergesse, so schicke mir Lieblingkäfchen [viens vārds izsvītrots] ist da. Hat aber mein klein Amchen auch für sich Pflaumchens u. Apfelsinchens auch behalten? Lieblingchen schone dich um Gottes Willen, bedaure nicht daß Geld ausgeht, sondern halte dich nur ja gesund. Du bist so wunderlieb gewesen und hast an Alles gedacht, auch an Pflaumchens. Ein Glas zum Theetrinken brauche ich noch. In die Faustblättchen kannst Du etwas einwickeln. Goldkäfchen, schicke mir auch die Stenographie u. d. Blättchen mit den Novellenthematen. Ich denke wieder an Dich Lieblingvogchen, ich thue es so oft, wie vielleicht noch nie früher, aber auch mit so viel Ruhe, wie nie früher. Ich arbeite etwas u. dann möchte ich wieder die Blättchen zur Hand nehmen, um Dir ein liebes Wörtchen zu sagen. Ich könnte Dir noch etwas sagen, doch ich muß mich noch überwinden. Lieblingkäfchen, ich glaube Du entläßt d. Mädchen lieber nicht, Du wirst es dann zu schwer haben, übrigens, Du weißt es ja besser Liebling, mein goldenes Vogchen, [nesalasāms vārds] arbeite wieder ein wenig; leider habe ich [nesalasāms vārds] den Faust, das wäre gründlichere Arbeit. Ich habe ein wenig an Borkmann geschrieben, u. jetzt mache ich Anmerkungen für d. Korrespondenzen zum Zirkelanzeiger. Lieblinggoldkäfchen, hast du gehört, wie ich mit Dir gesprochen, Dir gute Nacht gesagt habe; und nun ist es auch heraus, was ich Dir gestern nicht sagen wollte, das hier oben auf dieser selben Seite. Ich spreche öfters mit Dir, ich habe Dich auch Sonntag gerufen, daß Du kommen solltest u. Du kamst auch, Sonnvogchen lache mich nicht zu sehr aus. Du sollst auch nicht glauben, daß ich nur träume und phantasiere u. nicht arbeite; nein ich thue das nur in den Pausen. Ich könnte fast zufrieden sein, wenn ich d. Faust hätte.

11) Noch habe ich mich nicht hinein gewöhnt in d. anderen Arbeiten, aber doch hoffe ich, daß es noch gehen würde. Ich habe Dir schon manches geschickt, u. möchte Dir alles andere auch schicken, wenn Du Zeit hättest es durchzusehen und mit Anmerkungen wieder mir zurückzuschicken. Wir könnten uns so sehr gut unterhalten u. brauchten auch Geist, nicht zu hungern. Liebe Seele, Du weißt gar nicht, wie mich hungert nach jedem Wörtchen von Dir; glaube nicht, daß das nur so ein hübscher Ausdruck ist, oder daß ich nur d. Klang d. Stimme verlange, Deine Meinung, Deine Gedanken sind es, das wie Du d. Gedanken denkst u. wie Du sie aussprichst. Daß ich mich selbst darin höre, ist dann das nicht wie neuer Reiz? Liebling Käfchen mein, aber schone Dich. Lerne auch, wenn es Dich von d. schlimmen Gedanken ablenkt. Sei ein gesundes u. starkes Vogchen, Du hast ja jetzt mehr zu leiden u. auszustehen als ich; ich sitze nur gemächlich im Zimmer, sehe keinen, höre keinen als nur freundliche Mitfühlende, liebe Menschen, d. начальник ist auch sehr lieb, ich habe keine einzige bittere Pille hinunterzuschlucken, keinen schielen Blick, kein hämisches Lächeln u. Achselzuck, ich brauche nicht Schlauheit auszusinnen u. zu lügen, u. in beständiger verzehrender

Angst zu sein. Du mein goldenes Lieblingchen wie mußt Du alles für mich ausleiden u. ausbesten. So viel Leid hat Dir keiner zugefügt wie ich und noch immer hört es nicht auf u. ich wollte Dir so mit Gewalt das Lachen bringen u. Licht und Lust, mein freies unendliches Lieblingchen, selig wollte ich Dich machen u. nun mußt Du noch dieses vor den Pöbel tragen. Liebling, Liebling, was sagst Du mir, was sage ich Dir. Es ist ja freilich das Letzte, aber das ist geringer Trost, es ist so sehr schwer; Liebling, u. ich liebe Dich doch u. muß Dir das auflegen. Ach, Du bist so gut, so gut meine Seele, Du wirst mir ja nur Liebes sagen; ach und ich kann Dich nicht erreichen in der Güte, aber ich will es Liebling. Ich sehe es, ich bin nicht genug gestiegen, ich muß noch hoch, hoch steigen. Es ist nicht Alles That geworden, was ich dachte, ich kann noch immer nicht meine Gedanken in That umsetzen, ich kann noch nicht vollkommen nach mir leben. Aber ich III d. Kraft schon gefühlt u. ich werde sie wieder haben u. Du sollst dich nicht Deines Liebblings schämen. Ich bin nun wieder ein wenig in Phantasie hineingerathen, aber ich komme schon aus ihnen hinaus. Ich werde arbeiten, das hilft schon. Ich bin freilich noch nicht so recht in Schwung, ich fühle noch so etwas wie Müdigkeit, aber das muß ja vergehen. Ich fange gleich an an d. Korespondenzen weiter anzumerken. Vielleicht schickst Du mir etwas, was für d. M. V. zu schreiben wäre, etwas als: Iz Berlīnes dzīves, Pie ārzemniekiem, skices un piezīmes, Ciema utt.

Neue Unterhosen braucht dein Liebling.

Manu zeltmīļo svētlaimības mīļkukainīt. Cik laba un mīļa Tu esi! Tikai saudzē sevi mazdrusciņ un nomierinies, tas pāries. Es pats esmu gluži mierīgs un, cik daudz iespējams, arī labā garastāvoklī. Esmu arī strādājis, protams, ne daudz, bet turpmāk vajag veikties labāk. No „Fausta” uztaisīju 40 rindas, bet nu sāk aprūkt teksta, vakardien uzrakstīju arī dažas piezīmes. Abas es nosūtīju Tev, bet Tu tās esi atdevusi atpakaļ, jo Tu nezināji.¹ Arī turpmāk Tev ar atpakaļnododamo groziņu sūtīšu „Faustu” un to citu. Tagad atsūti man lapas no saplēstā „Fausta” teksta līdz 67. lappusei. Lai es neaizmirstu, atsūti man, mīļkukainīt, arī [viens vārds izsvītrots] ir šeit. Bet vai mans mazais ametistiņš arī sev ir paturējis plūmītes un apelsīniņus? Mīļmīlulīt, dieva dēļ, saudzē sevi, nebēdā, ka nauda iziet, turies tikai vesela. Tu esi bijusi tik brīnummīļa un par visu padomājusi, arī par plūmītēm. Man vēl vajag glāzi tējas dzeršanai. „Fausta” lapiņās Tu vari kaut ko ietīt. Zeltkukainīt, atsūti man arī stenogrāfiju² un lapiņas ar noveļu tematiem. Es atkal domāju par Tevi, mīļputniņ, es to daru tik bieži kā laikam nekad agrāk, bet arī ar tik lielu mieru kā nekad agrāk. Es mazliet pastrādāju, un tad man gribas arvien no jauna paņemt rokā lapiņas, lai pasacītu Tev kādu mīļu vārdu. Es varētu Tev vēl ko pasacīt, taču man sevi vēl jāpārvar. Mīļkukainīt, es domāju, kalponi labāk neatlaid, Tev tad būs par grūtu, kaut gan jau Tu pati to zini labāk. Mīlulīt, manu zelta putniņ, es atkal mazliet strādāju, tikai diemžēl man vairs nav „Fausta”, tas būtu pamatīgāks darbs. Parakstīju mazliet par”Borkmani”³ un tagad es rakstu piezīmes korespondencei [viens nesalāsāms vārds].⁴ Mīļo zeltkukainīt, vai Tu esi dzirdējusi, kā es ar Tevi esmu runājis, Tev labu nakti vēlējis? Un nu arī tas ir pasacīts, ko negribēju Tev sacīt vakardien, tas šeit augstāk šajā pašā lappusē. Es bieži runāju ar Tevi, es arī svētdien Tevi saucu, lai Tu atnāc, un Tu arī atnāci. Samtputniņ, pārāk neizsmej mani. Tev nav arī jādomā, ka es tikai sapņoju un fantazēju, un nestrādāju, nē, es to daru tikai starplaikos. Es varētu būt gandrīz vai apmierināts, ja vien man būtu „Fausts”.

Neesmu vēl iedzīvojies pārējos darbos, bet es tomēr ticu, ka tas ies. Esmu Tev šo to jau aizsūtījis un gribētu Tev nosūtīt arī visu pārējo, ja Tev būtu laiks to izskatīt un ar piezīmēm man atkal atsūtīt atpakaļ. Tādā veidā mēs varētu ļoti labi sarunāties, un mums arī garīgi nebūtu jācieš bads. Mīļā dvēsele, Tu nemaz nezini, kā es esmu izsalcis pēc katra Tava vārdiņa, nedomā, ka tas ir tikai tāds skaists izteiciens vai ka es gribu vienīgi Tavu balsi dzirdēt, – nē, Tavus ieskatus, Tavas domas, to, kā Tu savas domas domā un kā Tu tās izsaki. Ka es tajās dzirdu pats sevi, vai tad tas nav jauns burvīgums? Manu mīļo kukainīt, saudzē taču sevi! Mācies arī, ja tas Tevi novērš no nelāgām domām. Esi mans veselais un stiprais putniņš, Tev jau tagad nākas vairāk ciest un izturēt nekā man; es tikai mierīgi sēžu istabā, neko neredzu, neko nedzirdu, izņemot draudzīgus, līdzjūtīgus, laipnus cilvēkus, *начальник*⁵ arī ir ļoti laipns, it ne viens rūgts piliens man nav jānorij, nav neviena greiza skatiena, neviena ņirdzīga smīna un plecu raustīšanas, man nav jāizliekas un jāmelos, un nemitīgi jābūt izmisīgās bailēs. Tu, manu zelta mīļmīlulīt, kas tikai Tev manis dēļ nav jāizcieš un jāizbauda. Tik daudz ciešanu kā es Tev nav sagādājis neviens, un tas joprojām nebeidzas, un es no visas sirds gribētu Tev atnest smieklus, gaismu un prieku, manu brīvo, bezgala mīļo mīlulīt, es gribēju Tevi darīt laimīgu, bet nu Tev vajadzēs vēl šo panest ļaužu priekšā. Mīlulīt, mīlulīt, ko Tu sacīsi man, ko es sacīšu Tev? Tas jau, protams, ir pats pēdējais, kaut neliels mierinājums, ir tik ļoti grūti, mīlulīt, un es taču Tevi mīlu, un man tomēr Tev tas jāuzveļ. Ak, Tu esi tik laba, tik laba, mana dvēsele, Tu jau man sacīsi tikai mīļus vārdus; ak, un es nespēju līdz Tevim aizsniegties šajā labestībā, bet es to gribu, mīlulīt. Es redzu, es neesmu pietiekami cēlies uz augšu, man vēl jākāpj augstu, augstu. Ne viss, ko esmu domājis, pārvērties darbos, joprojām es nespēju savas domas pārvērst darbos, es vēl nespēju pilnībā dzīvot pēc sava prāta. Bet es jau esmu sajutis savu spēku, un tas man būs atkal, un Tev no sava mīlulīša nav jākaunas. Nu es atkal esmu mazliet ieslīdzis fantāzijās, bet gan jau es no tām tikšu laukā. Es darbošos, tas jau palīdz. Es, protams, neesmu vēl tā īsti saņēmis, mazliet vēl jūtu tā kā nogurumu, bet tam jau vajag pāriet. Sākšu tūlīt gatavot tālāk piezīmes korespondencei. Varbūt Tu man atsūtītu kaut ko, kas būtu rakstāms „M[ājas] V[iesim]”, kā, piemēram: „Iz Berlīnes dzīves”, „Pie ārzemniekiem”, skices un piezīmes, „Ciemā” utt.⁶

Tavam mīlulītim vajadzīgas jaunas apakšbikses.

Vēstule vācu valodā (16197). Tulkojuma pirmpublicējums D, 1930, 10. nr., 1207.-1208.lpp. (saīsināts, bez datējuma, ar norādi „Raiņa pirmā vēstule no Panevėžas cietuma”). Publicēts arī RuA, 142.-144.lpp. (bez datējuma); RGG, 1980, 100.-103.lpp. (ar datējumu „[1897. gada] jūnija sākumā”); RKR, 19, 227.-229.lpp. (ar datējumu „1897. gada jūnija sākumā”).

Šī un turpmākās Panevėžas cietuma laika vēstules sūtītas nelegāli, izmantojot pārtikas grozu, ar kuru Aspazija katru dienu nesa ēdienu Rainim.

Piezīmēs RuA (141.lpp.) Aspazija norādījusi: „Manas vēstules, ko es pa to [Panevėžas cietuma] laiku tiku Rainim rakstījusi, žandarmi, viņu vēlāk pārvedot uz Liepāju, bij paņēmuši un pat piesavinājušies par personīgu īpašumu.”

¹ Domājams, par piezīmēm te saukti „Fausta” komentāri, kurus Rainis, paslēptus tukšajā pārtikas grozā, nodevis Aspazijai, bet viņa sūtījumu nebija pamanījusi.

² Stenogrāfijas mācību grāmata, jo Rainis cietumā gribēja apgūt stenografēšanas prasmi.

³ H. Ibsena luga „Jūns Gabriels Borkmanis”, par kuras iestudējumu Berlīnē 1897. gada sākumā Rainis jau bija rakstījis savā trešajā „Vēstulē no Berlīnes” (MVp, 1897, 5. (12.) martā). Grāmatas izdevumu vācu valodā Aspazija iesūtījusi cietumā (tas glabājas Raiņa personīgajā bibliotēkā; 126353), kur dzejnieks par lugu aizsāka plašāku apcerējumu (piezīmēs kopā ar citiem materiāliem (23042; sīkāk. skat. RKR, 24, 147.-156., 744.-745.lpp.). 1897. gada vasarā

H. Ibsena darbu iestudēja Rīgas Vācu teātris, un Aspazija, izmantojot arī Raiņa piezīmes, uzrakstīja savu pirmo teātra recenziju – „Ibsena jaunākā luga „Džons Gabriēls Borkmans”, kas ar kriptoni R. 1897. gada 10. (22.) septembrī iespiesta MVp. Kriptoni šajā gadījumā acīmredzot ir pirmais burts no Aspazijas īstā uzvārda, pie kura viņa vēl cenšas atgriezties arī „Sarkano puķu” pirmizdevumā. Bibliogrāfiskajos rādītājos (Ģinters A. Latviešu zinātne un literatūra, 5, 1936; V. Austruma sastādītā bibliogrāfija krājumam „Latviešu literatūras kritika”, 1, 1956) apcerējums piedēvēts Rainim, un paraksta atšifrējums ne reizi vien radījis pārpratumus līdz pat pēdējam laikam. (Skat. LM, II, 166.lpp.; Burima M. Ibsens Latvijā, 2007, 19., 28. u.c. lpp.) Ka recenzijas autore ir Aspazija, cita starpā liecina viņas visai saskanīgie spriedumi par norvēģu rakstnieka daiļradi rakstā „Ibsena „Nora”” (AKR, 3, 555.-556.lpp.), bet – jo īpaši – jau publikācijas ievaddaļa, kādu nevarētu rakstīt Rainis, atrazdamies cietumā: „It kā savāda atmosfēra valdīja pirmdien, 1., un piektdien, 5. sept., Rīgas Vācu teātrī. Pēc spīdošām operām un raibām posēm norisinājās klusos un vienkāršos apstākļos priekš publikas acīm Ibsena jaunākā luga „Džons Gabriēls Borkmans”.”

⁴ Domājams, runa ir par tolaik npublicētu Raiņa rakstu „Письма из Латышии о латышах” (skat. RKR, 18, 159.-165.lpp.) un iecerētu līdzīgu apcerējumu virkni.

⁵ Priekšnieks. (Krievu val.)

⁶ Teksts pēc kola līdz teikuma beigām rakstīts latviski.

Aspazija Panevēžā 1897. gadā, ap jūnija vidu

Mein unendlich teurer Lieblingchen, [nesalasāms vārds] Ich nehme Dein liebes Köpfchen in meine Hände und hege und küsse Dich ohne Ende, ohne Zahl. Ich kann daran nicht denken, daß wir wieder in Freiheit einander gehören würden, das Glück wäre zu groß, ich habe Angst davor, glaube auch Du nicht daran, mir ist so zu Muth, als müßten wir viel Schweres durchmachen, aber einen Trost haben wir, daß wir zusammen leiden, nur ist als ob meine Liebe zu Dir täglich wachsen würde, ich trage in mir eine unerschöpfliche unzerstörbare Macht, jetzt erst fühle ich was Du mir gegeben hast und was ich früher war. Meine Liebe ist zu Dir das Größte, Reinste was je ein Mensch fühlen kann und es ist doch nur Deine eigene Gabe, die Du zurückempfängst. Ich küße Dich Samenkäpfchen, ich küße Dich und wasche Dich mit meinen Thränen, Du bestes edelstes Herz auf der Welt und weißt Du mein Amchen, unwillkürlich müssen Dich andre Menschen auch haben selbst der alte Jude, als ich schon gestern aufsagte, sagt, что мне плевать на аренду, я жалею только его, он такой милый деликатный, когда уже первый раз я с ним говорил. Er [nesalasāms vārds] ich hingehen und fragen ob nicht порука nötig sei.

Manu bezgala dārgo mīlulīt, [nesalasāms vārds] Es ņemu tavu mīļo galviņu savās rokās un loloju, un skūpstu Tevi bez gala, bez skaita. Es nevaru domāt par to, ka mēs brīvībā atkal viens otram piederēsīm, šī laime būtu par lielu, man no tā bail, netici Tu arī tam, man ir tā ap dūšu, it kā mums būtu daudz grūtumu jāizcieš, bet viens mierinājums mums ir, ka mēs ciešam kopā, tikai ir tā, it kā mana mīlestības pret Tevi ik dienas pieaugtu, es nesu sevī neizsmeļamu, neiznīcināmu spēku, tikai tagad es jūtu, ko Tu man esi devis un kas es biju agrāk. Mana mīlestība pret tevi ir pats lielākais, tīrākais, ko kāds cilvēks jebkad ir spējis izjust, bet tā tomēr ir tikai Tevis paša dāvana, ko Tu nu saņem atpakaļ. Es Tevi skūpstu, samtkukainīt, es skūpstu Tevi un mazgāju Tevi savās asarās, Tu vislabākā, viscēlākā sirds pasaulē, un zini, mīlulīt, nevilšus arī citi cilvēki tiecas pie Tevis, pat vecais žīds,¹ kad es jau vakar uzteicu, sacīja, *что мне плевать на аренду, я жалею только его, он такой милый деликатный, когда уже первый раз я с ним говорил.*² Viņš [nesalasāms vārds] jāaiziet turp un jāpajautā, vai nav vajadzīga *порука*³.

Vēstule vācu valodā (59046). Tulkojuma pirmpublicējums RGGr, 1980, 104.lpp. (ar datējumu „[1897. gada] jūnija sākumā”).

¹ Namīpašnieks Abeļskis, pie kura Rainis un Aspazija īrēja dzīvokli.

² .. man nospļauties uz nomu, man tikai žēl viņa, viņš tāds mīļš, delikāts jau no pirmās reizes, kad es ar viņu runāju. (Krievu val.)

³ Galvojums. (Krievu val.)

Aspazija Panevėžā 1897. gadā, ap jūnija vidu

[Juni, 1897]

1) *Kleinstes Rosenkäfchen. Wenn ich schon das Körbchen herunterkommen sehe, brennt mir der Boden unter den Füßen u.d. Herz schlägt zum Zerspringen, dann eile ich nach Hause wie gehetzt, ohne einen Menschen zu sehen, nur die Angst habe ich, daß das Blättchen nicht herausfällt oder irgend jemand es mir wegnimmt. Wenn ich dann wol angelangt bin u. jedes Wort weggeküßt habe, dann werfe ich mich aufs Bettchen, die Angst löst sich und mir wird so selig wol mit Dir zu sein und ich höre Dich alles [locījuma vieta, teksts nesalasāms], ganz genau höre ich Deine Stimme u. sehe Deine lieben Blauaugchens. Lieblingsgoldkäfchen, ich würde ja nicht so verzweifeln, wenn ich zugleich nicht so hoffen würde. Ich sage mir immer, daß man auf das Schlimmste sich gefaßt machen muß und doch ertappe ich, daß zuweilen die Seele lacht innerlich und in schönen seligen Traumbildern an unsre Freiheit denkt u. dann bin ich böse auf mich und schalte mich mit verzweifeln wieder das [zīmoga dē] nesalasāms vārds] ist dann doch, daß ich mehr hoffe als vorher, aber wie das Alles nagt und wühlt und stürmt, ich glaube etwas Gewisses würde ich ruhiger tragen. Wenn ich hingehe, habe ich immer Angst, ob ich Dich noch vorfinde, ob sie Dich nicht weggeführt haben; oder irgend was vorgefallen, ich denke, Du wärest nicht mehr da u. ich wüßte nicht, wo Du zu finden seist. Aber ich werde mich zusammennehmen u. nun arbeiten. Mamin hat sich nun etwas beruhigt und kramt nicht mehr an den Sachen, ich habe den Teppig und das Tischtuch in meinem Schrank eingeschlossen. Um gut zu machen, verspricht sie mir Strümpfe zu stricken, 1 Paar. Ihr Appetit hat auch zugenommen. Als ich die Vermutung aussprach, daß die Schwester käme, schien sie sehr mißgestimmt zu sein, mir scheint es, daß sie sich fürchtet, daß die Schwester nur ja nicht sie zu sich nimmt.*

Das Mädchen habe ich ja nicht entlassen, sondern blos gekündigt, sie kann nur nach einem Monate fort. Du hast mich, Sammkäfchen, mißverchen, als ob ich von meiner Mutter Geld borgen wollte. Das doch nicht, ich will blos, daß sie d. Heidemann auf d. Hals geht, der soll sorgen von unsrigen was zurückzubekommen. Heute habe ich die Wechsel und die Karten mit 3 Marken versichert weggeschickt. Von unsrer Lage habe ich nichts mitgetheilt u. sagte, daß wir vielleicht im nächsten Monat kommen. Den Juden mit d. 12 Kindern habe ich auch angebracht und noch 6 Unglücksfälle, Du siehst, daß Dein Großkäfchen auch Humchen hat, und ich brauche es, ich muß mich halten, ich lese Dein Briefchen immer wieder u. klammre mich an jedes Wort. Heute muß ich mich sehr halten, ich sah Dich im Traume, daß Du frei u. zurückgekehrt warst u. nun schmerzt es mich doppelt. D.h. ja das Gegentheil und ich gehe wie ein altes Weib in Träumen u. Vorgefühlen herum. 170 Rubel habe ich doch nicht mehr ganz. Die 10 habe ich fast alle Dir gegeben. Dann habe ich die 60 angegriffen, ich kann doch mein Lieblingskäfchen nicht verhungern lassen u. den Wächter muß ich doch auch immer warm halten, jetzt können wir doch nicht darauf sehen 10 Rbl mehr oder weniger. Wenn Du Mittag vom Hotel schicken würdest käme es noch viel teurer. Mit dem Z. habe ich wirklich das gemeint, was Du sagst, sollte man nicht vorbeugen? Den Erlaubnißschein vom Prokureur für d. Sonntag habe ich schon. Er sagte ich soll ihm noch die Bücher hinbringen, welche ich mitnehmen will. Schreibe, welche Du noch willst? Den Faust werde ich, wieviel ich kann verbessern und Dir morgen schicken, Dein Erholungseppchen für Goldkäfchen hat mir sehr,

sehr gefallen, ich bin dabei sogar froh geworden. Mein goldentapfres Käfchen, wie macht es mich gesund, wenn ich höre, daß Du archen thust, denn das heißt Sieg, ich küße jedes fleißige Fingchen, ich küße Dich, meine ganze Seele fließt in die Deine hinüber. Hier schicke ich mit die Kritiken und einige Deiner Gedichte die besten, viele hat der ja mitgenommen. Dein Kleinkäfchen ist immer bei Dir jeden Augenblick, denkt nur Dich, fühlt nur Dich, mein Amchen, Rosenkäfchen, mein Wache, Lieblingchen, noch Eppchens!

[1897.gada jūnijs]

Mazītiņais rožkukainīt. Kad redzu, ka groziņu jau nes lejā, man zeme deg zem kājām un sirds sitas, gribēdama vai pušu plīst, tad steidzos uz mājām kā plēsta, neredzot neviena cilvēka, vienīgi baidos par to, ka tik lapiņa neizkrīt vai arī kāds man to neatņem. Kad nu tad laimīgi esmu atnākusi un katru vārdu noskūpstījusi, tad iemetos gultiņā, bailes atlaižas un man top tik svētļaimīgi būt kopā ar Tevi, un es dzirdu visu [locījuma vieta, teksts nesalāsams], dzirdu pilnībā Tavu balsi un redzu Tavas mīļās zilās aciņas.

Mīļoto zelta kukainīt, es jau nebūtu tik izmisusi, ja es vienlaikus arī tik ļoti neticētu. Es vienmēr sev saku, ka jāsagatavojas uz to ļaunāko un tomēr notveru sevi, ka palaikam dvēsele iekšā smeļ un jaukās, svētļaimīgās sapņu ainās domā par mūsu brīvību, un tad dusmojos uz sevi un atkal izmisusi rāju sevi [zīmoga dēļ nesalāsams vārds], un tad tomēr ir tā, ka es ceru vairāk nekā iepriekš, bet kā gan tas viss kremt un ārda, un brāzmo, domāju, ka ko noteiktu es pārciestu mierīgāk. Kad es eju pie Tevis, baiļojos arī par to, vai Tevi tur vēl atradīšu, vai viņi Tevi tik nav aizveduši projām; vai arī kaut kas noticis, es domāju par to, ja Tevis vairs tur nebūtu, es nezinātu, kur Tevi atrast. Bet es saņemšos un tagad strādāšu.

Mammaiņa tagad nu ir nedaudz nomierinājusies un vairs nekrāmējas pa mantām, tepiķi un galdautu es ieslēdzu savā skapī. Lai visu vērstu par labu, viņa man sola noadīt zeķes, vienu pāri. Viņas apetīte arī ir kļuvusi labāka. Kad izteicu pieņēmumu, ka varbūt atbrauks māsa¹, viņas oma, likās, ļoti sabojājās, man liekas, ka viņa baiļojas, ka tik māsa viņu nepaņem pie sevis. Meiteni jau es neatlaidu, bet gan tikai uzteicu, viņa var iet projām tikai pēc mēneša. Tu mani, mīļkukainīt, esi pārpratis, it kā es no savas mātes gribējusi naudu aizņemties.

To tak nē, es tikai gribu, lai viņa Heidemanim² iet krāgā, ka tas gādā, lai mēs kaut ko no mūsējās dabūtu atpakaļ. Šodien aizsūtīju vekselus un kartes, apdrošināju ar trim markām. Par mūsu stāvokli neko nepaziņoju un teicu, ka mēs varbūt ieradīsimies nākamajā mēnesī. Žīdu ar 12 bērniem arī iekārtoju un vēl 6 nelaiimes gadījumi, Tu redzi, ka Tavam lielkukainītim arī ir darīšanas, un man tās ir vajadzīgas, man ir jāturas, es Tevi redzēju sapnī, ka Tu biji atbrīvots un atgriezies un tagad man nu sāp divkārt. Tas taču nozīmē pretējo, un es staigāju apkārt kā veca sieva ar sapņiem un priekšnojautām. Visu 170 rubļu man gan vairs nav. Tos 10 gandrīz visus es iedevu Tev. Un Tad es pieķēros tiem 60, es taču nevaru ļaut manam mīļkukainītim nomirt bada nāvē, un visu laiku jāuztur arī sarga labvēlība.

Tagad mēs taču nevaram skatīties uz to, vai 10 rubļu vairāk vai mazāk. Ja Tu pusdienas pasūtītu no viesnīcas, tas gan iznāktu daudz dārgāk. Ar Z.³ es patiešām domāju to, ko Tu saki, vai nevajadzētu novērst? Atļauj no prokurora priekš svētdienas man jau ir. Viņš teica, ka man viņam vēl jāaiznesot tās grāmatas, kuras es gribot ņemt līdzī. Uzraksti, kuras Tu vēl gribi?

Faustu es, cik varu, izlabošu un Tev rīt nosūtīšu. Tavs atpūtas eposiņš zelta kukainītim man ļoti, ļoti patika, es, to lasot, pat kļuvu priecīga. Manu zelt드로smīgo kukainīt, cik mani padara veselu tas, ka dzirdu, ka Tu strādā. Jo tas nozīmē uzvaru, es skūpstu katru čaklo pirkstiņu, es skūpstu Tevi, Visa mana dvēsele ieplūst Tavējā. Šeit nosūtu Tev kritikas un dažus no Taviem dzejoļiem, tos labākos, daudzus jau paņēma tas līdz.⁴ Mazkukainītis ir pie Tevis katru brīdi, domā tikai par Tevi, jūt tikai Tevi, manu skudriņ, rožkukainīt, mans sargs, mīlulīts, vēl eposiņus!

Vēstule vācu valodā (120438). Tulkojuma pirmpublicējums RGG, 1980, 105.-107.lpp. (ar datējumu „[1897. gada] jūnija sākumā”).

¹ Raiņa māsa Dora.

² Citas, vēlāk rakstītas Raiņa vēstules piezīmēs (RuA, 192.lpp.) Aspazija norādījusi: „Heidemanis ir kāds turīgs ebrejs. Viņš bija Rainim labs paziņa un arī Raiņa labvēlis, tāpēc Rainis domāja, ka Heidemanis viņu varētu izgalvot no Liepājas cietuma.”

Šeit Heidemanis figurē kā starpnieks starp Aspazijas māti un kādu trešo personu (iespējams, citviet minēto Jelgavas ebreju Prālu), par ko liecina vēstules teksts: „Lai viņš [Heidemanis] gādā par to, ka dabū kaut ko no mūsējiem [vekseljiem?] atpakaļ.”

Saglabājusies notāra K. Veselovska 1896. gada 17. (29.) oktobrī apstiprināta pilnvara (123730) J. Pliekšanam vest visas tiesas prāvas un kārtot citus juridiskus jautājumus Jelgavas II ģildes tirgotāja Lazera Heidemaņa vārdā.

³ Pēteris Zālīte (līdz 1922. gadam Zālītis (skat.: Volkova L. Blaumaņa zelts, 2008, 33.lpp.)). Rainis un Aspazija vēstulēs lieto dažādas šī uzvārda formas (Zālīts, Zālīte); šeit un turpmāk vēstuļu tulkojumos un komentāros saglabāts tradicionālais uzvārda lietojums – Zālīte.

Filozofs un žurnālists P. Zālīte strādāja E. Plātesa apgāda periodiskajos izdevumos: vadīja MV (1893–1905), MVM (1895–1905), DL (1898–1903), kuros publicēti daudzi Raiņa un Aspazijas oriģināldarbi un tulkojumi, to skaitā J. V. Gētes „Fausta” tulkojums. Vēlāk, Raiņa izsūtījuma laikā, Aspazija arī strādāja DL redakcijā.

Vēlāk, 20. gs. 20. gados, P. Zālīte cita starpā uzstājies arī ar publisku lekciju par Raini. „Stud. Klubā „Darbs” sarīkotā publ. lekcijā 22. okt. prof. Zālīte lasīja par Raini un 90. gadiem. Profesora kungs vairāk kā divu stundu garā runā tēloja tos laikus, kad Rainis uzsāka savu sabiedrisko darbību, tos laikus, kad radās un attīstījās t.s. „jaunā strāva”. Sevišķi interesantas bija tās vietas, kur lektors pakāvējās savās personīgās atmiņās un piedzīvojumos kā tā laika kustības aktīvs dalībnieks. Rainis šai kustībai piedod noteiktu radikālu virzienu. Zem viņa redakcijas no 1891. g. „Dienas Lapas” virziens paliek nopietnāks – nosvērtāks un saturs bagātāks. Piestājās jauni līdzstrādnieki kā Zālīte u.c. Tad rodas nelabvēļi, kas Raini izspieda no redakcijas. Agrākie draugi to atstāj, sākas vajāšanas un nodevības laiki. Rainis atsakās no katras politiskas darbības un nododas rakstniecībai. (...) Lekcijas beigās Zālītes kgs uzaicināja latvju jaunatni aizsargāt Raini pret visiem neģēlīgajiem uzbrukumiem un pierunāt viņu neatstāt Latviju.” (Prof. Zālītes lekcija par Raini un 90. Gadiem // Students, 1922, 1. nov.)

LU Akadēmiskajā bibliotēkā (Rk 1357) glabājas arī P. Zālītes nepublicēts apcerējums par Raini.

Skat. arī Aspazijas 1895. gada 4. un 7. (16. un 19.) maija vēstules 4. komentāru.

⁴ Runa ir par kratīšanu Raiņa un Aspazijas dzīvesvietā 1897. gada 25. maijā (6. jūnijā), kad tika izņemts liels daudzums piezīmju, vēstuļu un citu rokrakstu, atsevišķi DL, MV, MVM, A numuri, „Latviešu kalendārs 1894. gadam”, fragments no kādas grāmatas vācu valodā (24 lapas) u.c. (Jaunstrāvnīeku prāvas materiāli – LVVA, 4569. f., 3. apr., 3. l., 83.lp.). Savukārt Aspazijas piezīmēs (RuA, 135.lpp.) teikts: „Prokurors nosēdās blakām rakstāmgaldam uz grīdas, es viņam blakām, laipni pasniedzama visus manuskriptus, bet, kamēr es viņam acīs skatījos, daudzi dokumenti pazuda zem maniem svārkjiem. Viņš to nemanīja un beidzot uz labu laimi lika piepakāt divas kastes, ko paņēma līdz. Rainis strādāja savu tiesu, ka uguns apdzisa, un tā mēs bijām glābti. Visi kompromitējošie dokumenti bija palikuši sveikā, tikai žēl, ka daudzi kulturāli materiāli aizgāja bojā, jo no lielajām kastēm maz ko dabūjām atpakaļ.”

27. maijā (8. jūnijā) žandarmērijas rotmistrs Ševjakovs ziņojis savam priekšniekam Kauņā, ka dzīvokļa kratīšanā nekas redzami kaitīgs nav atrasts, tādēļ viņš Pliekšanu un Valteri atstājis brīvībā, tikai noliekot viņus stingrā slepenā uzraudzībā. Pavadrakstā rotmistrs aizbildinājies, ka Panevēžā nav bijis neviena kārtīga latviešu valodas pratēja, tādējādi varētu secināt, ka materiālus abās kastēs viņš patiešām iesaiņojis puslīdz uz labu laimi. Patiesībā tur bija iekļuvuši arī ļoti kompromitējoši materiāli, – apskates protokolā Liepājā kā aizdomīgs sīkāk raksturots 21 dokuments, tajā skaitā M. Valtera, J. Jansona (Brauna) u.c. vēstules. (Sīkāk skat.: Upītis J. Dokumenti par Raiņa arestu 1897. gadā // Literatūra un Māksla, 1967, 6. aprīlī.)